

**Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta**

**Ústav germánských studií
Oddělení skandinavistiky**

Diplomová práce

2012

Jana Kuželová

**Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta**

**Ústav germánských studií
Oddělení skandinavistiky**

Jana Kuželová

**Lidské tělo v české a švédské idiomatice a
frazologii
Human body in Czech and Swedish
phraseology**

Diplomová práce

Vedoucí práce: PhDr. Petra Štajnerová, Ph.D.

2012

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat PhDr. Dagmar Hartlové za cenné rady, které mi poskytla, dále pak fil.mag. Susanně Hofmann za pomoc se švédskými idiomy a Fil.Dr. Emmě Sköldberg za poskytnutí své doktorské práce.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 9. dubna 2012

Jana Kuželová

Abstrakt a klíčová slova

Cílem této práce je porovnat české a švédské idiomy obsahující název části lidského těla. Pomocí seznamu idiomatických výrazů vytvořeného z dostupných frazeologických slovníků a další literatury a následného dohledání českých ekvivalentů je práce zaměřena především na míru ekvivalence somatických idiomů v těchto dvou jazycích.

Teoretická část je věnována idiomatice jako jazykové disciplíně, rozdílům v pojetí a definici idiomu v češtině a švédštině a jsou zde vymezeny typy ekvivalence použité v praktické části práce. Praktická část je kromě již zmíněné ekvivalence zaměřena na frekvenci užití jednotlivých částí lidského těla obsažených v sesbíraném vzorku idiomů, jejich zařazení a ekvivalenci. Dále se zde zabýváme několika skupinami idiomů a poukážeme na rozdíly v jejich vnímání. Okrajově se věnujeme také etymologii několika vybraných výrazů.

Klíčová slova: čeština, švédština, lidské tělo, frazeologie, idiom, ekvivalence, etymologie

Annotation and key words

The aim of this final thesis is to compare the Czech and Swedish idiomatic expressions, which include words related to the human body. Using the list of idiomatic expressions generated from the available phraseological dictionaries and other literature and subsequently tracing Czech equivalents, it is mainly focused on the degree of equivalence of somatic idioms in these two languages.

The theoretical part is devoted to phraseology as a linguistic discipline, differences in the conception and definition of the idiom in Czech and Swedish and it also defines the types of equivalence used in the practical part. The practical part is in addition to the above mentioned equivalence focused on the frequency of use of the individual parts of a human body contained in the collected sample of idioms, their classification and equivalence. It also deals with several groups of idioms and demonstrates the differences in their perceptions. Marginally it devotes to the etymology of some selected terms.

Key words: Czech, Swedish, human body, phraseology, idiom, equivalence, etymology

Obsah

Abstrakt a klíčová slova.....	5
Annotation and key words.....	6
Obsah.....	7
Seznam tabulek.....	9
Seznam grafů.....	10
Úvod.....	11
Teoretická část.....	13
1 Oblast idiomatiky.....	13
1.1 Vztah idiomatiky k ostatním disciplínám.....	14
2 Terminologie.....	16
2.1 Idiom a frazém z pohledu češtiny.....	17
2.2 Idiom a frazém z pohledu švédštiny.....	19
3 Přístupy k popisu idiomatiky a jejích jednotek.....	22
3.1 Idiom z hlediska sémantiky.....	23
3.1.1 Metafora a metonymie.....	23
4 Systém idiomatiky.....	24
4.1 Klasifikace systému podle Františka Čermáka.....	24
4.1.1 Sémantická klasifikace.....	24
4.1.2 Strukturní klasifikace.....	25
4.1.2.1 Lexikální idiomy.....	25
4.1.2.2 Kolokační idiomy.....	26
4.1.2.3 Propoziční a polypropoziční idiomy.....	26
4.2 Švédská klasifikace systému.....	27
4.2.1 Ustálená spojení s odvoditelným významem.....	27
4.2.2 Ustálená spojení s neodvoditelným významem.....	27
4.2.3 Volné konstrukce.....	28
4.2.4 Kolokace.....	28
4.2.5 Slovní dvojice.....	28
5 Lidské tělo v jazyce.....	30
5.1 Lidské tělo z pohledu kognitivní lingvistiky.....	30
5.2 Somatická idiomatika a frazeologie.....	31

6	Ekvivalence.....	33
7	Etymologie.....	37
	Praktická část.....	38
8	Seznam idiomů.....	38
	8.1 Tabulka idiomatických výrazů.....	39
	8.2 Použité zdroje.....	41
9	Výzkum.....	45
	9.1 Míra ekvivalence.....	45
	9.1.1 Absolutní ekvivalence.....	45
	9.1.2 Dílčí ekvivalence.....	47
	9.1.3 Bázová ekvivalence.....	47
	9.1.4 Frazeologická ekvivalence.....	48
	9.1.5 Nulová ekvivalence.....	48
	9.1.6 Falešní přátelé.....	48
	9.2 Dělení a frekvence bázových slov.....	51
	9.3 Vybrané skupiny idiomů.....	57
	9.3.1 Srdce.....	57
	9.3.2 Jazyk.....	60
	9.3.3 Nerv.....	61
	9.3.4 Vulgarismy.....	62
	9.4 Etymologie vybraných výrazů.....	63
	9.4.1 Biblické idiomy.....	64
	9.4.2 Idiomy spojené s historií.....	66
	9.4.3 Idiomy z oblasti lidových pověr, řemesel a zkušeností.....	66
	Závěr.....	69
	Resumé.....	71
	Seznam použité literatury.....	73
	Seznam příloh.....	75
	Přílohy.....	76

Seznam tabulek

Tabulka 1 – ukázka abecedního řazení.....	39
Tabulka 2 – ukázka tabulky idiomatických výrazů.....	41
Tabulka 3 – četnost použitých švédských zdrojů.....	43
Tabulka 4 – míra ekvivalence.....	50
Tabulka 5 – dělení básových slov.....	52
Tabulka 6 – frekvence a ekvivalence básových slov.....	53
Tabulka 7 – idiomy s básovým slovem srdce.....	58
Tabulka 8 – idiomy s básovým slovem jazyk.....	61
Tabulka 9 – idiomy s básovým slovem nerv.....	62
Tabulka 10 – idiomy s básovým slovem prdel.....	63
Tabulka 11 – etymologie vybraných výrazů.....	67

Seznam grafů

Graf 1 – četnost použitých švédských zdrojů.....	44
Graf 2 – míra ekvivalence.....	51
Graf 3 – frekvence základních slov.....	56

Úvod

Předmětem této práce je porovnání idiomů obsahujících názvy částí lidského těla v českém a švédském jazyce. Už odedávna si lidé při popisu okolního světa i sebe sama pomáhají různými formulacemi a výrazy, které se nedají vykládat doslovně, ale pouze metaforicky. Dotváříme si tak slovní zásobu, jež by bez těchto výrazů jen stěží pokryla potřebu popsat co nejuvýstižněji naše pocity a myšlenky. Idiomy tvoří poměrně velkou a velmi důležitou část slovní zásoby v každém jazyce, jež se předává z generace na generaci a vypovídá tak o způsobu života a mentalitě jeho uživatelů. A tak i díky těmto jednotkám můžeme sledovat a porovnávat odlišnosti v myšlení uživatelů jednotlivých jazyků a vysledovat společné rysy, které utváří vlastnosti národa a odlišují ho od ostatních.

Lidské tělo bylo odjakživa předmětem zkoumání lidstva ve všech oblastech života a vědy. Je pro nás nevyčerpatelným zdrojem inspirace k vytváření stále nových spojení, ať už jsou to přirovnání na základě vnější podobnosti nebo vlastnosti a schopnosti, které díky jednotlivým částem lidského těla máme. A tak není divu, že tato oblast frazeologie a idiomatiky tvoří poměrně velkou skupinu co do počtu jednotek. Proto se konkrétněji budeme moci věnovat jen některým z nich.

Cílem této práce je porovnat somatické idiomy v češtině a švédštině a následně prozkoumat, zda se v obou jazycích užívají stejně. Hlavním úkolem bude zkoumat míru ekvivalence, dále pak frekvenci užití jednotlivých částí lidského těla a odlišnosti ve vnímání lidského těla a jemu připisovaných vlastností.

Výchozím jazykem pro porovnání je švédština. Nejdůležitějším zdrojem, z něhož jsem čerpala při sbírání idiomů, je švédský frazeologický slovník *Svenskt språkbruk: ordbok över konstruktioner och fraser*, ale i všechny další dostupné švédské slovníky, ať už tištěné¹, nebo online², a odborná literatura (především jazykové příručky pro studenty švédštiny), z nichž jsem shromáždila seznam čítající na 663 idiomů týkajících se částí

¹ SPRÅKDATA, *Norsteds svenska ordbok: 80 000 ord och fraser*, Oslo/Gjøvik: Norsteds förlag AB, 1990

² *Svenska akademiens ordbok* [online]. Stockholm: Svenska akademien. Dostupné z WWW:

<http://g3.spraakdata.gu.se/saob>, *Lexin* [online]. Dostupné z WWW:

<http://lexin.nada.kth.se/lexin/>, *Nationalencyklopedin-svensk ordbok* [online]. Dostupné z WWW:

<<http://www.ne.se/>>

lidského těla, popřípadě slov s lidským tělem souvisejících, jako například tělní tekutiny (krev, slza, žluč) atd. Pracovat se švédským elektronickým korpusem³, což by seznam obohatilo o mnoho dalších výrazů, především aktuálních, jsem nakonec z důvodu časové náročnosti zamítla také proto, že cílem práce není sesbírat všechny somatické idiomy, ale shromáždit dostatečně velký vzorek k porovnání a vyvození závěru.

Dříve než se budeme věnovat samotnému výzkumu a vyhodnocení seznamu idiomatických výrazů, definujeme si idiomatiku jako lingvistickou disciplínu a budeme sledovat rozdíly v přístupu a definici jejích jednotek v obou jazycích. Z českých zdrojů budeme čerpat především z děl Františka Čermáka, na straně švédské to pak bude Emma Sköldberg.

³ Dostupné z WWW: <<http://spraakbanken.gu.se/korp>>

Teoretická část

V teoretické části se budeme věnovat idiomatice jako lingvistické disciplíně, jejímu postavení mezi ostatními disciplínami a vztahu k nim. Definujeme si předmět studia této disciplíny, tj. idiom, a různé přístupy zkoumání a popisu těchto jednotek. Zaměříme se také na rozdíly v názvosloví v obou jazycích a stanovíme si typy ekvivalence, které budeme používat v praktické části této práce. Letmo se dotkneme také oblasti etymologie.

1 Oblast idiomatiky

Idiomatika je samostatná jazyková disciplína zabývající se studiem idiomů. V češtině je tato disciplína poměrně obsáhle systematicky popsána především díky Františku Čermákovi. Existuje zde řada odborné literatury věnující se jejímu popisu, ať už jako celku nebo jejích jednotlivých částí, a také rozsáhlé idiomatické slovníky, z nichž bych mohla jmenovat čtyřdílný *Slovník české frazeologie a idiomatiky* Františka Čermáka, tematické frazeologické slovníky Evy Mrhačové a ze starších děl například *Lidová rčení* Jaroslava Zaorálka či *Slovník synonym a frazeologismů* J. V. Bečky. Naproti tomu ve švédštině máme zdrojů o poznání méně. Co se slovníků týče, máme k dispozici pouze *Svenskt språkbruk: ordbok över konstruktioner och fraser*, který nahradil dřívější *Svensk handordbok med en ny ordbok över konstruktioner och fraser* a několik jazykových cvičebnic, které ale obsahují jen několik málo náhodně vybraných výrazů. Systematický popis idiomatiky tu zcela chybí. Přesto se zde v poslední době objevilo několik lingvistů působících především na Göteborgské univerzitě, kteří se idiomatikou zabývají a o jejichž poznatky, které vyšly v podobě odborných článků v lingvistických časopisech, nebo jsou k dispozici jako pojednání v elektronické verzi a v několika případech vyšly knižně, jmenujme především *Korten på bordet: innehålls- och uttrycksmässig variation hos svenska idiom* Emmy Sköldberg, se budeme v této práci také opírat.

František Čermák v knize *Česká lexikologie*⁴ uvádí, že teoretický rozvoj idiomatiky spadá především do 2. poloviny 20. století. Je to tedy novější disciplína, což ovšem neznamená, že by se předmětem jejího studia již dříve nikdo nezabýval. Co se týče slovníkové praxe, její kořeny bychom našli už v antice v podobě mravních zásad a přísloví, jež byla intenzívně sbírána i v období renesance, především díky Erasmu Rotterdamskému. U nás se sbíráním přísloví zabývali například Jan Amos Komenský, Josef Dobrovský a František Ladislav Čelakovský, jehož *Mudrosloví národu slovanského v příslovích* (1852) je jednou z největších sbírek. Teprve v 19. století začínají vznikat první slovníkové sbírky idiomatiky, které se ale svou formou velmi výrazně lišily od dnešního pojetí slovníkové praxe v této disciplíně. Rozvoj teorie je podstatně mladší, i když se dá stěží určit, kdo je jejím zakladatelem. V 19. století se objevuje řada lingvistů, kteří se ve svých teoriích této problematiky dotýkají, ať už je to Ferdinand de Saussure, který ve svém *Kursu obecné lingvistiky* (*Cours de linguistique générale*) rozpracoval myšlenku vztahů mezi znaky, tedy paradigmatu⁵ a syntagmatu⁶, a zavedl do lingvistiky pojem struktura⁷, nebo jeho žák Charles Bally, který jeho dílo vydal. Avšak jak již bylo řečeno, největší rozmach zaznamenala tato disciplína až po 2. sv. válce.

1.1 Vztah idiomatiky k ostatním disciplínám

V knize *Idiomatika a frazeologie češtiny*⁸ Čermák dále uvádí, že kromě již zmíněných jazykových disciplín, především lexikografie, souvisí idiomatika velmi úzce také s mnoha nejazykovými disciplínami, zvláště společenskými. Jak již bylo řečeno, tvoří idiomy důležitou část naší slovní zásoby popisující především životní zkušenosti a moudra starší generace, která si neustále předáváme. V tomto smyslu souvisí idiomatika

⁴ FILIPEC, Josef, ČERMÁK, František. *Česká lexikologie*. Praha: nakladatelství ACADEMIA, 1985, s. 166.

⁵ „abstraktní třída prvků, jednotek libovolné roviny systému, které patří samo obvykle taky do systému, a je založené na společném rysu těchto členských prvků (tj. formálním, sémantickém nebo funkčním), který je sjednocuje v paradigmata různého typu.“ (ČERMÁK, František. *Idiomatika a frazeologie česká a obecná. Czech and General Phraseology*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2007, str. 26)

⁶ „[...] minimální kombinace dvou obvykle heterogenních prvků, tj. pocházejících (zpravidla) ze dvou různých paradigmát virtuálních, je dána sémanticky povahou jeho prvků, obecně však i druhem jejich paradigmát a rovinnou příslušností; je tudíž podmiňována kombinatorickými pravidly řídicími chování prvků.“ (ČERMÁK, František. *Idiomatika a frazeologie česká a obecná. Czech and General Phraseology*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2007, str. 28)

⁷ F. de Saussure začal mluvit o jazyku jako o systému, jehož jednotky jsou vzájemně propojené a závislé a tímto způsobem je třeba je zkoumat. Jazykový znak se podle něj skládá ze dvou složek – složky formální a složky obsahové. (SAUSSURE, Ferdinand de. *Kurs obecné lingvistiky*. Praha: Academia, 2007)

⁸ ČERMÁK, František. *Idiomatika a frazeologie češtiny*. Praha: Univerzita Karlova, 1982, s. 16-17

s etnografií a filozofií. Jako příklad bych zde mohla uvést přísloví *en sund själ i en sund kropp*/v zdravém těle zdravý duch nebo *ger man ngn ett finger tar han/hon snart hela handen*/podej mu prst, chytne se celé ruky. Další disciplínou, které se idiomatika dotýká výrazy z oblasti citů, inteligence a chování, je psychologie. Z námi probírané oblasti to může být například *hålla huvudet kallt*/zachovat chladnou hlavu, *ha hjärtat i halsgropen*/mít/cítit srdce až v krku nebo *ha ett gott huvud*/mít dobrou hlavu. Existuje také řada výrazů, jako například *skynda långsamt*/pospíchej pomalu, která jsou svým významem nelogická. V tomto ohledu tedy souvisí s logikou. Nesporný vztah k idiomatice má také historie, jejíž události a postavy jsou taktéž nepřehlédnutelnou součástí velkého počtu přísloví. Z domácích dějin můžeme jmenovat například všem známé *dopadli jak sedláci u Chlumce*, z dějin světových pak například slova Richarda III. *ett kungarike för en häst*/království za koně. Kromě výše uvedených disciplín je i celá řada dalších, u kterých bychom jistou souvislost našli, ať už je to náboženství a pověry (*blå måndag*/modrý pondělek), reálie, kultura a řemesla (*smida medan järnet är varmt*/kout dokud je železo žhavé) či literatura „např. romány V. Řezáče Větrná setba (*Kdo seje vítr, sklízí bouři*), M. Pujmanové Hra s ohněm (*hrát/zahrávat si s ohněm*), nebo hry Voskovce a Wericha *Nebe na zemi* (*mít nebe na zemi*), *Rub a líc* (*mít svůj rub i líc*), *Pěst na oko* (*je to jako pěst na oko*) aj.“⁹ Ze švédské literatury můžeme jmenovat například novelu *Syndabocken* (*Obětní beránek*) Augusta Strindberga.

⁹ FILIPEC, Josef, ČERMÁK, František. *Česká lexikologie*. Praha: nakladatelství ACADEMIA, 1985, s. 168

2 Terminologie

V této kapitole se budeme věnovat problematice názvosloví. Pokusíme se definovat jednotlivé termíny související s tímto oborem a porovnat jejich výskyt a použití v obou jazycích. Jak v češtině, tak ve švédštině se dnes užívá obou termínů, tedy jak frazeologie – fraseologi, tak idiomatika – idiomatik. Dalo by se tedy říci, že jsou to synonyma (nebo se alespoň jako synonyma používají), ačkoli oba termíny vznikly v jiné době. Švédština používá na rozdíl od češtiny častěji termín fraseologi.

„První výskyt formy frazeologie v češtině není spolehlivě doložený, i když první knižní publikace užívající tento termín přímo v názvu [...]se objevují v rozmezí let 1821/2-64, zatímco termín idiom ve smyslu „zvláštnosti“ zaznamenává zřejmě až Ottův slovník naučný; idiomatika se jako termín objevuje až ve 20. století. [...]Až poměrně nedávno, s důsledku vědomí většinového průniku obou termínů, se začínají užívat oba termíny paralelně, jakkoli ne identicky“¹⁰

Svenska akademiens ordbok¹¹ uvádí, že termín fraseologi byl prvně zaznamenán v díle německého humanisty M. Neandra roku 1558 a odtud převzat do švédštiny. Naproti tomu termín idiomatik tento slovník vůbec nezná.

Etymologii těchto výrazů popisuje František Čermák takto:

„Etymologie obou základních termínů, užívaných i v řadě jazyků, a to v zásadě komplementárně, je přes latinu řecká. Poměrně pozdní frazeologie, z moderního latinského phraseologia, se chápe jako kompozitum z řeckého phraseón, což je genitiv plurálu slova phrasis ve významu „fráze“, lépe a častěji však „způsob vyjádření“, a to souvisí s řeckým slovem phrasein „prohlašovat, povídat“ Původní význam termínu frazeologie (na začátku to ovšem termín v našem slova smyslu nebyl) byl tedy cosi jako „nauka o způsobech vyjadřování“. Naproti tomu termín idiom ukazuje na jiný původ: termín idióma, šířící se do moderních jazyků přes

¹⁰ ČERMÁK, František. *Idiomatika a frazeologie česká a obecná. Czech and General Phraseology*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2007, s. 482-3.

¹¹ *Svenska akademiens ordbok* [online]. Stockholm: Svenska akademien [cit. 2011-08-03]. Dostupné z WWW: <<http://g3.spraakdata.gu.se/saob>>

pozdní latinu, označuje v řečtině „osobní zvláštnost, především jazykovou“ a je přes idiousthai „osvojit si“ odvozené z idios „vlastní, soukromý“. Důraz tu byl tedy od počátku na aspekt osobní zvláštnosti, čímž se významově stýká s předchozím termínem; tím se vysvětluje i konkurence obou termínů v různých jazycích, pokud nejsou dnes jasně zakotveny pro odlišné významy.“¹²

2.1 Idiom a frazém z pohledu češtiny

V češtině se nejčastěji jako termín pro předmět studia idiomatiky používá idiom. Dříve se používalo také úsloví nebo rčení, což už dnes neplatí. Jsou ale také autoři, kteří užívají i jiných názvů. Jako příklad zde mohu uvést termín frazeologická jednotka, který ve svém díle používá Eva Mrhačová a definuje ji jako:

„[...] formálně i obsahově ustálené, závazné, obrazné spojení slov (od spojení dvojjmenných až po mikrotexy) znakové povahy, mající složku sémanticko-funkční (idiomatickou) a výrazovou (v textu vystupuje jako frazém). [...] jejich celkový význam nebývá totožný s významem jednotlivých komponentů, ale je novou zakódovanou kvalitou, novým znakem [...]“¹³

Kromě toho se objevují i některá další pojmenování jako například frazém, fráze, frazeologický obrat či frazeologismus. Právě termíny frazeologický obrat a frazeologismus bychom našli ve Slovníku synonym a frazeologismů:

„Jsou to ustálená pojmenování složená ze dvou i více slov, jež bereme jako pojmenovávací jednotky.“¹⁴

Dalším termínem, který by se do této kategorie dal zařadit, je přísloví. Slovník lingvistických termínů jej definuje jako:

„propoziční frazém s didaktickou funkcí, kategorizující něco poukazem na tradovanou zkušenost“¹⁵

¹² ČERMÁK, František. *Idiomatika a frazeologie česká a obecná. Czech and General Phraseology*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2007, s. 482.

¹³ MRHAČOVÁ, Eva. *Názvy částí lidského těla v české frazeologii a idiomatice*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2000, s. 3.

¹⁴ BEČKA, J. V. *Slovník synonym a frazeologismů*. Brno: Vydavatelství Novinář, 1982, s. 321

František Čermák ve svých dílech používá termíny frazém a idiom a konstatuje, že se v češtině užívají paralelně, ačkoliv jejich význam není zcela totožný. Dle jeho názoru klade slovo frazém důraz na formu a idiom spíše na sémantiku. Dále tento rozdíl ale nerozvádí a sám ve svých dílech tyto dva termíny používá jako synonyma. Pro lepší demonstraci problematiky názvosloví zde uvedu několik definic frazému/idiomu z různých zdrojů. Obecně by se dalo říci, že frazém je:

„ustálené spojení slovních tvarů, v němž alespoň jeden tvar má jedinečnou funkci a význam spojení není přímo odvoditelný z významů tvarů“¹⁶

Pro srovnání zde uvedu ještě poněkud obsáhlejší definici Františka Čermáka vyzdvihující především kolokační stránku, tj. slovní kombinatoriku, který uvádí, že:

„idiom a frazém je jedinečné spojení minimálně dvou prvků, z nichž některý (popř. žádný) nefunguje stejným způsobem v jiném spojení (resp. více spojeních), popř. se vyskytuje pouze ve výrazu jediném (resp. několika málo).“¹⁷

A dále s přihlédnutím ke všem jeho vlastnostem definuje idiom a frazém jako:

„[...] nemodelové a ustálené syntagma prvků, z nichž (aspoň) jeden je z hlediska druhého členem extrémně omezeného a zavřeného paradigmatu (formálně a většinou i sémanticky).“¹⁸

Dalo by se říci, že z hlediska terminologie tedy záleží na jednotlivci, ke které definici se přikloní a který termín bude používat. Nemůžeme tvrdit, že ten či onen termín je jediný správný, a že ta či ona definice zcela vystihuje jeho podstatu. Budu-li vycházet z teorie Františka Čermáka, který se přiklání k termínům frazém a idiom a rozdíl mezi nimi vidí v důrazu na formu respektive na sémantiku, ačkoli i v jeho definici tyto dva termíny splývají, budu pro potřeby této práce nadále používat termíny idiomatika a idiom, kvůli sémantické povaze, jíž se v této práci budu hlavně zabývat.

¹⁵ LOTKO, Edvard. *Slovník lingvistických termínů pro filology*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2000, s. 95

¹⁶ LOTKO, Edvard. *Slovník lingvistických termínů pro filology*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2000, s. 38.

¹⁷ FILIPEC, Josef, ČERMÁK, František. *Česká lexikologie*. Praha: nakladatelství ACADEMIA, 1985, s. 177.

¹⁸ FILIPEC, Josef, ČERMÁK, František. *Česká lexikologie*. Praha: nakladatelství ACADEMIA, 1985, s. 177.

2.2 Idiom a frazém z pohledu švédštiny

Vzhledem k absenci systematického popisu idiomatiky postrádáme ve švédštině i jednotnou terminologii. Větší zájem o tuto disciplínu byl zaznamenán teprve na konci 20. století, a přestože se v poslední době objevují snahy a její systematizaci, žádná odborná literatura se teorii tohoto oboru nevěnuje. Jak jsem již uvedla v kapitole 1., kromě slovníku *Svenskt språkbruk: ordbok över konstruktioner och fraser* máme k dispozici pouze několik cvičebnic pro studenty švédštiny, které se však soustředí pouze na vysvětlení významu jednotlivých idiomů, jednotlivé články v lingvistických časopisech¹⁹, jejichž autory jsou například Mariann Skog-Södersved, Anita Malmqvist nebo Ulla Clausén, a několik doktorských prací, z nichž bych vyzdvihla především práci švédské lingvistky Emmy Sköldberg působící na Göteborgské univerzitě. Ta vytvořila seznam kritérií, která se společně nebo alespoň částečně dají použít pro vymezení termínu *idiom*:

- *„Ett idiom utgör vanligen en del av en sats eller mening, ibland en hel sats eller mening.*
- *Ett idiom är uppbyggt av lexikaliska enheter som i sig uppvisar en viss morfologisk struktur och ingår i en syntaktisk konstruktion.*
- *Ett idiom har en relativt fixerad form.*
- *Ett idiom har som helhet figurativ betydelse.*
- *Ett idiom har en betydelse som inte är härledbar endast ur de ingående ordens betydelse.*
- *Ett idiom har inte huvudsakligen en grammatisk eller textbindande funktion.*
- *Ett idiom är institutionaliserat“²⁰*

¹⁹ Språktidningen [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.spraktidningen.se/>>, Språkvård [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.sprakradet.se/1933>>

²⁰ SKÖLDBERG, Emma. *Korten på bordet: innehålls- och uttrycksmässig variation hos svenska idiom*. Göteborg: Universtitet, 2004, s. 25-26

Dále bych chtěla zmínit několik dalších výrazů, které se ve švédštině v souvislosti s idiomatikou vyskytují. Švédština téměř nepoužívá pojem frazém. Přestože termín frasem existuje, většina slovníků ho neuvádí²¹. Taktéž se můžeme setkat s termínem fraseologism, fast ordförbindelse, idiomatisk fras, idiomatiskt uttryck, jämförelse, lexikaliserad fras, lexikaliserad ordförbindelse, stående talesätt, stående uttryck, talesätt nebo fast fras. Nejčastěji se však v této disciplíně setkáváme s termínem *idiom*. Ani idiom ale, stejně jako v češtině, nemá jednotnou definici. Idiomatický slovník *Svenskt språkbruk: ordbok över konstruktioner och fraser* udává tuto definici:

„Till idiomerna räknar vi fraser där alla ord som ingår i frasen tillsammans betyder något annat än varje ord för sig. Idiom är alltså fraser av typen mumla i skägget, där frasen ofta har innebörden att man inte säger rent ut vad man menar. Under uppslagsordet skägg hittar man ett urval av idiom där skägg ingår. Fraser med verb som tala i skägget och motsatsen tala ur skägget är vanliga, men också fraser utan verb, som strid om påvens skägg“²²

Srovnáme-li tuto definici s kritérii Emmy Sköldbeger, která vymezuje idiom jak po stránce formální, tak z hlediska významu, je tato definice, jež zachycuje pouze jeho sémantickou stránku, nedostatečná.

Nyní se blíže podíváme na další termíny, které jsou objektem zkoumání idiomatiky. Mohla bych zde zmínit například talesätt, což by odpovídalo českému rčení, úsloví. *Svenskt språkbruk: ordbok över konstruktioner och fraser* tento termín popisuje jako typ idiomu, který dává nějakou radu nebo varování. Udává, že je často zkrácen, aby zapadl do syntaktické souvislosti, a jako příklad zde uvádí *man ska inte väcka den björn som sover/nedráždi hada bosou nohou*.²³ Pro srovnání zde cituji definici tohoto termínu z jiného zdroje, který popisuje talesätt jako:

²¹ SPRÅKDATA, Norsteds svenska ordbok: 80000 ord och fraser, Oslo/Gjøvik: Norsteds förlag AB, 1990 *akademiens ordbok* [online]. Stockholm: Svenska akademien. Dostupné z WWW: <<http://g3.spraakdata.gu.se/saob>>

Nationalencyklopedin-svensk ordbok [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.ne.se/>>

Lexin [online]. Dostupné z WWW: <http://lexin.nada.kth.se/lexin/>

²² SVENSKA SPRÅKNÄMNDEN. *Svenskt språkbruk. Ordbok över konstruktioner och fraser*. Norstedts Akademiska Förlag, 2003, s. 23.

²³ SVENSKA SPRÅKNÄMNDEN. *Svenskt språkbruk. Ordbok över konstruktioner och fraser*. Norstedts Akademiska Förlag, 2003, s. 24.

„fullständiga meningar, där det i regel explicit finns ett modalt inslag: man ska/får/måste/bör göra något, exempelvis man ska inte sälja skinnen innan björnen är skjuten.“²⁴

Dále však uvádí, že na rozdíl od idiomu si u talesätt některá slova zachovala svůj doslovný význam.

Vedle talesätt bychom mohli zmínit termín ordspråk (příslloví), které většinou odráží nějakou zkušenost či sociální normu a obsahuje morální ponaučení, bevingat ord (okřídlené slovo), které se poprvé objevilo v Homérově Odysseji²⁵, bildliga uttryck nebo målande uttryck. Slovník *Svenskt språkbruk: ordbok över konstruktioner och fraser* počítá k idiomům i přirovnání typu *ngn svär som en borstbindare (nadávat jako špaček)*, které je snadno identifikovatelné díky srovnávacímu slůvku „som“ (jako).

Stejně jako v češtině se většina švédských lingvistů (Clausén, Sköldberg) shoduje na tom, že je těžké nalézt jednoznačnou definici, co *idiom* je. Podíváme-li se ale blíže na definici Františka Čermáka a Emmy Sköldberg, zjistíme, že se v podstatě nijak neliší. Nadále tedy budeme vycházet z toho, že český pohled na idiom se shoduje se švédským.

²⁴ HALLSTRÖM, Anna, ÖSTBERG, Urban. *Fasta fraser*. Lund: Studentlitteratur, 1999, s. 6

²⁵ František Čermák ve své práci *Idiomatika a frazeologie češtiny* uvádí, že epea pteroenta neboli okřídlená slova je citát z Odysseji, kde se objevuje celkem osmapadesátkrát. Do německé jazykové oblasti, ale i do češtiny se toto pojmenování dostalo díky sbírce G. Büchmanna *Okřídlená slova* (1864), který se pokusil o popisy dobových okolností vzniku těchto výrazů.

3 Přístupy k popisu idiomatiky a jejích jednotek

Kritéria a názory na přístup k popisu idiomatiky se vždy různila. Existuje jich velké množství a záleží tedy na každém jednotlivci, kterému z nich dá přednost a na který aspekt se zaměří. Podle Františka Čermáka by se v zásadě dala vymežit tato nejčastěji zdůrazňovaná kritéria:

1. *„ustálenost, reprodukovatelnost, celistvost pojmenování po stránce znakové i sémantické aj.*
2. *víceslovnost, syntaktická ustrnulost, utvořenost více či méně nemodelovým způsobem, nesoučtovost významů komponentů, vázaný význam komponentu, sémantická nerozložitelnost, přítomnost archaismu, přítomnost aspoň dvou polysémních komponentů aj.*
3. *nezaměnitelnost komponentu, paradigmatická vázanost komponentu aj.*
4. *transformační defektivnost*
5. *ekvivalentnost slovu, obraznost, nepřeložitelnost, terminologičnost, expresivnost, emocionálnost aj.“²⁶*

J. V. Bečka zase rozděluje idiomy podle okolností vzniku na intenzifikační (zesilující), verbalizační (slovesné) a konkretizační (rčení).

Emma Sköldbberg ve svém pojednání uvádí, že existuje velké množství typologií, které se liší svou detailností. Některé klasifikace rozlišují pouze mezi kategoriemi idiomatických výrazů jako přísloví, přirovnání, idiom apod., jiné se věnují gramatické struktuře a rozlišují tedy například nominální fráze, předložkové fráze aj.

Dalším kritériem pro přístup k popisu idiomů je například vztah mezi doslovným a idiomatickým významem výrazu, jež používá švédská lingvistka Ulla Clausén. Všechny tyto přístupy se ale dají kombinovat.

Vzhledem k povaze této práce je pro nás nejdůležitějším aspektem význam idiomu, tedy stránka sémantická, méně důležitým, přesto však s ním budeme při zařazování idiomů pracovat, je hledisko strukturní.

²⁶ FILIPEC, Josef, ČERMÁK, František. *Česká lexikologie*. Praha: nakladatelství ACADEMIA, 1985, s. 168-169

3.1 Idiom z hlediska sémantiky

František Čermák v knize *Idiomatika a frazeologie češtiny*²⁷ popisuje idiom z hlediska sémantiky jako anomální, což znamená, že význam výrazu se liší od významu jeho jednotlivých komponentů. Kombinace těchto komponentů je vždy jedinečná a tím vzniká i její význam, který je neopakovatelný a neřídí se žádným modelem. Jako příklad uveďme spojení *kamenná tvář*, kde adjektivum *kamenný* v žádném případě neznámí materiál, z kterého by byla ona tvář vytesána, ale znamená cosi jako strnulý, nehybný. Tento význam má však pouze v tomto spojení, nemůžeme ho použít ve spojení jiném, které by se dalo analyticky vytvořit, jako např. *kamenná ruka* apod., což dokazuje anomálnost tohoto výrazu.

3.1.1 Metafora a metonymie

Zvláštní skupinou idiomů z hlediska významu je metafora a metonymie. Metafora by se dala definovat jako přenesení významu na základě vnější podobnosti, která se stala neodmyslitelnou součástí našeho pojmového aparátu. Každý člověk ji používá při komunikaci, leckdy aniž by si to uvědomoval. Příkladem metafory, kde se přenesení významu týká tvaru, je například *zub pily*, barvy *bílá káva* apod. Není tedy pouze řečí básnickou, jak je někdy mezi lidmi označována, ale naopak produktem myšlení a zkušeností našeho každodenního života.

Metonymie je na rozdíl od metafory přenesení významu slova na základě věcné souvislosti, například záměna autora a díla (*čtete Jirásku*), vlastníka a majetku (*sousedá vykradli*), místa a orgánu moci (*Hrad vydal prohlášení*) aj. Zásadní rozdíl mezi metaforou a metonymií by se dal popsat takto:

„Metafora a metonymie jsou dva různé druhy procesů. Metafora je v zásadě způsob pojmání jedné věci na základě druhé a její primární funkcí je porozumění. Naproti tomu metonymie má primárně referenční funkci, tj. umožňuje nám použít jedné entity, aby zastupovala druhou.“²⁸

²⁷ ČERMÁK, František. *Idiomatika a frazeologie češtiny*. Praha: Univerzita Karlova, 1982, s. 50

²⁸ LAKOFF, George, JOHNSON, Mark. *Metafory, kterými žijeme*. Brno: Host, 2002, s. 50

4 Systém idiomatiky

Idiomatika má propracovaný samostatný systém, který je tvořen prvky na základě hierarchie. Fungují tedy na více rovinách a jsou ve vzájemném vztahu. Celý tento systém je však zasazen do systému jazyka. Otázkou tedy zůstává, jaké je postavení idiomů v systému jazyka a zda by se měly nazírat spíše z hlediska gramatického nebo lexikologického. To, co činí systém idiomatiky samostatným a odlišuje ho, je jeho nepravidelnost, která zcela stojí na principu kombinatoriky, jež umožňuje vznik idiomatických kombinací.

Jako názorný příklad různých systémů zde srovnám klasifikaci českou, jež zde prezentuje František Čermák, jehož systém je velmi propracovaný a obsáhlý, s méně obsáhlým systémem švédským, jež ve svém pojednání prezentuje Emma Sköldbberg, s doplněním švédské lingvistky Anity Malmqvist.

4.1 Klasifikace systému podle Františka Čermáka²⁹

Idiomatiku můžeme klasifikovat z různých hledisek. Na základě kombinatoriky a způsobu vyjádření vztahu mezi prvky můžeme vymežit klasifikaci strukturní. Z ní pak dále vychází klasifikace sémantická, jež se zabývá významem výrazů a zároveň je vázána na klasifikaci funkční. Dále bychom mohli rozlišit i některé další, jako například logickou, stylovou či tematickou klasifikaci.

4.1.1 Sémantická klasifikace

Sémantická klasifikace spočívá kromě významu kombinací také ve stanovení významových tříd a vztahu mezi nimi. Pracuje tedy hlavně se synonymií, opozitností a hyponymií. Co se týče synonymie, dá se zjednodušeně říci, že se jedná o jakési řazení pod pojem s určitým významem. Příkladem mohou být synonyma s významem chytrý, kdy se pod tento pojem zařadí idiomy zhruba odpovídající tomuto významu: *být všemi mastmi mazaný, liška podšitá, mít za ušima, chytrému napověz, hloupého kopni* apod. Je

²⁹ ČERMÁK, František. *Idiomatika a frazeologie češtiny*. Praha: Univerzita Karlova, 1982, s. 118-166, FILIPEC, Josef, ČERMÁK, František. *Česká lexikologie*. Praha: nakladatelství ACADEMIA, 1985, s. 208-222

však třeba je dále rozlišit podle povahy významu (stav, vlastnost, entita), protože každý typ funguje v praxi odlišně. V jistém smyslu, vzhledem k vysokému výskytu synonymie, by se sem dala řadit i přirovnání. Pod opozičnost by se dala zařadit antonymie (*být studený jako led: pálit jako čert*), hojně zastoupená konverze (*mít něco na krku, mít něco z krku*) nebo komplementárnost (*mít něco v hlavě, nemít něco v hlavě*).

S tímto souvisí též tradice v oblasti přísloví, jež se pokouší o stanovení systému v podobě tematické klasifikace. Jedná se zde o bázová slova z určitého tematického okruhu jako například řemesla apod.

4.1.2 Strukturní klasifikace

V této oblasti rozlišuje Čermák v zásadě tři hlavní skupiny idiomů podle příslušnosti do určité roviny v systému idiomatiky.

4.1.2.1 Lexikální idiomy

Do této skupiny řadí ty jednotky, které jsou v rovině slova, tedy jednoslovné lexémy. Jedná se o kombinace morfémů v oblasti skládání, odvozování a flexe. Čeština má takovýchto idiomů poměrně hodně, na rozdíl od švédštiny, kde je jich v oblasti lidského těla podstatně méně.

S kompozity mezi idiomy se nejčastěji setkáváme u substantiv v běžném jazyce (*kratochvíle, držgrešle, strašpytel, patolízal, černokněžník* aj.) a přírodovědě (*zlatohlávek, potměchuť, mateřídouška* aj.), z dalších slovních druhů jsou to pak adjektiva (*novopečený, světoborný, svéhlavý* aj.), verba (*zadostiučinit, předsevzít si* aj.), adverbia (*zbůhdarma, cobydup, jaksepatří, ostošest* aj.) a velmi zřídka i interjekce a pronomina. Kombinace komponentů je vždy jedinečná a vznikla neproduktivním způsobem. Nelze tedy podle nich vytvářet kompozita jiná.

V oblasti derivace se taktéž nejčastěji setkáváme se substantivy (*beznaděj* aj.), adjektivy (*dochvilný, zákeřný* aj.), verby (*zanevřít, nalézt* aj.) a adverbii (*ztuha, nanovo* aj.). Především v případě sloves lze často odvozovat analogicky.

Idiomů vzniklých pomocí flexe je velmi málo. Příkladem může být interjekce *nevídáno* nebo *budiž* apod. Přechodným typem v oblasti idiomů je změna valence (*zahýbat někomu, zašít se* aj.).

4.1.2.2 Kolokační idiomy

V této oblasti idiomů se pohybujeme v rovině spojení slov, jež jsou tedy komponenty těchto kombinací. Sami o sobě však netvoří větnou konstrukci. Z hlediska přístupu rozlišuje Čermák pět skupin:

1. autosémantika v úloze komponentů – sem řadí idiomy vzniklé spojením substantiv, adjektiv, verb a adverbii, důležitý je tedy slovní druh prvků (*otevřená náruč/öppen famn* aj.)
2. synsémantika v úloze komponentů – idiomy jsou tvořeny pomocí předložek, spojek, zájmen, částic a dále číslovek a citoslovcí (*mimoto/dessutom* aj.)
3. auto- a synsémantika v úloze komponentů – smíšené kombinace (*před zraky všech/inför allas ögon* aj.)
4. abstraktní substantiva v úloze komponentů – struktura verbum-abstraktní substantivum (*věnovat pozornost/ägna uppmärksamhet* aj.)
5. přirovnání – udává vztah mezi jménem a modelem z hlediska podobnosti (*studený jako led/kallt som is/iskall* aj.)

4.1.2.3 Propoziční a polypropoziční idiomy

Do této skupiny jsou zařazeny dva druhy idiomů. Jednak idiomy monosubjektové, které jsou tvořeny kombinací komponentů a tvoří na rozdíl od kolokací celek (jsou již hotovou promluvou), který je však závislý na kontextu. Tradiční součástí této skupiny jsou přísloví, pořekadla a pranostiky (*ruku na srdce/handen på hjärtat* aj.). Druhou skupinou jsou idiomy intersubjektové, které jsou vytvořené kombinací přinejmenším dvou propozic a vztahující se ke dvěma či více mluvčím. Jsou vázané na vztah člověka ke společnosti, proto se o nich také někdy mluví jako o kulturních idiomech. Typickými příklady jsou *na viděnou/vi ses, na slyšenou/vi hörs* aj.

4.2 Švédská klasifikace systému³⁰

Emma Sköldberg vytvořila typologii idiomů na základě stupně fixace a odvoditelnosti významu. Stejně jako František Čermák však dodává, že mezi těmito kategoriemi nejsou zcela vymezené hranice a některé výrazy se nedají striktně řadit jen do jedné z nich.

„En språklig fras kan utgöras av en fri konstruktion, en kollokation eller någon form av fast fras. Gruppen fasta fraser är mycket heterogen, och det är en mängd typer av uttryck som ingår i denna. Kännetecknande för alla fasta fraser är dock att de uppvisar någon form av fixering. Gruppen fasta fraser kan i sin tur delas in i två kategorier med hänsyn till betydelsens härledbarhet. Den första kategorin består av de fasta fraser som har en någorlunda direkt härledbar betydelse och den andra kategorin av sådana som inte på samma sätt har det“³¹

4.2.1 Ustálená spojení s odvoditelným významem

Ustálená spojení s odvoditelným významem mohou tvořit celou větu nebo jen její část. Do této skupiny se řadí například klišé (*det är en dag i morgon också*), okřídlená slova a mudrosloví.

4.2.2 Ustálená spojení s neodvoditelným významem

Stejně tak spojení s neodvoditelným významem mohou tvořit buď celou větu, kam se řadí přísloví typu *bättre en fågel i handen än tio i skogen*, nebo část věty, kam patří ustálené fráze, idiomy (*tala med dubbel/kluven tunga*), přirovnání (*vara hungrig som en varg*) a dále z němčiny převzatý termín kinegram, který se dá definovat jako:

„fasta och ofta metonyma fraser som betecknar en fysisk gest samtidigt som de har institutionaliserad betydelse“³²

A jako příklad Sköldberg uvádí *hänga med huvudet* nebo *bita sig i läppen*.

³⁰ SKÖLDBERG, Emma. *Korten på bordet: innehålls- och uttrycksmässig variation hos svenska idiom*. Göteborg: Universtitet, 2004, s. 32-40

³¹ SKÖLDBERG, Emma. *Korten på bordet: innehålls- och uttrycksmässig variation hos svenska idiom*. Göteborg: Universtitet, 2004, s. 31

³² SKÖLDBERG, Emma. *Korten på bordet: innehålls- och uttrycksmässig variation hos svenska idiom*. Göteborg: Universtitet, 2004, s. 33

4.2.3 Volné konstrukce

Takzvané volné konstrukce jsou tvořeny kombinací slov, která nemají pevnou formu. Přizpůsobují se kontextu a mohou být podle potřeby obměněny. Jsou v souladu s gramatickými pravidly a jejich význam je zpravidla odvoditelný od významu jednotlivých komponentů, například *en gammal flaggstång*.

4.2.4 Kolokace

Kolokace jsou slovní spojení dvou a více slov, která se kombinují a mají odvoditelný význam. Jsou sémanticky spojeny, ale sami o sobě netvoří větu. Příkladem může být *upprepade gånger, ägna uppmärksamhet* aj.

4.2.5 Slovní dvojice

Slovními dvojicemi se mimo jiné zabývá švédská lingvistka Anita Malmqvist, která v jednom ze svých článků uvádí, že idiomatická spojení mohou být buď zcela, nebo jen z části idiomatická. Jako příklad *helidiomatisk ordförbindelse* uvádí *att göra sig en hacka* (tjäna lite pengar/vydělat nějaké peníze). V tomto spojení není žádná sémantická souvislost mezi *hacka* (motyka) a *pengar* (peníze). Naproti tomu u *delidiomatisk ordförbindelse*, jako například *att inte vara värd ett ruttet lingon/neståt (ani) za zlámanou grešli*, si část spojení, v tomto případě *vara värd (být hoden, stát za něco)*, ponechala svůj význam, který má v běžném, tedy neidiomatickém použití. Jako podskupinu idiomů uvádí Malmqvist tzv. *ordparen* neboli *parformlerna/tvillingformlerna*. Jedná se o pevné kombinace skládající se ze dvou, občas tří slov stejného slovního druhu, jako například *liv och död* (život a smrt), *böna och be* (opakovaně o něco prosit, žádat), *tro, hopp och kärlek* (víra, naděje a láska), často bývají aliterované *i mångt och mycket* (v mnoha ohledech), *stort som smått* (po celé škále, ze všech stran). Tyto slovní dvojice mají zesilovací funkci, jsou citově zabarvené a umožňují tak mluvčímu vyjádřit postoj k věci.³³

³³MALMQVIST, Anita. *Jag blir plötsligt litet tagen. Uttryck för känslor och inställningar i några kåserier*. Umeå universitet [online]. Dostupné z WWW: http://www.vakki.net/publications/2010/VAKKI2010_Malmqvist.pdf

Srovnáme-li tyto dvě klasifikace, můžeme vidět, že český systém je mnohem více propracovaný z hlediska struktury idiomů a klade tedy důraz především na kombinatoriku a kontext. Švédský systém je zaměřen spíše na odvoditelnost významu jednotlivých idiomů a pevnost daného spojení. V zásadě by se ale česká klasifikace mohla uplatnit i ve švédštině. Problémem by byly pouze lexikální idiomy, které vznikly neproduktivním způsobem. Jsou tedy jedinečné a ve švédštině je jich o poznání méně, přesto se ale vyskytují, především jako kompozita. Příkladem by mohly být lexémy *talgoxe/koňadra* nebo *flodhäst/hroch*. Zcela vypustit bychom museli kategorii lexémů vzniklých pomocí flexe. Dále bych upustila od kategorie propozičních a polypropozičních idiomů intersubjektových, protože tato spojení nepovažuji za idiomatická.

Jelikož se v této práci budu zabývat pouze somatickými idiomy a zaměřím se především na význam těchto výrazů, přikláním se k tematicko-sémantické klasifikaci. Při zkoumání míry ekvivalence ale budu jednotlivé typy odlišovat i na základě odlišností v syntaktické struktuře. V tomto ohledu tedy, i když jen velmi obecně, budu pracovat s klasifikací strukturní.

5 Lidské tělo v jazyce

Lidské tělo a jeho části hrají velmi důležitou roli ve všech jazycích. Člověk vždy stál a bude stát v centru našeho pohledu na svět a lidská perspektiva pro nás bude tou nejdůležitější ze všech.

„Jazyk je antropocentrický. Představuje obraz světa, tak jak se jeví člověku, jak jest pro člověka. Člověk stojí v centru jazyka – a to se ukazuje v mnoha ohledech.“³⁴

Názvy částí lidského těla se používají pro pojmenování nejrůznějších věcí okolo nás. Používáme je ve velkém množství přirovnání (*mít něco jako na dlani*), dávají název spouště konkrétních i abstraktních substantiv (*hlavička dopisu, hrdlo láhve* aj.), jsou vzorem pro délkové jednotky (*palec, loket* aj.).³⁵

5.1 Lidské tělo z pohledu kognitivní lingvistiky

Kognitivní lingvistika je jazyková disciplína, která stojí na předpokladu, že pomocí jazyka můžeme sledovat myšlenkové pochody, které jsou jinak nesledovatelné. Jazyk je nazírán komplexně s důrazem na význam, který je podmíněn kognitivními procesy. Je to tedy obor studující myšlení, vědomí a inteligenci, který propojuje poznatky logiky, psychologie, antropologie a dalších věd.

„Předpokladem lidské schopnosti používat jazyk, tedy jazykové kapacity, [...] není jen vlastní jazykový systém, ale i procedurální schopnosti aktivace a zpracování informací“³⁶

V knize *Co na srdci, to na jazyku*³⁷ je uvedeno, že lidské tělo ovlivňuje naše vnímání okolního světa a utváří tak realitu, jež je odrazem tělesné zkušenosti. Zkušenosti získané pomocí vlastností a dovedností, jež nám umožnilo právě naše tělo, nebo pomocí smyslového vnímání, které už Aristoteles považoval za základ veškerého poznání, a

³⁴ VAŇKOVÁ, Irena, NEBESKÁ, Iva, SAICOVÁ ŘÍMALOVÁ, Lucie, ŠLÉDROVÁ, Jasňa. *Co na srdci, to na jazyku. Kapitoly z kognitivní lingvistiky*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2005, s. 60-61

³⁵ VAŇKOVÁ, Irena. *Nádoba plná řečí*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2007, s. 65

³⁶ SCHWARZOVÁ, Monika. *Úvod do kognitivní lingvistiky*. Praha: Dauphin, 2009, s. 33-34

³⁷ VAŇKOVÁ, Irena, NEBESKÁ, Iva, SAICOVÁ ŘÍMALOVÁ, Lucie, ŠLÉDROVÁ, Jasňa. *Co na srdci, to na jazyku. Kapitoly z kognitivní lingvistiky*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2005, s. 107-115

v průběhu staletí se mu věnovala řada dalších filozofů³⁸. Právě díky smyslům můžeme prožívat samotné bytí. Nejdůležitějším smyslem je bezpochyby zrak. Vidění nám slouží jako zdroj poznání, tomu odpovídá například idiom *vidět někomu do žaludku*. Dále pak hmat a „tělové smysly“, jimiž vnímáme fyziologické stavy, bolest, teplo a zimu apod. Při popisu těchto pocitů používáme nejčastěji sloveso *cítit* (*cítit se pod psa, cítit se nesvůj, (ne)cítit se na něco* aj.), jehož význam ale zachycuje i podstatu čichových a chuťových vjemů.

Jazyk nám však neslouží pouze k popisu okolí, ale i k popisu sebe sama a svých pocitů. A právě v tomto případě nám tělo a naše představa o něm slouží jako prostředek.

5.2 Somatická idiomatika a frazeologie

Podle knihy *Co na srdci to na jazyku*³⁹ má z hlediska lidského vnímání světa téměř každá část našeho těla nějaký význam podle činnosti, na které se podílí. Například ruce zpravidla slouží k nějaké práci. Proto si je spojujeme s pracovitostí nebo zručností (*göra ngt med vänster hand/udělat něco levou rukou* aj.). Jsou ale také důležité v mezilidských vztazích, např. *be om ngns hand/požádat někoho o ruku, räcka ngn en hjälpande hand/podat někomu pomocnou ruku* apod. V nohách pak spatřujeme prostředek k pohybu a stabilitě, což vyplývá z idiomů typu *ha fast mark under fötterna/mít pevnou půdu pod nohama*. Hlava nám umožňuje myslet, pamatovat si, představuje ale také intelekt, vzdělanost a rozum (*slå sina kloka huvuden ihop/dát hlavy dohromady, hålla huvudet kallt/zachovat chladnou hlavu* aj.). Oči, díky nimž přijímáme naprostou většinu vjemů z okolního světa, považujeme za symbol poznání (*hålla ögonen öppna/mít oči otevřené, ha ögonen på skaft/mít oči na šťopkách*), jazyk za symbol výřečnosti (*ha en vass tunga/mít ostrý jazyk, ha ngt på tungan/mít něco na jazyku*), nos pak symbolizuje intuici (*ha näsa för ngt/mít na něco nos*) a zvědavost (*sticka näsan i ngt/strkat do něčeho nos*). Toto jsou části těla, které tvoří největší část somatických idiomů, zmínit bychom mohli ale i jiné, například ucho, zub, prst, vlasy, kůži a mnohá další.

³⁸ Především sensualisté v čele s Johnem Lockem

³⁹ VAŇKOVÁ, Irena, NEBESKÁ, Iva, SAICOVÁ ŘÍMALOVÁ, Lucie, ŠLÉDROVÁ, Jasňa. *Co na srdci, to na jazyku. Kapitoly z kognitivní lingvistiky*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2005, s. 250-255

Kromě výše zmíněných vnějších částí těla hrají důležitou roli také vnitřní orgány, které si nejčastěji spojujeme s prožíváním emocí. Například žaludek je spolehlivým indikátorem nervozity (*inte ha mage att göra ngt/nemít na něco žaludek*), ale také antipatií (*ležet někomu v žaludku*) či dobrého odhadu (*vidět někomu do žaludku*). Nervy pak ukazují na úroveň citlivosti (*ha starka nerver/mít pevné nervy, ha nerver av stål/mít nervy z oceli*). Důležitou roli hraje také krev, která na jedné straně značí pocit sounáležitosti (*vara av samma blod/být s někým jedna krev, blått blod/modrá krev, ha ngt i blodet/mít něco v krvi*), na druhé pak míru, která zpravidla bývá nejvyšší možná (*slå ngn i blod/do krve někoho zbít*). Z našeho pohledu nejcennějším a nejdůležitějším orgánem je srdce. Srdce nám umožňuje prožívat většinu emocí, citů a pocitů, hnutí mysli, soucit (*inte ha hjärta att göra ngt/nemít srdce něco udělat*) a je jakýmsi středobodem samotného člověka. Je také symbolem nejsilnějšího citu vůbec – lásky. Obecně je srdce považováno za centrum všeho dobrého v člověku, o čemž vypovídají idiomy *ha ett gott hjärta/mít dobré srdce, ha hjärtat på rätta stället/mít srdce na správném místě, ha ett hjärta av guld/mít srdce ze zlata*, jako protiklad bychom pak mohli uvést *ha ett hjärta av sten/mít srdce z kamene*.

Významu, frekvenci užití a etymologii výše zmíněných, ale i dalších částí těla se podrobněji budeme věnovat v praktické části této práce.

6 Ekvivalence

Překlad z jednoho jazyka do jiného bývá zpravidla vždy problematický, natožpak v oblasti frazeologie a idiomatiky. Pomineme-li odlišnou strukturu slovních zásob, morfologických a syntaktických systémů, narazíme na další problém, a tím je odlišná kultura a historie.

„[...] každý jazykový systém v sobě obsahuje analýzu vnějšího světa, který je mu vlastní, a který se liší od analýzy v jiných jazycích či v jiných etapách vývoje stejného jazyka [...]"⁴⁰

Protože většina idiomů vychází právě z této oblasti, často v některém jazyce ekvivalent chybí nebo není zcela přesný, ať už se liší syntaktickou strukturou, bázovým slovem nebo má zcela jiný význam. Jedním z úkolů této práce je zkoumat právě míru ekvivalence, a to u idiomů obsahujících název části lidského těla.

Vzhledem k odlišnému gramatickému systému češtiny a švédštiny musíme odhlédnout od několika aspektů, jako je například kategorie určitosti ve švédštině, kterou čeština v této formě nezná. Srovnajme *ha öga för ngt/mít na něco oko s inte tro sina ögon/nevěřit svým (vlastním) očím*. Dalším problémem může být flexe v češtině, kterou švédština nahrazuje předložkovou vazbou (*fakta med armarna/šermovat rukama*), nebo přivlastňovací zájmena, která se ve švédštině používají velmi často na místě, kde bychom je v češtině považovali za nadbytečná (*bära ngn på sina armar/nosit někoho na ruku*). Pokud se tyto výrazy jinak neliší, považuji je za absolutně ekvivalentní. Pro další použití v praktické části této práce budu pracovat s šesti druhy ekvivalence, které jsem pro zjednodušení zavedla na základě sesbíraného vzorku idiomů a za pomoci dalších diplomových prací, jež byly na toto nebo podobné téma napsány⁴¹:

⁴⁰ MOUNIN, Georges. *Teoretické problémy překladu*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 1999, s. 77

⁴¹ MOŘICKÁ, Eva. *Motivy zvířat v české a dánské frazeologii a idiomatice*, Praha, 2011. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta.

DOLEŽALOVÁ, Daniela. *Lidské tělo v dánské frazeologii a idiomatice*. Praha, 2010. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta.

1. Absolutní ekvivalence

Jako absolutně ekvivalentní považuji ty výrazy, jež jsou v obou jazycích zcela totožné, a to jak po stránce sémantické, tak po stránce formální. S jejich překladem z jednoho jazyka do druhého tedy nemáme sebemenší problém. V seznamu idiomatických výrazů je budeme značit ‚=‘.

ha fast mark under fötterna/mít pevnou půdu pod nohama

(inte) ha hjärta att göra ngt/(ne)mít srdce něco udělat

ha eld i baken/mít oheň u zadku/prdele

2. Dílčí ekvivalence

Idiomy mají stejný význam, liší se však formou. Odlišnost spočívá v použití jiného bázového slova, které je však z oblasti lidského těla, dále můžou mít i odlišnou syntaktickou strukturu. Jako označení této skupiny budeme používat symbol ‚≈‘.

säga ngt rakt i ansiktet på ngn/říct někomu pravdu/něco přímo do očí

det sitter i ryggmärgen/rygggraden/mít něco v ruce/rukách

en sten faller från ngns bröst/někomu spadl kámen ze srdce

3. Bázová ekvivalence

Význam obou idiomů je stejný a obsahují stejné bázové slovo. Liší se ale po formální stránce. To může spočívat například v syntaktické struktuře, použití jiného slova (ne bázového) nebo může být sloveso v jenom z jazyků zvrtné a v druhém ne. Tuto skupinu budeme značit ‚*‘.

slå lock för örat/öronen/mít klapky na uších

skratta ngn rakt i ansiktet/smát se někomu do tváře/obličej

nära en orm vid sin barm/hřát si na prsou hada

4. Frazeologická ekvivalence

Idiomy jsou shodné významem, liší se formou. Rozdíl nejčastěji spočívá v nepoužití základního slova z oblasti lidského těla a zároveň může mít i odlišnou syntaktickou strukturu. Pro tento typ ekvivalence jsem zavedla označení ‚↔‘

byta/ändra ansikte/změnit kabát

smaken är som baken delad/proti gustu žádný dišputát

hålla ngn under armarna/být někomu oporou

5. Nulová ekvivalence

Idiom se v jednom z jazyků vůbec nevyskytuje a je nutné ho vysvětlit opisem. Jako symbol budeme používat ‚0‘.

få ett ansikte/získat identitu

på rak arm/rovnou, bez rozmýšlení

armbåga sig fram/tlačit se dopředu

6. Falešní přátelé

Idiomy jsou totožné po formální stránce, liší se ale významem (někdy je význam přesně opačný než v druhém jazyce). Kvůli tomu může snadno dojít k záměně významů. Tento jev není příliš častý, nejvíce se objevuje na úrovni slova, kdy slova stejně znějí, ale mají absolutně jiný význam. Například slovo flink v češtině znamená být nedůsledný, flákat něco, kdežto ve švédštině je to adjektivum s významem rychlý, šikovný. V našem seznamu budeme falešné přátele značit ‚≠‘.

gå arm i arm/jít ruku v ruce - ve švédštině toto spojení znamená držet se za ruce, naproti tomu v češtině může tento idiom znamenat, že se něco děje v důsledku něčeho jiného nebo že nějaký jev je následkem jevu jiného

vara på fri fot/být na volné noze – ve švédštině tento idiom znamená být na svobodě (nebýt ve vězení), v češtině se takto označují lidé, kteří nemají trvalé zaměstnání a živí se příležitostnou prací

se genom fingrarna/dívat se skrz prsty – ve švédštině tento výraz znamená nezabývat se malichernostmi, nenechat se rozčlít maličkostmi, mít nadhled. V češtině bychom ho mohli vysvětlit jako pohrdat někým, dívat se na někoho/něco s despektem nebo nedůvěrou, možná až znechucením

7 Etymologie

Etymologie je jazyková disciplína zabývající se původem slov. Jiří Rejzek ve svém Etymologickém slovníku uvádí, že je jako vědecká disciplína označována za nepřesnou, protože často pracuje s nepodloženým materiálem. Proto bývá také její věrohodnost často zpochybňována. Přesto je etymologie velmi populárním odvětvím, jež nám umožňuje sledovat lidské myšlení v dobách minulých a dostat se tak ke kořenům našeho jazyka.

V češtině existuje hned několik etymologických slovníků, žádný z nich však nezachycuje oblast idiomatiky a frazeologie. Stejně tak švédština etymologický slovník idiomatických výrazů postrádá. Důvodem může být právě obtížná doložitelnost původu nebo jazykové změny, k nimž v průběhu věků docházelo, například tzv. lidová etymologie, jejíž původ se nedá dohledat a je tedy považována za vymyšlenou.⁴²

Je tedy velmi obtížné dostat se ke kořenům idiomů, přesto však existují spojení, jejichž původ jsme s to dokázat. Jsou to především idiomy pocházející z Bible. Protože naše společnost, stejně jako společnost švédská je ovlivněna křesťanstvím, máme k dispozici poměrně velké množství idiomů, u nichž známe původ a které jsou v obou jazycích totožné (*vända andra kinden till/nastavit druhou tvář*). Další skupinou, u které známe původ, jsou citáty z literárních děl (*slåss mot väderkvarnar/boj s větrnými mlýny*) a dále idiomy z oblasti řemesel (*smida medan järnet är varmt/kout železo dokud je žhavé*), historie, kultury a lidových pověr.

⁴² REJZEK, Jiří. Český etymologický slovník. Praha. Nakladatelství: Leda, 2001, s. 31

Praktická část

V této části práce budeme pracovat se seznamem idiomatických výrazů, který byl vytvořen na základě idiomů sesbíraných z dostupných zdrojů. Tento seznam čítá na 663 idiomů obsahujících část lidského těla, popřípadě výrazy s lidským tělem související. Kvůli rozsahu práce se nebudeme věnovat každému idiomu zvlášť, ale zaměříme se především na míru ekvivalence, tedy na zařazení idiomů do jednotlivých skupin, které jsme v teoretické části práce vymezili, a na tomto základě se pokusíme určit, do jaké míry jsou somatické idiomy v češtině a švédštině ekvivalentní. Budeme vycházet z předpokladu, že v obou jazycích je tato oblast idiomatiky vnímána podobně, a proto bude míra ekvivalence vysoká. Tuto hypotézu se pokusíme doložit nebo naopak vyvrátit pomocí seznamu.

Dalšími aspekty, na které se v práci zaměříme, jsou četnost užití jednotlivých částí lidského těla, kde určíme část těla, která je obsažena v největším počtu idiomů, jejich význam a etymologie. Původ jednotlivých výrazů je ovšem velmi těžce dohledatelný a doložitelný, proto se nám podařilo dopátrat kořenů jen u malé části z nich. Protože ale etymologii považuji za zajímavý obor, podíváme se na těchto pár výrazů blíže. Nakonec se konkrétněji budeme věnovat některým vybraným skupinám idiomů.

Dříve než se však zaměříme na samotný výzkum, popíšeme si metody sbírání materiálu, vznik samotného seznamu somatických idiomů a následné vytvoření tabulky idiomatických výrazů. Blíže se podíváme také na použité zdroje, a to především švédské, bez kterých by seznam nemohl vzniknout.

8 Seznam idiomů

Pro vytvoření seznamu somatických idiomů bylo nutné pracovat se všemi dostupnými zdroji. Cílem bylo vytvořit seznam s dostatečným množstvím výrazů, na jehož základě by bylo možné posoudit míru ekvivalence. Seznam tedy neobsahuje všechny existující somatické idiomy, ale pouze jejich vzorek, který v počtu 663 výrazů považuji za dostatečně reprezentativní, aby z něj mohl být učiněn závěr.

Jednotlivé výrazy byly abecedně seřazeny podle bázového slova a následně zaneseny do tabulky. Pro větší přehlednost byly abecedně seřazeny i jednotlivé výrazy pod bázovým slovem. Vzhledem k tomu, že některé idiomy obsahují dvě bázová slova z oblasti lidského těla, byly pro lepší dohledání řazeny vždy pod bázové slovo, které je první v abecedě, například idiom *lägga benen på ryggen/vzít nohy na ramena* najdeme pod bázovým slovem *ben (lem)*, pod bázovým slovem *rygg* již tento idiom uveden není. Díky tomuto způsobu řazení jsme zamezili zdvojování výrazů, které by nám zdánlivě zvyšovalo počet sesbíraných idiomů.

8.1 Tabulka idiomatických výrazů

Protože je tato práce především prací komparativní, bylo po dokončení seznamu nutné ke všem nalezeným švédským výrazům dohledat české ekvivalenty. Za tímto účelem byla vytvořena tabulka, do které byly všechny tyto výrazy zaneseny. Pro dosažení co možná největší přehlednosti byly idiomy seřazeny v první řadě pod jednotlivá bázová slova, která vytváří jakýsi abecední seznam částí lidského těla a tvoří první sloupec tabulky. Samotné idiomy pak byly rovněž seřazeny abecedně.

Tabulka 1 – ukázka abecedního řazení

bázové slovo	švédský idiom
arm	bära ngn på sina armar
arm	falla i ngns armar
arm	fäkta med armarna
arm	gå arm i arm
armbåge	armbåga sig fram
axel	bära ngn på sina axlar
bak	ha eld i baken

Vzhledem k tomu, že seznam idiomů byl sestaven z různých zdrojů a každý z nich uváděl tyto výrazy v jiném tvaru, snažila jsem se je upravit tak, aby měly jednotnou formu. V zásadě se jedná o 3 hlavní úpravy:

1. Infinitivní tvar

V rámci zjednodušení uvádím v tabulce všechny švédské idiomy obsahující sloveso v infinitivním tvaru. Výrazy, které byly takto ve zdroji uvedeny, byly zachovány, ostatní byly kvůli větší přehlednosti do infinitivu převedeny. Bylo-li například ve zdroji uvedeno *ngn är på benen*, byl tento výraz změněn na *vara på benen*, stejně jako *ngt har varken huvud eller fötter* uvádím jako *ha varken huvud eller fötter*. Výjimku zde tvoří pouze výrazy, které mají kvůli významu neměnnou formu, zpravidla přísloví typu *ger man ngn ett finger tar han/hon snart hela handen/podej mu prst, chytne se celé ruky* nebo *smaken är som baken delad/proti gustu žádný dišputát*.

2. Částice att

Kvůli nadbytečnosti byla u slovesných idiomů, stejně jako u švédského popisu, vynechána uvozovací infinitivní částice *att*. Například *slå ngn på fingrarna/dát někomu/klepnout někoho přes prsty*. Zachována byla v případě, kdy ji gramaticky nebylo možno vynechat, jako v případě *ha panna att göra ngt/mít drzost něco udělat*, kde byla částice *att* před slovesem *ha* vypuštěna, ale před slovesem *göra* zachována.

3. Zkratky

Ve všech švédských idiomech a významech obsahujících neurčitá zájmena *någon*, *något*, *några*, *någonstans*, popřípadě *någons*, *någots* byly použity zkratky *ngn*, *ngt*, *ngra*, *ngnstans* respektive *ngns*, *ngts*, čímž došlo ke zkrácení a zjednodušení daných výrazů.

U výrazů, které měly více alternativ, uvádím všechny tyto možnosti jako synonyma za lomítkem. Například švédské *ljuga ngn rakt/rätt i ansiktet/ ljuga rakt/rätt i ansikte på ngn*, stejně jako české *strčit/stáhnout/svěsit ocas mezi nohy*.

Třetí sloupec tvoří české ekvivalenty, které byly postupně dohledány z dostupných českých zdrojů. U výrazů, kde nebyl český ekvivalent nalezen, bylo nutné použít opis významu, který byl nejčastěji vytvořen překladem významu švédského. Proto je v tabulce tento sloupec označen jako *český ekvivalent/význam*. Pokud byl nalezen výraz s více alternativami, je na prvním místě uvedena ta, která odpovídá formou, popřípadě základním slovem výrazu švédskému, např. *sticka ut hakan/vystrčit bradu/růžky*.

Dalším údajem v tabulce je švédský význam idiomu. Tento popis byl zpravidla beze změny převzat ze zdroje, ve kterém byl daný idiom nalezen. U výrazů, kde švédské vysvětlení ve zdroji chybělo, byla buď použita vlastní znalost významu daného idiomu, nebo bylo vytvořeno na základě vzorových vět uvedených ve zdroji, popřípadě byl pro lepší porozumění danému výrazu použit švédský výkladový slovník.

Poslední dva sloupce udávají ekvivalenci a švédský zdroj, ve kterém byl idiom nalezen. Oběma těmto aspektům bude věnována samostatná kapitola.

Tabulka 2 – ukázka tabulky idiomatických výrazů

bázové slovo	švédský idiom	český ekvivalent/význam	význam	ekvivalence	zdroj
ansikte	ansikte mot ansikte	tváří v tvář	ställas till svars för ngt du sagt eller gjort	=	TH

8.2 Použité zdroje

Aby bylo možné všechny uvedené výrazy zpětně dohledat, byl do tabulky zanesen švédský zdroj, ze kterého byl daný idiom převzat. Protože ve švédštině neexistuje žádný tematický frazeologický slovník zabývající se lidským tělem, bylo pro získání co možná největšího vzorku somatických idiomů nutné vycházet z více zdrojů. Tyto zdroje by se daly rozdělit do 3 skupin:

1. Frazeologické slovníky

Do této kategorie patří dva slovníky, které se věnují výhradně idiomatičným výrazům. Ty jsou řazeny abecedně podle bázového slova. Kromě těchto výrazů obsahují často i další užitečné informace, jako například vysvětlení významu, příkladové věty, synonymní výrazy a typ gramatické konstrukce. Z těchto slovníků pochází největší počet sesbíraných idiomů. V našem seznamu jsou značeny zkratkami SS a L.

SS = SVENSKA SPRÅKNÄMNDEN. *Svenskt språkbruk. Ordbok över konstruktioner och fraser*. Norstedts Akademiska Förlag, 2003

L = LUTHMAN, Hans. *Svenska idiom: 3500 vardagsuttryck*. Folkuniversitetets förlag, 2002

2. Cvičebnice pro studenty

V této skupině najdeme cvičebnice určené pro studenty švédštiny. Ty obsahují několik většinou náhodně vybraných idiomatičným výrazů s vysvětlením významu a příklady použití, které jsou doplněny o ilustraci. Tyto knihy navíc obsahují cvičení na porozumění daným idiomům a v některých případech i klíč pro potvrzení jejich správnosti. V jedné z nich, jmenovitě *Ingen ko på isen*, je uveden i původ idiomů, což přispívá k jejich srozumitelnosti. Této kategorii odpovídají 3 knihy, které jsme podle jejich názvu označili zkratkami HPS, IK a TH.

HPS = NORDLING, Ulla, TIEGS, Åse. *Huvudet på skaft*. Stockholm: Liber AB, 2000

IK = OLSSON, Jonas. *Ingen ko på isen*. Kina: AB, 2009

TH = KILLANDER, Ylva, EKLUND WILSON, Erika. *Tappa hakan*. Stockholm, 2006

3. Ostatní

Poslední a zároveň také nejméně početnou skupinou jsou idiomy pocházející z alternativního zdroje, který je v seznamu označen písmenem A. Do této skupiny patří pouze 2 idiomy, jmenovitě *ha kött på benen/být informovaný* a *handen på hjärtat/ruku na srdce*, které byly do seznamu doplněny Fil. mag. Susannou Hofmann.

Tabulka 3 – četnost použitých švédských zdrojů

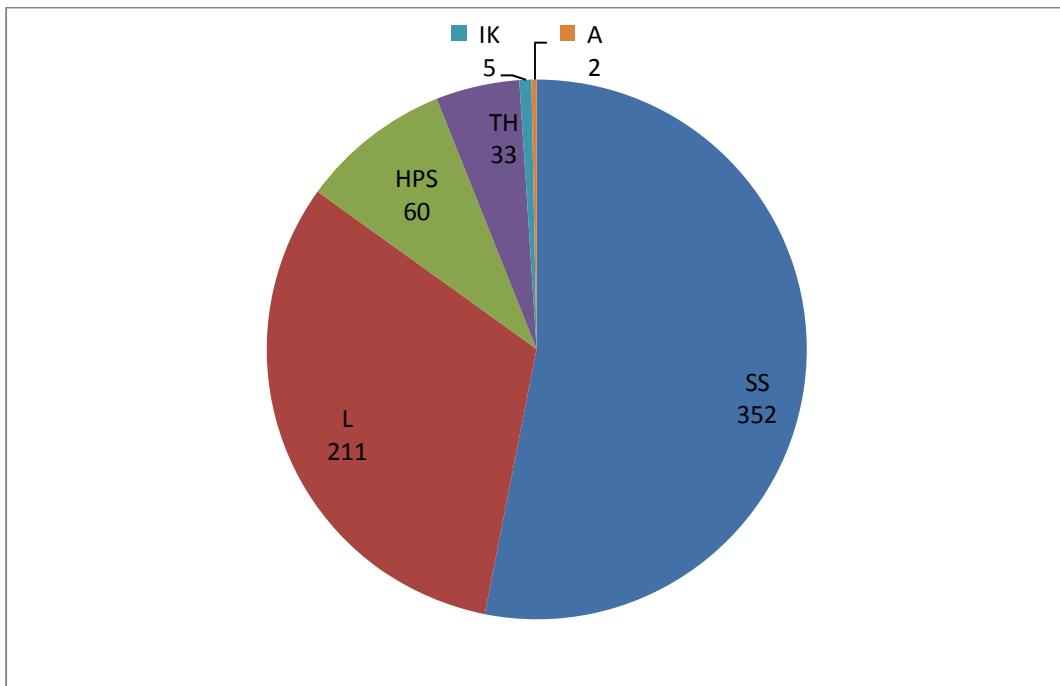
Zdroj	Počet idiomů
A	2
HPS	60
IK	5
L	211
SS	352
TH	33

U idiomů, které se vyskytovaly ve více zdrojích, je v tabulce vždy uveden pouze jeden z nich. Při dohledávání významu u výrazů, kde ve zdroji nebyl uveden, bylo použito i švédského výkladového slovníku *Norsteds svenska ordbok: 80000 ord och fraser*⁴³, popřípadě švédských online slovníků⁴⁴. U těchto výrazů je v tabulce vždy uveden pouze zdroj, ze kterého byl idiom převzat, nikoliv zdroj, ve kterém byl dohledán jeho význam. Z tohoto důvodu nejsou tyto slovníky jako zdroj v tabulce uvedeny. Pro lepší přehled o četnosti použití jednotlivých švédských zdrojů vypovídá následující graf.

⁴³ SPRÅKDATA, *Norsteds svenska ordbok: 80000 ord och fraser*, Oslo/Gjøvik: Norsteds förlag AB, 1990

⁴⁴ *akademiens ordbok* [online]. Stockholm: Svenska akademien. Dostupné z WWW: <http://g3.spraakdata.gu.se/saob>, *Lexin* [online]. Dostupné z WWW: <http://lexin.nada.kth.se/lexin/>, *Nationalencyklopedin-svensk ordbok* [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.ne.se/>>

Graf 1 – četnost použitých švédských zdrojů

Při dohledávání českých ekvivalentů jsem vycházela především z vlastní znalosti češtiny. Ostatní zdroje byly použity pouze v případě neznalosti daného výrazu, popřípadě pro potvrzení existence mnou nalezeného českého idiomu. Z toho důvodu nejsou české zdroje v tabulce uvedeny. Mezi použité české zdroje patří následující knihy:

ČERMÁK, F. *Slovník české frazeologie a idiomatiky 1 - Přirovnání*. Praha: Leda, 2009

ČERMÁK, F. *Slovník české frazeologie a idiomatiky 2 - Výrazy neslovesné*. Praha: Leda, 2009

ČERMÁK, F. *Slovník české frazeologie a idiomatiky 3 - Výrazy slovesné*. Praha: Leda, 2009

ČERMÁK, F. *Slovník české frazeologie a idiomatiky 4 - Výrazy větné*. Praha: Leda, 2009

MRHAČOVÁ, E. *Názvy částí lidského těla v české frazeologii a idiomatice*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2000

ZAORÁLEK, J. *Lidová rčení*. Praha: Academia, 2000

9 Výzkum

V této kapitole se již budeme zabývat samotným výzkumem, který je založen především na vytvořené tabulce idiomatických výrazů. Největší pozornost bude věnována ekvivalenci českých a švédských idiomů, dále se pak zaměříme na frekvenci bázových slov a jejich ekvivalenci, podrobněji se podíváme také na vybrané skupiny idiomů a nakonec se pokusíme vypátrat původ některých výrazů.

9.1 Míra ekvivalence

Hlavním úkolem této práce bylo zkoumat míru ekvivalence u somatických idiomů. Pro potřeby výzkumu jsem v teoretické části této práce stanovila 6 skupin ekvivalence od absolutní po nulovou, do kterých jsem jednotlivé idiomy rozdělila. Hlavními kritérii pro určení druhu ekvivalence byl na prvním místě význam daného výrazu, dále pak bázové slovo a syntaktická struktura idiomu.

9.1.1 Absolutní ekvivalence

Jako absolutně ekvivalentní jsem označila ty výrazy, které se shodovaly jak významem, tak formou. Jak už jsem ale naznačila v kapitole 6, bylo zde kvůli gramatickým odlišnostem obou jazyků nutné přistoupit k určitým kompromisům.

1. Kategorie určitosti/neurčitosti

Švédština k rozlišení určitosti používá buď neurčitý člen před substantivem, nebo určitý člen postponovaný, ve spojení s adjektivem navíc tzv. dvojí určení a k jejich používání má relativně pevná pravidla. Vzhledem k tomu, že čeština rozlišení určitosti/neurčitosti v této podobě nezná, bylo nutné od této kategorie odhlédnout. V tabulce idiomatických výrazů jsou tedy jako absolutně ekvivalentní značeny i idiomy, které se ve švédštině liší formou určitosti, ale v češtině mají stejný tvar. Srovnajme idiomy *ge ngn fria händer/dát/nechat někomu volné ruce a bort med händerna/ruce pryč!*. V prvním případě je substantivum *hand* v množném čísle v

neurčitým tvaru, v druhém pak v množném čísle a tvaru určitým. V češtině je ale v obou případech toto substantivum ve stejném tvaru - *ruce*.

2. Slovesný vid

V češtině a ostatních slovanských jazycích se u sloves rozlišuje kategorie vidu, která popisuje vztah k plynutí času. Vid dokonavý označuje děj ukončený, popřípadě nějak ohraničený, a tvoří se zpravidla pomocí předpon, nedokonavý vid značí děj neohraničený nebo probíhající a od dokonavých sloves jej lze vytvořit pomocí přípon. Na rozdíl od ostatních jazyků (germánských), které tento vztah vyjadřují například pomocí slovesných časů, poznáme v češtině ukončenost děje podle tvaru samotného slovesa. Švédština často použije v obou případech stejné sloveso. Příkladem z našeho seznamu je například idiom *kunna räkna ngt på ena handens fingrar/moci něco spočítat na prstech jedné ruky*, kde je sloveso *spočítat* dokonavé, ve švédštině ale sloveso *räkna* znamená i počítat, což je v češtině sloveso nedokonavé.

3. Flexe

Vzhledem k tomu, že čeština je na rozdíl od švédštiny jazykem flektivním, přehlíželi jsme v tabulce rozdíly, které s tímto jevem souvisí. Například u idiomu *fakta med armarna/šermovat rukama*, kde je v češtině substantivum v sedmém pádě, si švédština pomáhá předložkovou vazbou. Pokud se tyto idiomy jinak neliší, jsou brány jako absolutně ekvivalentní.

4. Přivlastňovací zájmena

Dalším kompromisem, ke kterému jsme přistoupili, je přehlížení rozdílů v používání přivlastňovacích zájmen. Ve švédštině se tato zájmena používají mnohem častěji než v češtině, proto považujeme za absolutně ekvivalentní i ty idiomy, u kterých je ve švédštině použito přivlastňovací zájmeno tam, kde se v češtině pro nadbytečnost nepoužívá. Příkladem z našeho seznamu je třeba idiom *bära ngn på sina armar/nosit někoho na rukou*.

5. Číslo a diminutiva

U některých idiomů se český ekvivalent lišil pouze v čísle nebo bylo použito diminutivum. Vzhledem k tomu, že těchto idiomů bylo jen velmi málo, nebereme tento rozdíl v potaz. Tyto idiomy jsou tedy také považovány za absolutně ekvivalentní. Příkladem ze seznamu je *det onda ögat/zlé oči* nebo *hånga på ett hår/viset na vlásku*.

S přihlédnutím ke všem těmto změnám jsme po vyhodnocení seznamu idiomatických výrazů napočítali celkem 274 absolutně ekvivalentních idiomů, což je 41% z celkového počtu 663 idiomů.

9.1.2 Dílčí ekvivalence

Hlavním kritériem pro zařazení idiomů do této skupiny bylo použití jiného bazového slova v druhém jazyce. Toto bazové slovo ale muselo být z oblasti lidského těla, přičemž tato odlišnost nesměla mít vliv na význam idiomu. Například u idiomů *på egen hand/na vlastní pěst* nebo *riskera huvudet/riskovat krk*, kde je v obou případech v češtině použito jiné bazové slovo z oblasti lidského těla, ale význam obou idiomů je stejný. Dále se pak výrazy mohly lišit i syntaktickou strukturou, jako například *det rör mig inte i ryggen/z toho si hlavu nedělám*.

Tato kritéria splňovalo 51 idiomů, tedy 8% z celkového množství.

9.1.3 Bazová ekvivalence

Tento druh ekvivalence spočívá v odlišné formě idiomů. Důležitou podmínkou pro zařazení do této skupiny bylo použití stejného bazového slova a totožný význam obou výrazů. Odlišnost mohla spočívat v jiné větné konstrukci, např. *ha tummen mitt i handen/mít volšový ruce/mít obě ruce levé*, v použití jiného slova, nikoliv však bazového, např. *ha kalla nerver/mít pevné nervy*, nebo bylo sloveso v jednom z jazyků zvrtné, např. *önska ngn/ngt av fullaste hjärta/přát si někoho/něco z celého srdce*.

Do této kategorie nám po pečlivém prozkoumání všech těchto rozdílů spadá 178 idiomů, v procentuálním vyjádření to odpovídá necelým 27%, což tuto skupinu činí druhou největší.

9.1.4 Frazologická ekvivalence

Abychom dosáhli co možná největší detailnosti v porovnání rozdílů mezi jednotlivými idiomy, zavedli jsme navíc tzv. frazeologickou ekvivalenci. Do této skupiny patří idiomy, ke kterým se nám v češtině sice podařilo najít idiomatický výraz se stejným významem, ten ale neobsahuje bázové slovo z oblasti lidského těla, jako například *man ska inte sälja skinnnet förrän björnen är skuten/neříkej hop dokud jsi nepřeskočil* nebo *byta/ändra ansikte/převléknout kabát*.

Takovýchto idiomů máme v seznamu 74, tedy 11%.

9.1.5 Nulová ekvivalence

Tuto skupinu tvoří švédské idiomy, ke kterým nebyl v češtině nalezen žádný ekvivalent. K vysvětlení jejich významu jsme tedy byli nuceni použít opis, který je zpravidla překladem švédského významu.

Švédských somatických idiomů, které se v češtině vůbec nevyskytují, jsme napočítali 79, což je necelých 12%.

9.1.6 Falešní přátelé

Poslední a zároveň poněkud specifickou kategorií jsou tzv. falešní přátelé. Popisem této skupiny jsme se již zabývali v teoretické části práce, kde jsme zmínili hlavní podmínku, kterou je totožná forma idiomů v obou jazycích a rozdíl ve významu. Vzhledem k tomu, že do této kategorie spadá pouze 7 idiomů, podíváme se blíže na každý z nich.

gå arm i arm/jít ruku v ruce

Význam švédského výrazu je v tomto případě jednoduchý - i armkrok, tedy jít a držet se za ruce, popřípadě být do sebe zavěšeni. V češtině ale tento idiom označuje jev, proces, jednání nebo činnost doprovázené jevem jiným. Označuje tedy souvislost dvou jevů, kdy se jeden děje důsledkem druhého.

kasta till/slänga till ngn ett ben/hodit někomu kost

V tomto případě znamená švédský idiom někoho utěšit, uchlácholit, ukonejšit, naproti tomu český výraz by se dal vysvětlit jako okrást, odbýt, ošidit někoho o spravedlivý podíl.

se genom fingrarna/dívat se skrz prsty

Ve švédštině znamená tento idiom něco přehlížet, nenechat se rozčítit maličkostmi. V češtině ho použijeme, když chceme vyjádřit, že je někdo povýšený nebo zaujatý vůči někomu jinému. Jako synonymum by se zde dalo použít *ohrnovat nad někým nos*.

slå ngn på fingrarna/dát někomu/klepnout někoho přes prsty

Ve švédštině bychom tento idiom použili, pokud bychom chtěli vyjádřit, že je někdo lepší než někdo jiný, že ho v něčem překoná, předčí. V češtině má tento idiom negativní význam ve smyslu někoho potrestat, popřípadě varovně zarazit.

vara på fri fot/být na volné noze

Vara på fri fot znamená být na svobodě, tedy nebýt ve vězení. Český idiom je označením pro lidi, kteří nemají pevné zaměstnání, ale živí se příležitostnou prací, například umělci.

i första hand/z první ruky

Tento švédský idiom by se dal přeložit jako být první volbou, udělat něco nejdříve. Český význam je pak získat informace přímo ze zdroje nebo dostat něco od prvního majitele.

ha glimten i ögat/blýskat/zablýskat očima

Poslední z falešných přátel v našem seznamu znamená ve švédštině mít žertovnou náladu, vtipkovat. Naproti tomu v češtině znamená tento idiom být naštvaný, zuřit.

Přestože výrazy tohoto typu tvoří pouze 1% z celkového množství sesbíraných idiomů, je to z hlediska sémantiky velmi zajímavá skupina.

Výsledky výzkumu jsem pro lepší přehled zanesla s čísly a přibližným procentuálním vyjádřením do následující tabulky.

Tabulka 4 – míra ekvivalence

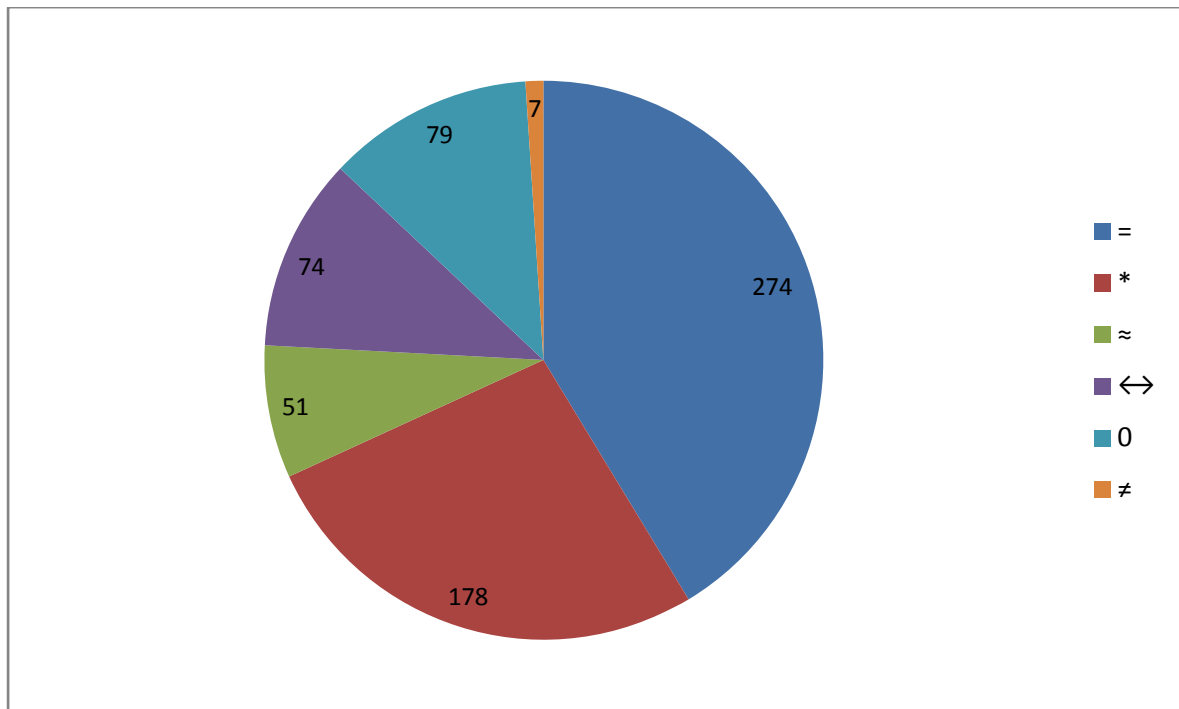
Míra ekvivalence	Počet idiomů	Procentuální vyjádření
=	274	41%
*	178	27%
≈	51	8%
↔	74	11%
0	79	12%
≠	7	1%

Z těchto čísel vyplývá, že 41% všech zkoumaných idiomů je v obou jazycích totožná. U celých 76% z celkového zkoumaného množství 663 idiomů se nám podařilo najít ekvivalent z oblasti lidského těla, u dalších 11% pak alespoň idiomatické vyjádření bez souvislosti s lidským tělem. Pouze 12% švédských somatických idiomů nemá v češtině ekvivalent. Zbývající 1% pak tvoří falešní přátelé.

Náš předpoklad o vysoké ekvivalenci somatických idiomů v češtině a švédštině se nám tedy na základě zkoumaného vzorku potvrdil. Příčiny tohoto jevu jsme již částečně popsali v kapitole 5. Ovšem není to jen kognice, díky které je míra ekvivalence tak vysoká. Dalším důležitým faktorem ovlivňujícím tuto skutečnost je také kulturní podobnost obou zemí. Jak česká, tak švédská společnost je postavena na křesťanském základu a právě z Bible pochází velké množství idiomů, které jsou v obou jazycích stejné. Díky tomu, že známe jejich původ, můžeme snadněji pochopit důvody jejich vzniku a použití.

Na následujícím grafu můžeme lépe vidět poměr jednotlivých druhů ekvivalence.

Graf 2 – míra ekvivalence

9.2 Dělení a frekvence bázových slov

V této kapitole se budeme věnovat bázovým slovům. Těch v našem seznamu figuruje celkem 63. Kromě vnějších částí lidského těla jako ruka/arm (*bära ngn på sina armar/nosit někoho na rukou*)/hand (*göra ngt med vänster hand/udělat něco levou rukou*), noha/ben (*springa benen av sig/uběhat si nohy*)/fot (*leva på stor fot/žít na vysoké noze*), hlava/huvud (*det är inte min huvudvärk/z toho mě hlava nebolí*) atd. jsou v seznamu zahrnuty i vnitřní orgány, například srdce/hjärta (*öppna sitt hjärta/otevřít své srdce*), mozek/hjärna (*de bästa hjärnorna/nejlepší mozky*) a žaludek/mage (*få någonting i magen/dostat něco do žaludku*), dále pak tělní tekutiny jako krev/blod (*vara av samma blod/být stejné krve*), žluč/galla (*ösa/gjuta galla över ngn/vylít si na někoho žluč*) a slza/tår (*fälla en saknadens tår/uronit slzu stesku*) a mnohá další bázová slova související s lidským tělem, ať už jsou uvnitř těla, jako například nerv/nerv (*ha nerver av stål/mít nervi z oceli*), či vně, například kůže/skinn (*krypa ur skinet/vyletět z kůže*), vlasy/hår (*slita sitt hår/riva sig i håret/rvát si vlasy*) nebo nehet/nagel (*ha jord under naglarna/mít hlínu za nehty*). Všechna bázová slova můžeme zařadit podle místa, kde se v/na lidském těle vyskytují, a podle jejich povahy do několika skupin:

1. Vnější části lidského těla

Do této skupiny patří končetiny (arm, ben (lem), finger, fot, hand, hæl, lillfinger, näve, pekfinger, tumme, tå), hlava a krk (ansikte, haka, hals, huvud, kind, käke, läpp, mun, nacke, näsa, panna, syn, tand, tunga, öga, ögonbryn, ögonlock, öra), tělní pokryv (hud, hår, nagel, skinn, skägg) a ostatní (bak, barm, bröst, famn, häck, höft, kropp, rygg, sköte, ända).

2. Vnitřní části lidského těla

Sem bychom zařadili vnitřní orgány (hjärna, hjärta, lunga, mage, nerv), tělní tekutiny (blod, galla, tår) a kosti a klouby (armbåge, axel, ben (benknota), knä, led, märg, ryggmärgen, ryggrad, skalle, skelett, skuldra).

Tabulka 5 – dělení bázových slov

dělení bázových slov		počet idiomů
vnější části lidského těla	končetiny	191
	hlava a krk	285
	tělní pokryv	35
	ostatní	46
vnitřní části lidského těla	vnitřní orgány	68
	tělní tekutiny	36
	kosti a klouby	40

Tento typ dělení je samozřejmě pouze orientační. Některá bázová slova by se dala zařadit do více skupin, jako například mage, které znamená žaludek, ale i břicho, tudíž bychom jej mohli řadit jak do vnitřních orgánů, tak mezi ostatní. Zde jsem zvolila vnitřní orgány, protože v tomto významu figuruje ve více idiomech. Nebo například bázová slova armbåge, axel, knä a skuldra, u nichž jsem zvolila označení kosti a klouby, ačkoliv by zrovna tak mohla patřit do kategorie končetiny.

U všech bázových slov jsme zkoumali jednak četnost výskytu, tedy počet idiomů s daným slovem, a jednak míru ekvivalence u jednotlivých bázových slov. Do celkového počtu jsme ke každému bázovému slovu započítali i ty idiomy, které obsahují 2 části lidského těla, jako například *kunna räkna ngt på ena handens fingrar/moci něco spočítat na prstech jedné ruky*, kde se vyskytují 2 bázová slova, a to hand a finger. V takovém případě jsme započítali výskyt oběma těmito slovy. Idiomů, které obsahovaly 2 bázová slova z oblasti lidského těla, je v seznamu celkem 38. Ve srovnání s tabulkou idiomatických výrazů, kde jsme tyto idiomy řadili vždy jen pod jedno bázové slovo, a to pod slovo, které je první v abecedě, je tedy součet výskytu všech bázových slov vyšší než celkový počet idiomů.

Tabulka 6 – frekvence a ekvivalence bázových slov

Bázové slovo	Počet idiomů	=	*	≈	↔	0	≠
ansikte	20	8	4	3	4	1	0
arm	17	6	2	3	2	3	1
armbåge	3	1	0	1	0	1	0
axel	3	1	0	1	1	0	0
bak	3	1	0	0	2	0	0
barm	1	0	1	0	0	0	0
ben (benknota)	5	1	1	1	0	1	1
ben (lem)	23	13	6	0	1	3	0
blod	28	21	3	0	1	3	0
bröst	3	1	1	1	0	0	0
famn	3	1	2	0	0	0	0
finger	23	6	5	3	5	2	2
fot	40	6	10	2	9	12	1
galla	1	0	1	0	0	0	0
haka	3	1	1	1	0	0	0
hals	13	3	4	1	2	3	0
hand	65	29	16	5	8	6	1

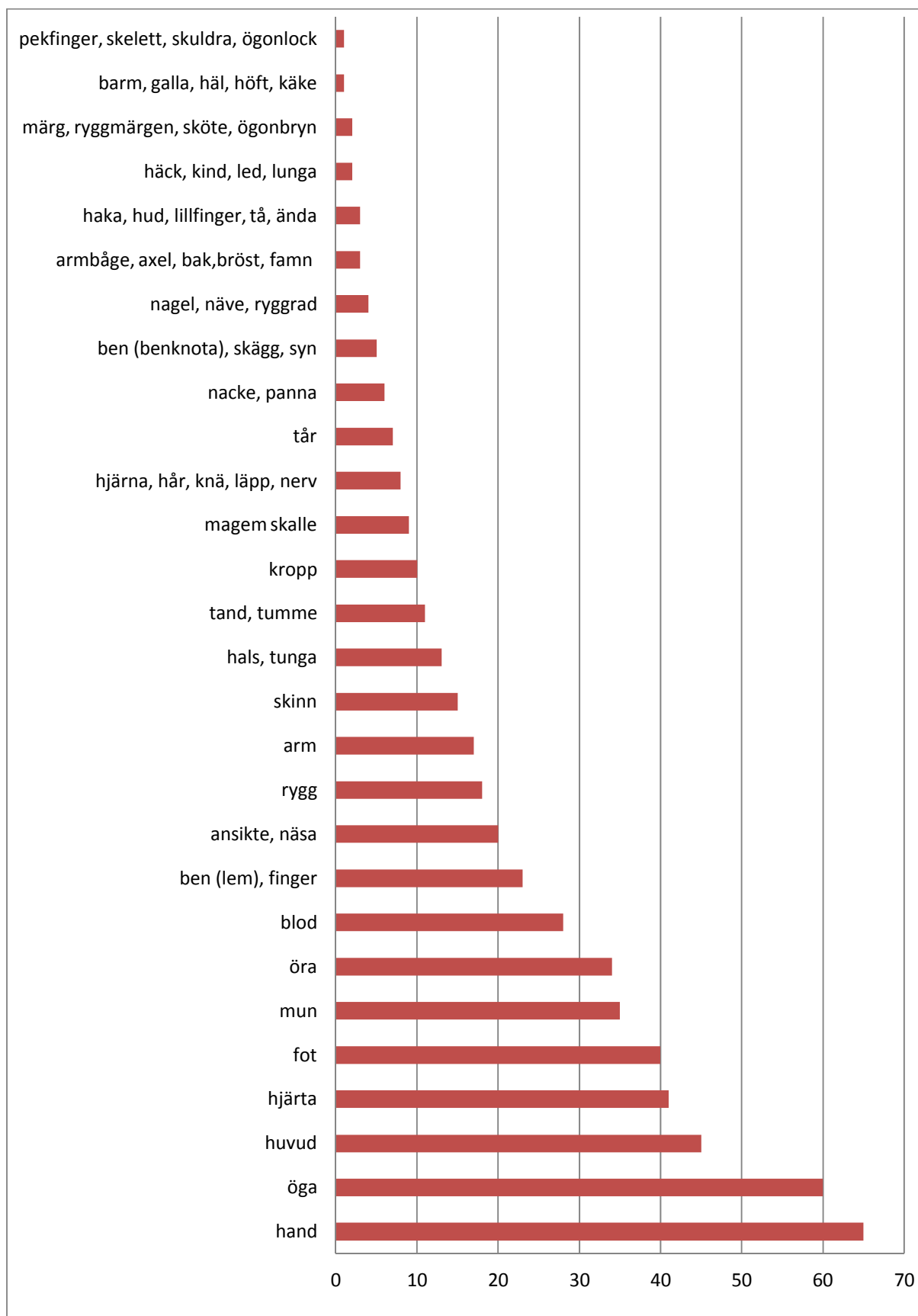
hjärna	8	3	1	3	0	1	0
hjärta	41	25	11	2	2	1	0
hud	3	0	1	0	1	1	0
huvud	45	19	16	3	3	4	0
hår	8	4	1	1	1	1	0
häck	2	1	1	0	0	0	0
häl	1	1	0	0	0	0	0
höft	1	1	0	0	0	0	0
käke	1	0	0	0	1	0	0
kind	2	2	0	0	0	0	0
knä	8	3	3	0	1	1	0
kropp	10	6	0	0	4	0	0
led	2	0	0	0	2	0	0
lillfinger	3	0	0	1	2	0	0
lunga	2	0	2	0	0	0	0
läpp	8	2	0	3	2	1	0
mage	9	4	1	1	0	3	0
mun	35	11	12	3	4	5	0
märg	2	1	1	0	0	0	0
nacke	6	3	1	1	1	0	0
nagel	4	0	2	0	1	1	0
nerv	8	3	5	0	0	0	0
näsa	20	9	9	0	0	2	0
näve	4	3	0	1	0	0	0
panna	6	1	2	1	1	1	0
pekfinger	1	0	0	1	0	0	0
rygg	18	4	8	1	2	3	0
ryggmärgen	2	0	0	1	0	1	0
rygggrad	4	3	0	1	0	0	0
skalle	9	3	4	0	1	1	0

skelett	1	1	0	0	0	0	0
skinn	15	6	3	0	4	2	0
skägg	5	1	0	1	2	1	0
sköte	2	1	0	1	0	0	0
skuldra	1	0	0	0	0	1	0
syn	5	2	2	0	0	1	0
tand	11	5	3	1	1	1	0
tumme	11	4	2	1	2	2	0
tunga	13	6	6	0	0	1	0
tå	3	0	0	3	0	0	0
tår	7	3	4	0	0	0	0
ända	3	1	1	0	1	0	0
öga	60	27	21	3	4	4	1
ögonbryn	2	2	0	0	0	0	0
ögonlock	1	1	0	0	0	0	0
öra	34	11	14	0	2	7	0

Z výzkumu vyplývá, že nejvíce frekventované báze slovo je hand/ruka, které je obsaženo v 65 idiomech, což je téměř 10%. U tohoto slova je také nejvyšší počet absolutně ekvivalentních idiomů. Druhým nejpočetněji zastoupeným báze slovem je pak öga/oko, které při počtu 60 idiomů tvoří 9% z celkového množství. Stejně jako v případě hand je téměř polovina těchto idiomů absolutně ekvivalentních. Na třetím místě je s počtem 45 idiomů huvud/hlava následována báze slovem hjärta/srdce, které čítá 41 výrazů. Tato 4 nejpočetněji zastoupená báze slova pak tvoří celou třetinu všech sesbíraných idiomů. Nejméně zastoupenými báze slovy jsou naopak barm/hrud', galla/žluč, häl/pata, höft/bok, käke/čelist, pekfinger/ukazováček, skelett/kostra, skuldra/rameno a ögonlock/oční víčko. Všechna tato báze slova jsou obsažena pouze v 1 idiomu.

O frekvenci všech báze slov obsažených v námi zkoumaném vzorku idiomů vypovídá následující graf, ve kterém jsou všechna báze slova seřazena podle množství idiomů, ve kterém byla nalezena.

Graf 3 – frekvence bázových slov

9.3 Vybrané skupiny idiomů

Nyní se blíže podíváme na některé skupiny idiomů. Budeme se zabývat bázovými slovy z obou vytvořených skupin, tedy z vnějších i vnitřních částí těla, a jejich podskupin. Jako zástupce vnitřních orgánů jsem zvolila z důvodu významové rozmanitosti srdce, z vnějších částí lidského těla pak jazyk, který má v lidském těle specifickou funkci, a tou je schopnost člověka mluvit. Dále se také podíváme na bázové slovo nerv a poslední skupinou, které se budeme věnovat blíže, jsou vulgarismy, a to z důvodu rozdílného vnímání jejich významu, intenzity a použití v běžné mluvě v obou zkoumaných jazycích.

9.3.1 Srdce

Pod pojmem srdce si každý jako první nejspíš vybaví orgán, který je nezbytnou součástí každého živého tvora a jehož funkcí v organismu je rozhánět krev po celém těle. Bez tohoto svalu, který zásobuje celé tělo živinami, bychom nemohli přežít. S trochou nadsázky by se dalo říci, že srdce je to nejcennější, co máme.

Srdce slouží jako symbol lásky a přátelství. Darujete-li například někomu perníkové srdce, znamená to, že vám na něm záleží. Nejčastěji je tento symbol spojován se stavem zamilovanosti. Typickým příkladem je svátek svatého Valentýna, ve švédštině Alla hjärtans dag, kdy si zamilovaní jako projev lásky posílají přání právě se symbolem srdce. Je tedy zcela logické, že i v oblasti idiomatiky a frazeologie je tento symbol nejčastěji spojován s vyjádřením nejsilnějšího citu, tedy lásky, například idiom *skänka ngn sitt hjärta/věnovat někomu své srdce*, což znamená milovat někoho celou svou bytostí, nebo *ha brustet/krossad hjärta/mít zlomené srdce*, který naopak vyjadřuje pocit zoufalství ze ztráty lásky. V srdci ovšem nesídlí jen láska, ale i ostatní emoce, což je patrné z idiomů *bli varm om hjärtat/hřát/zahřát u srdce*, který znamená být šťastný, *med tungt hjärta/s těžkým srdcem*, který použijeme, jsme-li smutní, nebo *ha hjärtat i halsgropen/mít/cítit srdce až v krku* vyjadřující strach.

Idiomy spojené se srdcem často vystihují povahu člověka, jako například *ha ett gott hjärta/mít dobré srdce*, *ha ett hjärta av guld/mít srdce ze zlata*, *ha ett hjärta av sten/mít srdce z kamene*, *inte ha hjärta att göra ngt/nemít srdce něco udělat*, *ngns hjärta*

vekna/mít měkké srdce nebo ha hjärtat på rätta stället/mít srdce na správném místě. Kromě toho je srdce také často metonymickým vyjádřením člověka jako celku, je považováno za jakýsi střed, centrum člověka, v němž sídlí všechny duchovní pochody, myšlenky a city, o čemž vypovídají idiomy *gömma ngt i sitt hjärta/skrýt/schovat něco ve svém srdci, i hjärtat av ngt/v srdci něčeho, komma från hjärtat/jít/přijít od srdce, öppna sitt hjärta/otevřít své srdce* nebo *säga sitt hjärtas mening/od srdce/plic něco říct*.

Srdce je v obou jazycích vnímáno velmi podobně, o čemž svědčí velmi vysoká míra ekvivalence u tohoto základního slova. Pouze jeden švédský idiom s základním slovem srdce nemá v češtině ekvivalent, jmenovitě *finns det härterum så finns det stjärterum*, který znamená, že pro dobrého člověka se vždy najde místo. Další tři výrazy pak v češtině mají jiné základní slovo. V případě idiomu *i själ och hjärta* je v češtině srdce nahrazeno slovem tělo. Srdce zde zastupuje člověka jako celek, význam obou výrazů je tedy stejný. Idiom *av hjärtans lust* znamená, že něco velmi chceme a horlivě za tím jdeme. V češtině je v tomto výrazu slovo srdce vynecháno, význam se tím ale nijak nemění. V případě idiomu *bevara sitt hjärta rent*, který znamená zachovat si čest, vyjít z něčeho čistý, je v češtině srdce nahrazeno základním slovem štít.

Tabulka 7 – idiomy s základním slovem srdce

švédský idiom	český ekvivalent/význam	význam
av hela sitt hjärta	z celého svého srdce	önska ngt mycket starkt, av hela sin själ
av hjärtans lust	s chutí	när ngt görs mycket ivrigt
bevara sitt hjärta rent	vyjít z něčeho s čistým štítem	vara ärlig och oförvitlig
bli varm om hjärtat	hřát/zahřát u srdce	bli glad eller rörd, känna starkt för ngn
bära ett barn under sitt hjärta	nosit pod srdcem dítě	vara med barn
finns det härterum så finns det stjärterum	když je dobrá nálada nebo je člověk dobrý přítel, je pro něj vždy místo	sägs för att förmedla att om humöret är gott eller om man är goda vänner så räcker utrymmet till även om det är trångt

få/ta/vinna en plats i ngnns hjärta	získat místo v něčím srdci	vara omtyckt av ngn
gömma ngt i sitt hjärta	skrýt/schovat něco ve svém srdci	föresätta sig att minnas ngt
ha brustet/krossad hjärta	mít zlomené srdce	vara mycket olycklig (av kärlek)
ha ett gott hjärta	mít dobré srdce	vara snäll och hjälpsam
ha ett hjärta av guld	mít srdce ze zlata	vara mycket god och snäll
ha ett hjärta av sten	mít srdce z kamene	inte kunna känna kärlek, hård och känslökall
ha hjärtat i halsgropen	mít/cítit srdce až v krku	var väldigt rädd, dödsförskräckt
ha hjärtat på rätta stället	mít srdce na správném místě	vara mycket snäll och omtänksam, vara godhjärtad
ha ngt på hjärtat	mít něco na srdci	vilja tala om ngt
hjärtans gärna	ze srdce rád	mycket gärna, med nöje
i hjärtat av ngt	v srdci něčeho	i centrum, i den viktigaste delen
i själ och hjärta	duší i tělem	innerst inne, i grunden
inte ha hjärta att göra ngt	nemít srdce něco udělat	låta bli att göra det man tänkte för man känner medlidande
komma från hjärtat	jít/přijít od srdce	mena det verkligen
lägga ngn på hjärtat att göra ngt	klást někomu něco na srdce	få ngn att allvarligt tänka på och minnas ngt
lätta sitt hjärta	ulevit svému srdci/vylít si srdce	tala ut om ngt som känns svårt, anförtro sig till ngn
med blödande hjärta	s krvácejícím srdcem	vara djupt bedrövad
med lätt hjärta	s lehkým srdcem	vara lättad och känna sig glad och bekymmerslös
med tungt hjärta	s těžkým srdcem	mycket ledsen och sorgsen
ngns hjärta blöder	něčí srdce krvácí	nn känner stort medlidande
ngns hjärta klappar för ngn/ngt	něčí srdce bije/tluče pro někoho/něco	ngn hyser varma känslor för ngn/ngt
ngns hjärta veknar	mít měkké srdce	ngn blir mjuk till sinnes
önska ngn/ngt av fullaste hjärta	přát si někoho/něco z celého srdce	innerligt
öppna sitt hjärta	otevřít své srdce	berätta om sina innersta tankar och känslor för ngn
mitt hjärtas dam	žena mého srdce	kärestan
skänka ngn sitt hjärta	věnovat někomu své srdce	vilja leva sitt liv tillsammans med ngn

skära i hjärtat på ngn	drásat/rvát někomu srdce	tycka att ngt är hemskt, orättvis och grymt
säga sitt hjärtas mening	od srdce/plic něco říct	våga säga vad man tycker, vara uppriktig
utgjuta sitt hjärta	vylévat si srdce	tala ut med ngn
vara en hjärtesak för ngn	být pro někoho srdeční záležitostí	vara mycket viktigt och angeläget för ngn
varav hjärtat är fullt därom talar munnen/vad hjärtat är fullt av talar munnen	čím jest srdce přeplněno, tím ústa přetékají	man pratar om det man är intresserad av
vinna ngns hjärta	získat něčí srdce	bli mycket omtyckt av ngn

9.3.2 Jazyk

Nejpočetněji zastoupenou skupinou z vnějších částí lidského těla je hlava a krk. Proto jsem k bližšímu zkoumání vybrala bázové slovo z této kategorie, a to jazyk. Jazyk je ohebný sval, který se nachází v dutině ústní. Jeho povrch je pokryt chuťovými receptory, díky nimž můžeme rozlišovat jednotlivé chutě přijímané potravy. Další jeho funkcí, která je pro nás zajímavější, je schopnost vydávat různé zvuky. Tato schopnost způsobená ohebností jazyka nám umožňuje mluvit a tím nás odlišuje od ostatních živočišných druhů. A právě řeč je předmětem většiny idiomů obsahujících slovo jazyk.

Nejčastěji je jazyk spojován s výřečností, jako například *ha en kvick/rapp tunga/mít hbitý jazyk*, *lossa tungans band/rozvázat jazyk*, *låt tungan löpa/pustit si jazyk na špacír/mlít jazykem*. Na druhé straně jsou pak idiomy, které znamenají přestat mluvit (*bita sig i tungan/kousnout se do jazyka*), mlčet (*hålla tungan i styr/držet/udržet jazyk na uzdě*) nebo něco zatajit (*vakta sin tunga/dávat si pozor na jazyk*). Poslední významovou skupinu pak tvoří výrazy vyjadřující faleš, jako *tala med dubbel/kluven tunga/mít rozeklaný jazyk* a *en vass/giftig tunga/ostrý jazyk/jazyk jako břitva/jedovatý jazyk*.

Stejně jako srdce je i jazyk v obou jazycích nositelem stejných vlastností a míra ekvivalence je v tomto případě taktéž velmi vysoká. I zde je pouze 1 idiom (*slinta med tungan*), který se v češtině nevyskytuje. V případě 5 výrazů je rozdíl pouze ve struktuře, ostatní idiomy jsou absolutně ekvivalentní.

Tabulka 8 – idiomy s bázovým slovem jazyk

švédský idiom	český ekvivalent/význam	význam
bita sig i tungan	kousnout se do jazyka	försöka hejda sitt eget tal
elaka tungor	zlé jazyky	dem som kommer med ont förtal
en vass/giftig tunga	ostrý jazyk/jazyk jako břitva/jedovatý jazyk	säga elaka saker, kunna bita ifrån sig
ha en kvick/rapp tunga	mít hbitý jazyk	kunna uttrycka sig slagfärdig och spirituellt
ha ngt på tungan	mít něco na jazyku	inte riktigt komma på ngt, ha ngt på bakhuvudet
hålla tungan i styr	držet/udržet jazyk na uzdě	tala försiktig och kunna behärska sig
lossa tungans band	rozvázat jazyk	börja prata
låta tungan löpa	pustit si jazyk na špacír/mlít jazykem	prata ohämmad
slinta med tungan	přeřeknout se	försäga sig
tala med dubbel/kluven tunga	mít rozeklaný jazyk	säga en sak men mena ngt annat, vara falsk
tungan på vågen	jazyček na vahách	det som avgör ngt, fäller utslag
vakta sin tunga	dávat si pozor na jazyk	vara försiktig med vad man säger

9.3.3 Nerv

Zajímavým bázovým slovem je také slovo nerv. Nervová soustava slouží k přenosu informací v těle člověka. Díky ní můžeme zachytit podnět, který na nás působí, a zareagovat na něj. A právě reakce člověka na různé podněty je předmětem většiny idiomů obsahujících toto bázové slovo. Například o schopnosti sebeovládání ve vypjaté situaci vypovídají idiomy *ha kalla nerver/mít pevné nervy* a *ha nerver av stål/mít nervy z oceli*. Pravým opakem těchto dvou výrazů je pak idiom *ha nerverna utanpå/ha*

nerverna på ytan/mít nervy napochodu/v kýblu/v hajzlu. Nejistotu výsledku pak předznamenává idiom *det tar på nerverna/být o nervy.*

Tabulka 9 – idiomy s bázovým slovem nerv

švédský idiom	český ekvivalent/význam	význam	švédský idiom
nerv	det tar på nerverna	být o nervy	när ngt är jobbigt eller påfrestande
nerv	gå ngn på nerverna	jít/lézt někomu na nervy	göra ngn mycket irriterad eller nervös
nerv	ha franska nerver	být na nervy	ngn är smått neurotisk eller lätt varvar upp
nerv	ha kalla nerver	mít pevné nervy	vara lugn och inte bli nervös
nerv	ha nerver av stål	mít nervy z oceli	vara behärskad och kontrollerad
nerv	ha nerverna utanpå/ha nerverna på ytan	mít nervy na pochodu/v kýblu/v hajzlu	vara mycket nervös, känna stor nervositet
nerv	nerverna är på helpänn	nervy jsou na prasknutí	när ngn är mycket nervös, ofta inför en prestation
nerv	sätta nerver i dallring	brnkat/hrát na nervy	göra ngn nervös, orolig eller upprörd

9.3.4 Vulgarismy

Velmi zajímavým rozdílem ve vnímání lidského těla v češtině a švédštině je použití vulgarismů. Po dohledání všech českých ekvivalentů se ukázalo, že čeština používá mnohem více vulgárních slov než švédština, a to i na místě, kde by to z hlediska významu daného výrazu nebylo nutné. Vulgarismy jsou zde použity k zintenzivnění daného výrazu, který pak lépe zachycuje podstatu významu, jako v případě idiomu *passa som hand i handske/sedět jak prdel na hrnec*. V češtině ztrácejí vulgarismy svůj původní význam a používají se čím dál častěji v běžné mluvě k zdůraznění toho, co chceme vyjádřit.

V našem seznamu tuto skupinu zastupuje české bázové slovo prdel. Toto slovo se objevuje celkem v 5 idiomech, přičemž ve švédštině je v každém z nich použito jiné bázové slovo, z nichž žádné není vulgární.

Tabulka 10 – idiomy s bázovým slovem prdel

švédský idiom	český ekvivalent/význam	význam
ha eld i baken	mít oheň u zadku/prdele	ha mycket bråttom, vara mycket jäktad
passa som hand i handske	sedět jak prdel na hrnec	ngt passar exakt
ta dig/kyss mig i häcken!	jdi do prdele/polib mi prdel	kraftuttryck till ngn som man vill avvisa
stå på tå för ngn	lézt někomu do zadku/prdele	fjäska, ställa sig in hos ngn
världens ände	prdel světa	ett ställe som ligger väldigt långt bort, en avlägsen plats

9.4 Etymologie vybraných výrazů

V této kapitole se blíže podíváme na původ některých idiomů. Jak jsem již zmínila v kapitole 7, je velmi těžké dopátrat se kořenů idiomatických výrazů, a to hlavně kvůli tomu, že byly tradovány ústně. Doba jejich písemného zaznamenání zpravidla neodpovídá době jejich vzniku. Je tedy velmi obtížné zjistit, kdy se daný výraz objevil poprvé a jaké byly okolnosti a příčina jeho vzniku. V některých případech se jedná pouze o domněnku na základě podobnosti a tak je označovaný původ jen pravděpodobný.

Vzhledem k tomu, že nemáme k dispozici etymologický slovník idiomatických výrazů ani v jednom z jazyků, podařilo se nám zjistit původ pouze u několika málo výrazů, z nichž vybereme ty nejzajímavější, na které se podíváme jednotlivě. Tyto idiomy budou jednak z Bible, kde se pokusíme vyhledat konkrétní pasáž, ve které se výraz

objevuje, dále pak idiomy mající spojitost s historií a nakonec idiomy z oblasti lidových pověr, řemesel a zkušeností.

Zdroje, ze kterých jsme čerpali informace o původu těchto výrazů, jsou:

MRHAČOVÁ, Eva. *Názvy částí lidského těla v české frazeologii a idiomatice*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2000

OLSSON, Jonas. *Ingen ko på isen*. Kina: AB, 2009

HELLSING, Birgitta. *Bevingat*. Albert Bonniers Förlag, 2000

Nationalencyklopedin-svensk ordbok [online]. Dostupné z WWW: <http://www.ne.se/>

Svenska akademiens ordbok [online]. Stockholm: Svenska akademien. Dostupné z WWW: <http://g3.spraakdata.gu.se/saob>

Bible online. Dostupné z WWW: <http://www.bible-online.cz/>

9.4.1 Biblické idiomy

Zajímavou skupinou idiomů, u kterých jako jedněch z mála známe původ, jsou výrazy pocházející z Bible, jak ze Starého, tak z Nového zákona. Tyto idiomy jsou ve většině jazyků stejné, popřípadě se liší pouze větnou strukturou. V našem seznamu jich figuruje celkem 6. Na všechny tyto výrazy se podíváme jednotlivě s odkazem na jejich výskyt v konkrétní pasáži z Bible.

svettas blod/potit krev – Nový zákon, Lukášovo evangelium

Ježíš před svým ukřižováním na Olivové hoře podle Lukášova evangelia potil kapky potu, které se při dopadu na zem měnily v krev. „*Ocitnuv se ve vnitřním zápase, usilovněji se modlil; jeho pot začal být jako kapky krve, které kanuly na zem.*“⁴⁵ Dnes tento idiom používáme ve významu velmi se namáhat, sáhnout si na dno svých sil.

⁴⁵ Lukáš 22:44. Dostupné z WWW: <http://www.bible-online.cz/>

två sina händer/mýt si ruce – Nový zákon, Matoušovo evangelium

Tato slova vyslovil Pilát Pontský, když odsuzoval Ježíše k smrti ukřižováním. Matouš ve svém evangeliu věc popisuje slovy: „*Když Pilát uviděl, že ničemu neprospívá, ale pozdvižení je čím dál větší, vzal vodu, umyl si před zástupem ruce a řekl: „Jsem nevinen touto krví. Je to vaše věc.“*⁴⁶ Tento idiom se vžil ve významu odmítat za něco odpovědnost, distancovat se od něčeho.

gömma ngt i sitt hjärta/ skrýt/schovat něco ve svém srdci – Nový zákon, Lukášovo evangelium

Idiom znamená zapamatovat si něco důležitého, uchovat něco a pochází z Lukášova evangelia, kde stojí „*Marie však toto všechno uchovávala ve svém srdci a rozvažovala.*“⁴⁷

varav hjärtat är fullt därom talar munnen/vad hjärtat är fullt av talar munnen/ čím jest srdce přeplněno, tím ústa přetékají – Nový zákon, Lukášovo evangelium

„*Dobry člověk vynáší z dobrého pokladu svého srdce dobré a zlý člověk vynáší ze zlého pokladu svého srdce zlé; neboť jeho ústa mluví z přebytku srdce.*“⁴⁸ Význam tohoto idiomu je, že člověk vždy mluví nejvíce o tom, co ho zajímá a baví.

vända andra kinden till/nastavit druhou tvář – Nový zákon, Lukášovo evangelium

„*Tomu, kdo tě bije do tváře, nastav i druhou a tomu, kdo ti bere plášť, neodepři ani košili.*“⁴⁹ Tato Ježíšova slova použijeme, chceme-li říct, že by člověk neměl nikomu vracet nic zlého, co mu dotyčný řekl nebo udělal.

öga för öga, tand för tand/oko za oko, zub za zub – Starý zákon, 2, 3, 5 Kniha Mojžíšova (Exodus, Leviticus, Deuteronomium) a Nový zákon, Matoušovo evangelium

Toto spojení se v Bibli vyskytuje hned několikrát. Zde cituji úryvek z Deuteronomia, tedy 5. knihy Mojžíšovy: „*At' se tvé oko neslituje: Život za život, oko za oko, zub za zub, ruku za ruku, nohu za nohu.*“⁵⁰ Tento idiom je spojen s aktem pomsty a nabádá ke spravedlivé odplatě.

⁴⁶ Matouš 27:24. Dostupné z WWW: <http://www.bible-online.cz/>

⁴⁷ Lukáš 2:19. Dostupné z WWW: <http://www.bible-online.cz/>

⁴⁸ Lukáš 6:45 Dostupné z WWW: <http://www.bible-online.cz/>

⁴⁹ Lukáš 6:29. Dostupné z WWW: <http://www.bible-online.cz/>

⁵⁰ Deuteronomium 19:21. Dostupné z WWW: <http://www.bible-online.cz/>

9.4.2 Idiomy spojené s historií

Také historické události a postavy mají vliv na idiomatiku, ať už jsou to přirovnání, nebo citáty slavných osobností. Z této kategorie zde vybíráme 2 idiomy, jejichž historický původ se nám podařilo vysledovat.

ha blátt blod/mít modrou krev

Původ tohoto idiomu sahá až do středověkého Španělska. Kastilská aristokracie se vyznačovala nápadně bledou pletí, na níž měly cévy jasně modrou barvu. Pokud o někom řekneme, že má modrou krev, myslíme tím, že je příslušníkem šlechty.

blod och järn/krví a železem

Tato slova pochází z úst Otto von Bismarcka, pruského ministra a sjednotitele Německa, z 30. září 1862. „*Německo bude sjednoceno železem a krví.*“ Tento výrok poukazuje na násilný způsob dobývání a krveprolití, jehož byl zastáncem.

9.4.3 Idiomy z oblasti lidových pověr, řemesel a zkušeností

Existuje celá řada idiomů, které vznikly na základě lidové moudrosti, zkušenosti a pověr. Zde se podíváme na některé zajímavé výrazy z této oblasti, u nichž se nám podařilo najít příčinu jejich vzniku.

det onda ögat/zlé oči

Tento idiom pochází z lidové pověry přisuzovat některým lidem vinu za nehody, neštěstí a pohromy, které se zdály být nadpřirozené. Zlým okem byl myšlen pohled onoho člověka, který tyto události údajně přivolával.

hålla tummarna för ngn/držet někomu palce

I tento výraz má svůj původ v lidových pověrách. Lidé dříve věřili, že zlo je něco, co se dá polapit a zničit. Ženy, které pomáhaly nemocným lidem, svazovaly zlo kusem látky a tyto „magické uzly“ poté pálily. Z této víry pak pochází myšlenka, že člověk může chytit démona způsobujícího neštěstí tím, že sevře palec do dlaně. Čím více tiskne, tím spíše přivolá štěstí. Dnes tímto gestem dáváme najevo, že někomu přejeme štěstí a úspěch.

få ngt om bakfoten/překroutit něco

Tento idiom se začal používat v polovině 19. století. S největší pravděpodobností se jedná o připodobnění ke způsobu vázání koně nebo krávy, kteří byli připoutáni řetězem nebo lanem za zadní nohu. V češtině pro tento výraz žádný ekvivalent nemáme.

göra ngt med vänster hand/udělat něco levou rukou

Původ výrazu spočívá v představě, že člověk je od přírody pravák. Každému dítěti bylo vše vnucováno do pravé ruky, leváci byli přeučováni. Dnes už je levá ruka považována za rovnocennou. Pokusí-li se ovšem pravák dělat něco levou rukou, zpravidla to nesvede tak dobře jako pravou. Význam idiomu je tedy udělat něco nepořádně. V některých jazycích je adjektivum pravý totéž co správný, například anglické right.

ta skeden i vacker hand/jít/přijít ke křížku

I tento idiom má souvislost s představou pravé ruky jako té správné. Význam je tedy jít tou správnou cestou, udělat to, co je vhodné, přestože je to pro nás nepříjemné, popřípadě uznat porážku a smířit se s ní. V češtině má tento idiom původ v náboženství, kdy se jím myslelo obrátit se na správnou víru. Postupem času se ale jeho význam rozšířil i na ostatní životní situace.

Tabulka 11 – etymologie vybraných výrazů

švédský idiom	český ekvivalent/význam	etymologie
svettas blod	potit krev	Bible
två sina händer	mít si ruce	Bible
gömma ngt i sitt hjärta	skrýt/schovat něco ve svém srdci	Bible
varav hjärtat är fullt därom talar munnen/vad hjärtat är fullt av talar munnen	čím jest srdce přeplněno, tím ústa přetékaají	Bible

vända andra kinden till	nastavit druhou tvář	Bible
öga för öga, tand för tand	oko za oko, zub za zub	Bible
ha blått blod	mít modrou krev	historie
blod och järn	krví a železem	historie
det onda ögat	zlé oči	pověry
hålla tummarna för ngn	držet někomu palce	pověry
få ngt om bakfoten	překroutit něco	zkušenost
göra ngt med vänster hand	udělat něco levou rukou	zkušenost
ta skeden i vacker hand	jít/přijít ke křížku	zkušenost/ náboženství

Historické idiomy a pověry jsou zde absolutně ekvivalentní. Pouze v případě zkušeností jsme našli jisté odlišnosti. Idiom *få ngt om bakfoten* nemá v češtině ekvivalent. Výraz *ta skeden i vacker hand* a jeho český protějšek *jít/přijít ke křížku* mají odlišný původ, význam je ale v obou případech udělat co je správné, uznat porážku.

Při důkladnějším hledání a zkoumání bychom se jistě dopátrali původu i u spousty dalších idiomatických výrazů. Protože ale etymologie nebyla hlavní náplní této práce, uvedla jsem zde jen několik příkladů idiomů, jejichž původ považuji za zajímavý.

Závěr

Hlavní náplní této diplomové práce bylo určit míru ekvivalence mezi švédskými a českými somatickými idiomy. Předpokladem k tomuto porovnání bylo vytvoření seznamu švédských idiomatických výrazů shromážděných z různých zdrojů, ke kterým byly dohledány české ekvivalenty, které byly následně zařazeny do jedné z vytvořených skupin na základě rozdílů mezi nimi. Vycházeli jsme z předpokladu, že míra ekvivalence v této oblasti bude vysoká, což se nám po vyhodnocení tabulky idiomatických výrazů potvrdilo. Absolutní ekvivalence byla potvrzena u celých 41% idiomů, 76% námi zkoumaných výrazů obsahovalo bázové slovo z oblasti lidského těla a rozdíl mezi nimi byl jen minimální. Z výzkumu tedy vyplývá, že oba jazyky používají v naprosté většině tytéž idiomy pro vyjádření a pojmenování stejných myšlenek a skutečností.

V tomto výzkumu jsme se také zaměřili na frekvenci bázových slov. Pomocí seznamu švédských idiomů jsme určili pořadí jednotlivých bázových slov, která se v somatických idiomech vyskytují. Z analýzy vyplývá, že nejčastěji zastoupeným bázovým slovem v této oblasti je hand/ruka, které bylo nalezeno v 65 idiomech. Dalšími slovy v pořadí jsou pak öga/oko, huvud/hlava a hjärta/srdce. U všech těchto slov jsme zkoumali také míru ekvivalence. Bázová slova jsme rozdělili do skupin podle jejich povahy a umístění na lidském těle a zkoumali četnost jejich zastoupení. Oblastí, jejíž části čítají nejvíce idiomů, je hlava a krk.

Větší pozornost jsme také věnovali některým bázovým slovům, a to srdci, jazyku, nervu a českému bázovému slovu prdel, u nichž jsme porovnávali rozdíly ve významu, chápání a použití v obou zkoumaných jazycích. Jediný významnější rozdíl, který jsme zaznamenali, je rozdíl v používání vulgarismů. Čeština slovo prdel používá často tam, kde není použití vulgarismu z hlediska významu nutné. Vulgarismy zde mají funkci intenzifikační.

Posledním zkoumaným aspektem v této práci byla etymologie. Ta byla ovšem jen okrajovou záležitostí, proto jsme se věnovali pouze několika vybraným idiomům, u nichž se nám podařilo vypátrat doba a příčina vzniku. Tyto výrazy pocházely především z Bible a dále pak z oblasti historie, lidových pověr a zkušeností.

Po pečlivém zvážení a prozkoumání všech aspektů, kterými jsme se v této práci zabývali, můžeme říci, že myšlení uživatelů obou jazyků je v této oblasti velmi podobné a v tomto ohledu zde existuje jistá spřízněnost obou národů vycházející především ze společného kulturního základu, na němž Česko a Švédsko stojí.

Resumé

The subject of this thesis is to compare idioms containing the names of body parts in Czech and Swedish languages. Idioms are relatively large and very important parts of the vocabulary in each language, the largest group consists of just somatic idioms. The human body has always been a subject of research in all areas of human life and science. It is an inexhaustible source of inspiration for us to create more new terms, whether it's a comparison based on external similarities or characteristics and abilities of individual parts of the body we have.

A prerequisite for writing this thesis was to create a list of Swedish idiomatic expressions that were collected from phraseological dictionaries and other available materials and subsequently searched for Czech equivalents. Evaluation of this list is the subject of the practical part of this thesis.

The theoretical part is devoted to the phraseology such as linguistic discipline, its position among other disciplines and the relationship with them. The attention is paid to the subject of study of this discipline, which is the idiom, and exploring different approaches and descriptions of these units. The emphasis is placed on differences in terminology in both languages. There are also defined the certain types of equivalence used in the practical part of this work. From Czech sources we draw mainly from the works of František Čermák, who is devoted to this field, on the Swedish side it was Emma Sköldberg, on whose knowledge we relied.

In the practical part, we worked with a list of idiomatic expressions, which was based on the idioms collected from available sources. This list includes about 663 idioms containing parts of the human body or expressions that relate to the human body. First, we focused on the method of collecting material and used resources. From the collected idioms and Czech equivalents we created a table, where the Swedish words are alphabetically sorted under the base word. The main task was to examine the degree of equivalence. We have assumed that somatic idioms are equivalent in both languages, which we confirmed. Absolute equivalence was noted in 41%, partially equivalent expression was then in 76%. Other studied aspects were the frequency of base words,

which showed that the most frequent part of the human body is the hand. Then we analyzed some groups of idioms, and ultimately the etymology of selected words, which come mainly from the Bible (for that we quote the specific passage where it occurs), but also from folk history or experience.

This research shows that there is a certain affinity between the two nations, stemming mainly from a common cultural basis on which the Czech Republic and Sweden stand.

Seznam použité literatury

BEČKA, J. V. *Slovník synonym a frazeologismů*. Brno: Vydavatelství Novinář, 1982

Bible online [online]. [cit. 2012-03-15]. Dostupné z WWW: <http://www.bible-online.cz/>

ČERMÁK, František. *Idiomatika a frazeologie češtiny*. Praha: Univerzita Karlova, 1982

ČERMÁK, František. *Idiomatika a frazeologie česká a obecná. Czech and General Phraseology*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2007

ČERMÁK, František. *Slovník české frazeologie a idiomatiky 1 - Přirovnání*. Praha: Leda, 2009

ČERMÁK, František. *Slovník české frazeologie a idiomatiky 2 - Výrazy neslovesné*. Praha: Leda, 2009

ČERMÁK, František. *Slovník české frazeologie a idiomatiky 3 - Výrazy slovesné*. Praha: Leda, 2009

ČERMÁK, František. *Slovník české frazeologie a idiomatiky 4 - Výrazy větné*. Praha: Leda, 2009

DOLEŽALOVÁ, Daniela. *Lidské tělo v dánské frazeologii a idiomatice*. Praha, 2010. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta.

FILIPEC, Josef, ČERMÁK, František. *Česká lexikologie*. Praha: ACADEMIA, 1985

HALLSTRÖM, Anna, ÖSTBERG, Urban. *Fasta fraser*. Lund: Studentlitteratur, 1999

HELLSING, Birgitta. *Bevingat*. Stockholm: Albert Bonniers Förlag, 2000

KILLANDER, Ylva, EKLUND WILSON, Erika. *Tappa hakan*. Stockholm, 2006

LAKOFF, George, JOHNSON, Mark. *Metafory, kterými žijeme*. Brno: Host, 2002

Lexin [online], Stockholm: Språkrådet, [cit. 2012-02-13]. Dostupné z WWW: <http://lexin.nada.kth.se/lexin/>

LOTKO, Edvard. *Slovník lingvistických termínů pro filology*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2000

LUTHMAN, Hans. *Svenska idiom: 3500 vardagsuttryck*. Folkuniversitetets förlag, 2002

MALMQVIST, Anita. *Jag blir plötsligt litet tagen. Uttryck för känslor och inställningar i några kåserier* [online]. Umeå universitet. [cit. 2011-12-05]. Dostupné z WWW: http://www.vakki.net/publications/2010/VAKKI2010_Malmqvist.pdf

MOŘICKÁ, Eva. *Motivy zvířat v české a dánské frazeologii a idiomatice*, Praha, 2011. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta.

MOUNIN, Georges. *Teoretické problémy překladu*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 1999

MRHAČOVÁ, Eva. *Názvy částí lidského těla v české frazeologii a idiomatice. Tematický frazeologický slovník II*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2000

Nationalencyklopedin-svensk ordbok [online]. Malmö, [cit. 2012-02-13]. Dostupné z WWW: <http://www.ne.se/>

NORDLING, Ulla, TIEGS, Åse. *Huvudet på skaft*. Stockholm: Liber AB, 2000

OLSSON, Jonas. *Ingen ko på isen*. Kina: AB, 2009

REJZEK, Jiří. *Český etymologický slovník*. Praha. Nakladatelství: Leda, 2001

SAUSSURE, Ferdinand de. *Kurs obecné lingvistiky*. Praha: Academia, 2007

SCHWARZOVÁ, Monika. *Úvod do kognitivní lingvistiky*. Praha: Dauphin, 2009

SKÖLDBERG, Emma. *Korten på bordet: innehålls- och uttrycksmässig variation hos svenska idiom*. Göteborg: Universtitet, 2004

SPRÅKDATA, *Norstedts svenska ordbok: 80 000 ord och fraser*, Oslo/Gjøvik: Norstedts förlag AB, 1990

Svenska akademiens ordbok [online]. Stockholm: Svenska akademien, [cit. 2012-01-09]. Dostupné z WWW: <http://g3.spraakdata.gu.se/saob>

SVENSKA SPRÅKNÄMNDEN. *Svenskt språkbruk. Ordbok över konstruktioner och fraser*. Norstedts Akademiska Förlag, 2003

VAŇKOVÁ, Irena. *Nádoba plná řečí*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2007

VAŇKOVÁ, Irena, NEBESKÁ, Iva, SAICOVÁ ŘÍMALOVÁ, Lucie, ŠLÉDROVÁ, Jasňa. *Co na srdci, to na jazyku. Kapitoly z kognitivní lingvistiky*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2005

ZAORÁLEK, Jaroslav. *Lidová rčení*. Praha: Academia, 2000

Seznam příloh

Příloha 1 – tabulka idiomatických výrazů.....	77
---	----

Přílohy

Příloha 1 - tabulka idiomatických výrazů

bázové slovo	švédský idiom	český ekvivalent/význam	význam	ekvivalence	zdroj
ansikte	ansikte mot ansikte	tvář v tvář	ställas till svars för ngt du sagt eller gjort	=	TH
ansikte	bli blå i ansiktet	zmodrat	bli blå till följd av hälsoskäl	↔	SS
ansikte	bli grön i ansiktet	zezelenat	ngn är dålig i magen, må illa	↔	SS
ansikte	bli lång i ansiktet	protáhnout obličej/udělat dlouhý obličej	bli väldigt förvånad, besviken så att det syns	*	L
ansikte	bli vit i ansiktet	zblednout strachy	bli mycket rädd eller arg, blekna av rädsla	↔	L
ansikte	byta/ändra ansikte	převléknout kabát	förändras	↔	SS
ansikte	ett slag i ansiktet	políček do tváře	ngt som gör ngn ledsen eller arg, såra eller kränka ngn djupt	=	L
ansikte	få ett ansikte	získat identitu	få en identitet	0	SS
ansikte	förlora/tappa ansiktet	ztratit tvář	göra ngt som gör man skämmas för, förlora sitt anseende	=	L
ansikte	ge ngt ett ansikte	dát něčemu tvář	göra ngt tydligt	=	SS
ansikte	känt ansikte	známá tvář	om känt person	=	SS
ansikte	ljuga ngn rakt/rätt i ansiktet/ ljuga rakt/rätt i ansikte på ngn	lhát někomu do očí	ljuga för ngn utan att tveka	≈	SS
ansikte	ngns ansikte lyser/skiner upp	něčí tvář se rozjasnila/rozjasnit tvář	vara glad, se lyckligt ut	*	SS
ansikte	rädda ansiktet/rädda sitt ansikte	zachovat si tvář/neztratit tvář	rädda sitt anseende	*	SS
ansikte	se döden i ansiktet	dívat se smrti do tváře	när man konfronteras med ngns eller ngts död	*	SS
ansikte	se ngn i ansiktet	pohlédnout někomu do tváře	vara uppriktig mot ngn	=	SS

ansikte	skratta ngn rakt i ansiktet/skratta rakt i ansiktet på ngn	smát se někomu do očí	skratta hånfullt åt ngn utan att dölja det	≈	SS
ansikte	spotta ngn rakt i ansiktet/spotta rakt i ansiktet på ngn	plivnout někomu (přímou/rovnou) do tváře	förolämpa ngn, förakta ngn	=	SS
ansikte	säga ngt rakt i ansiktet på ngn	říct někomu něco/pravdu přímo do očí	säga vad man tycker till ngn, säga sitt hjärtas mening	≈	L
ansikte	visa sitt riktiga/rätta/sanna/verkliga ansikte	ukázat svou pravou/skutečnou tvář	visa hur man egentligen är funtad, ofta negativt	=	SS
arm	bjuda ngn armen	nabídnout někomu rámě	om man är gentleman, bjuda sitt arm för att en kvinna kan kroka	=	SS
arm	bryta arm	dát si páku	trycka ner motståndarens underarm mot underlaget	↔	SS
arm	bära ngn på sina armar	nosit někoho na rukou	dyrka ngn och samtidigt ta mycket väl hand om ngn	=	SS
arm	falla i ngns armar	padnout někomu do náruče	krama ngn	≈	SS
arm	fäkta med armarna	šermovat rukama	gestikulera	=	SS
arm	gå arm i arm	jít ruku v ruce	i armkrok	≠	SS
arm	gå/springa rakt i armarna på ngn	jít/běžet někomu přímo do náruče	gå rakt mot ngn	≈	SS
arm	ha huvudet under armen	dělat něco/jednat bezhlavě	göra saken utan att tänka	*	TH
arm	hålla ngn under armarna	být někomu oporou	stödja och hjälpa ngn	↔	L
arm	inte lyfta en arm till ngns försvar	někoho se nezastat	inte göra ngt för att försvara ngn	0	SS
arm	kasta sig i armarna på ngn	ztratit s někým čas	kasta bort sig på ngn eller förspilla sitt liv med ngn	0	SS
arm	lagens långa arm	dlouhá ruka zákona	om rättsväsendet	=	SS

arm	ngns förlängda arm	něčí prodloužená ruka/paže	om ombud eller medhjälpare	=	SS
arm	nypa sig i armen	štípnout se do ruky	känna efter om man verkligen är vaken, det man ser verkar överkligt	=	L
arm	på rak arm	rovnou, přímo, bez přemýšlení	känna till utan att behöva kontrollera, utan vidare	0	TH
arm	sitta med armarna i kors	sedět se založenýma rukama	inte göra ngt, sitta och häcka	*	L
arm	ta emot ngn med öppna armar	přijmout někoho s otevřenou náručí	ta emot ngn med stor glädje, mycket hjärtligt	≈	L
armbåge	armbåga sig fram	tlačit se dopředu	tränga sig fram utan hänsyn	0	L
armbåge	bjuda ngn med armbågen	na oko někoho pozvat	bjuda ngn utan att allvarligt mena det	≈	SS
armbåge	ha vassa armbågar	mít ostré lokty	se till att man får det man vill ha utan att bry sig så mycket om andra	=	TH
axel	bära ngt på sina axlar	nést něco na svých bedrech	vara pressad av ngt	≈	SS
axel	rycka på axlarna	pokrčít rameny	visa att man inte bryr sig om ngt, strunta i ngt	=	L
axel	se ngn över axeln	dívat se na někoho svrchu/s despektem	tycka att ngn är mindre värd, se ner på ngn	↔	L
bak	ha eld i baken	mít oheň u zadku/prdele	ha mycket bråttom, vara mycket jäktad	=	L
bak	ha myror i baken	mít roupý	inte kunna sitta stilla	↔	SS
bak	smaken är som baken delad	proti gustu žádný dišputát	sågs när det visar sig att olika personer har olika uppfattning om vad som är bra, vackert etc.	↔	SS
barm	nära en orm vid sin barm	hřát si na prsou hada	hjälpa ngn som är otacksam	*	L
ben (benknota)	gå genom märm och ben	proniknout do morku kostí	outhärdligt genomträngande	*	SS

ben (benknota)	kasta till/slänga till ngn ett ben	hodit někomu kost	trösta ngn med ngt	≠	SS
ben (benknota)	man bör inte göra sig till hund för ett ben	připomenutí, že by se člověk neměl kvůli něčemu příliš přizpůsobovat	man bör inte anpassa sig, förnedra sig för en liten belöning	0	SS
ben (benknota)	skinna ngn inpå bara benen	sedřít z někoho kůži	lura av ngn alla pengar	≈	SS
ben (benknota)	vara bara skinn och ben	být (jen) kost a kůže	vara mycket mager	=	SS
ben (lem)	det man inte har i huvudet får man ha i benen	co není v hlavě, musí být v nohách	ngn är glömsk och därför måste gå många extrasteg	=	SS
ben (lem)	dra/släpa benen efter sig/dra på benen	táhnout za sebou nohy	söla	=	SS
ben (lem)	gå ngn i benen	vrazil se někomu do nohou	bli påverkad av alkohol	*	SS
ben (lem)	ha ben i näsan	být bystrý	vara skarp och bestämd	0	SS
ben (lem)	ha benen fulla med spring	mít roury	inte kunna sitta stilla	↔	SS
ben (lem)	ha kött på benen	být informovaný	vara informerad	0	A
ben (lem)	ha unga ben	mít mladé nohy/kosti	var lättrörlig	=	SS
ben (lem)	hjälpa ngn i benen	pomocť někomu na nohy	hjälpa ngn att klara sig	=	SS
ben (lem)	inte veta på vilket ben man ska stå	nevědět, na kterou nohu dřív skočit	vara tveksam eller mycket förtjust	*	SS
ben (lem)	komma på benen	postavit se na nohy	repa sig	*	SS
ben (lem)	kunna stå/hålla sig på benen	moci stát/udržet se na nohou	vara vid tillräckligt god vigör för att kunna utföra sina uppgifter	=	SS
ben (lem)	lägga benen på ryggen	vzít nohy na ramena	springa iväg så fort man kan, ta till flykten	*	L
ben (lem)	röra/sträcka på benen	protáhnout si nohy/kosti	röra på sig	*	SS
ben (lem)	slå undan benen på/för ngn	podrazit někomu nohy	rubba grundvalen för ngn	=	SS

ben (lem)	springa benen av sig	uběhat si nohy	hasta runt för att uträtta ngt	=	SS
ben (lem)	sticka svansen mellan benen	strčit/stáhnout/s věsit ocas mezi nohy	bli rädd och fly iväg, skämmas	=	L
ben (lem)	stå med båda benen på jorden	stát oběma nohama na zemi	vara realist och jordnära	=	SS
ben (lem)	stå med ena benet i graven	stát jednou nohou v hrobě	vara nära döden	=	SS
ben (lem)	stå på egna ben	stát na vlastních nohách	klara sig själv, försörja sig själv	=	L
ben (lem)	ta det långa benet före	natahovat/natáh nout nohy	skynda sig	*	SS
ben (lem)	vara flink i benen	být rychlý	vara snabb	0	SS
ben (lem)	vara på benen	být na nohou	vara i full verksamhet, i rörelse	=	SS
ben (lem)	vara på benen igen	být znovu na nohou	ngn är frisk och full av verksamhet	=	SS
blod	bada i blod	koupat se v krvi	ha utsatts för svåra våldshandlingar	*	SS
blod	blod är tjockare än vatten	krev je hustší než voda	släktingar är viktigare än andra, anhöriga står en närmast	=	L
blod	blod och järn	krví a železem	blodsutgjutelse och vapenbruk	=	SS
blod	blodet flyter	teče krev	när svåra våldshandlingar begås	=	SS
blod	blodet isas/stelnar i ådror	krev stydne/tuhne v žilách	uttryck för fasa	=	SS
blod	blodet stiger/rusar ngn åt kinderna/mot ngn's kinder	krev někomu stoupá/hrne se do tváří	bli röd av arg	=	SS
blod	dränka ngt i blod	topit něco v krvi	utföra svåra våldshandlingar mot ngt	=	SS
blod	få blodet att koka	krev vře v žilách	göra ngn mycket arg	*	SS
blod	få in lite nytt blod	přidat trochu nové/čerstvé krve	försöka förnya ngt som är gammalt och vant	=	L

blod	friskt blod	čerstvá krev	om ngn/ngt som ger ny kraft, nytt liv eller ny inriktning åt ngt	=	SS
blod	gjuta sitt blod för fosterlandet	prolévat krev za vlast	ge sitt liv för fosterlandet	=	SS
blod	gråta blod	ronit krev	bli ledsen och förtvivlad, känna stor förtvivlan	=	L
blod	ha blod på händerna	mít krev na rukou	ha begått svåra våldshandlingar	=	SS
blod	ha blått blod	mít modrou krev	vara av en finare släkt, vara adlig	=	L
blod	ha ngt i blodet	mít něco v krvi	det är medfött, ärftligt	=	SS
blod	hett blod	horká krev	hetsig temperament	=	SS
blod	inte så blodigt	ne tak drahé	inte så dyrt, rimlig kostnad	0	L
blod	människor av kött och blod	člověk z masa a kostí	man vill framhålla att ngt handlar om levande människor	*	SS
blod	prins av blodet	o někom, kdo zdědil titul prince	om ngn som ärvt sin prinstitel	0	SS
blod	på blodigt allvar	smrtně vážně	på fullt allvar, på verkligt allvar	↔	L
blod	riva/sarga/sting a ngn/ngt till blods	rozdrásat někoho/něco do krve	såra, skada så att det börjar blöda	=	SS
blod	slå ngn i blod	zbít někoho do krve	så att ngn börjar blöda	=	SS
blod	springa i blod	začít krvácet	börja blöda	0	SS
blod	svettas blod	potit krev	anstränga sig till det yttersta	=	SS
blod	törsta efter blod	žíznit/toužit po krvi	längta efter att se våld	=	SS
blod	vara av samma blod	být stejné krve	vara släkt med ngn	=	SS
blod	vara röd som blod	být rudý jako krev	vara röd	=	SS
blod	väcka/vålla ont blod	budit/vyvolat zlou krev	göra andra irriterade eller upprörda, väcka missnöje	=	L
bröst	en sten faller från ngns bröst	někomu spadl kámen ze srdce	ngn bli av med ngt plågsamt som har tyngt sinnet	≈	SS

bröst	ha hjärta i bröstet	mít srdce	känna för andra människor	*	SS
bröst	slå sig för bröstet	bít se v prsa	tro för mycket om sig själv, alltför självsäker	=	L
famn	öppna/bjuda stora famnen	otevřít někomu náruč	vara generös, välkomnande	*	SS
famn	ta emot ngn med stora famnen	přijmout někoho s otevřenou náručí	vara mycket glad att ngn kommer, välkomna ngn av hela sitt hjärta	*	L
famn	öppen famn	otevřená náruč	om en person som är generös och ansvarstagande	=	SS
finger	avslöja/ertappa ngn med fingrarna i kakburken/syltburken	přistihnout někoho při činu	ta ngn på bar gärning	0	SS
finger	ger man ngn ett finger tar han/hon snart hela handen	podej mu prst, chytne se celé ruky	sägs om ngn som inte är sen att utnyttja ngn	*	SS
finger	ha ett finger med i spelet	mít v něčem prsty	ligga bakom ngt, vara inblandad	*	TH
finger	ha fingertoppskänsla	mít šestý smysl	en bra känsla för hur ngt ska vara, känna intuitivt hur man bör göra eller handla i en viss situation	↔	TH
finger	ha gröna fingrar	být dobrý zahradník, dobře se starat o rostliny	få krukväxter att växa bra, ha god hand med växter	0	TH
finger	ha långa fingrar	mít dlouhé prsty	ofta ta saker, lätt för att stjäla	=	L
finger	hålla fingrarna borta/i styr	dát ruce pryč	inte lägga sig i/inte röra ngt	≈	L
finger	hålla upp/sätta upp ett finger i luften	koukat odkud vítr vane	ta reda på vad som är på gång	↔	SS
finger	höja ett varningens/varnande finger	vztyčit varovný prst	varna för ngt	=	SS

finger	inte lägga fingrarna emellan	nebrat si servítky	inte dra sig för hårda metoder, inte visa ngt overseende, inte vara skonsamt	↔	HPS
finger	inte röra/lyfta ett finger	nehnout (ani) prstem	inte göra ngt för att hjälpa till, inte röra en fena	=	L
finger	klia i fingrarna	svrbět v prstech (svrbí mě prsty)	ha stor lust att göra ngt, känna sig mycket frestad att göra ngt	=	HPS
finger	kunna ngt på sina fem fingrar	zvládat něco levou zadní	kunna ngt väldigt bra, vara väl insatt i ngt, fullständigt behärska ngt	↔	L
finger	kunna räkna ngt på ena handens fingrar	moci něco spočítat na prstech jedné ruky	ngt som sällan inträffat	=	SS
finger	linda ngn om sitt finger	omotat/ovinou si někoho kolem prstu	övertyga ngn om att göra vad man vill, ha makt över ngn	*	SS
finger	med förvånningens finger i häpnadens mun	s otevřenou pusou	när ngn blir väldigt förvånad	*	SS
finger	peka finger åt ngn	ukazovat si na někoho prstem	håna, reta ngn	*	HPS
finger	pengarna rinner mellan fingrarna på ngn	peníze tečou někomu mezi prsty	när ngn är slösaktig	=	SS
finger	se genom fingrarna	dívat se skrz prsty	inte bli irriterad på en småsak, overse med ngt	≠	L
finger	slå ngn på fingrarna	dát někomu/klepnout někomu přes prsty	vara bättre än ngn, överträffa ngn	≠	L
finger	sätta fingret på den ömma punkten	šťourat/dloubat do bolavého místa	komma på vad som är dåligt, visa på en svaghet	↔	L
finger	sätta fingret på ngt	přijít něčemu na kloub	veta exakt vad det handlar om, veta bestämt	≈	L
finger	ända ut i fingerspetsarna	skrz naskrz, až do morku kostí	helt och hållet, ända in i mären	≈	L

fot	aldrig med min fot	jen přes mou mrtvolu	sägs när man är bestämt motsätter sig ngt	↔	SS
fot	byta fot	změnit se	ändra sig	0	SS
fot	få foten	dostat padáka/vyhozov	bli avskedad	↔	SS
fot	få in en fot	chytit štěstí za pačesy	komma in någonstans, skapa kontakter	↔	HPS
fot	få kalla fötter	znervóznět	bli nervös	0	HPS
fot	få ngt om bakfoten	překroutit něco	missuppfatta ngt	0	IK
fot	få/sätta ngt på fötter	postavit něco na nohy	förbättra skicket på något	*	SS
fot	förlora fotfästet	ztratit pevnou púdu pod nohama	förlora sin fasta punkt i tillvaron, förlora kontrollen	*	L
fot	göra ngt på jämbördig/jämlik fot	být rovnocenný	ngn är jämställd	0	SS
fot	ha fast mark under fötterna	mít pevnou púdu pod nohama	ett stabilt läge	=	SS
fot	ha ordentligt på fötterna	mít důkaz, mít něco podloženo	ha bevis att tala sanning, ha säkert underlag för ett påstående	0	HPS
fot	ha varken huvud eller fötter	nemít hlavu ani patu	ngt är helt huvudlöst och utan rim eller reson	≈	SS
fot	hamna i fötterna på ngt	plést se někomu pod nohy	kollidera med ngt eller vara i vägen för ngt	*	SS
fot	huvudet upp och fötterna ner	když je vše tak, jak má být	när man mår bra och har koll på tillvaron	0	SS
fot	inte sätta sin fot ngnstans	nevkročit/nepáchnout někam ani nohou	aldrig mer gå eller besöka att visst ställe, vägra att gå dit mer	*	L
fot	inte veta på vilken fot man ska stå	nevědět, na kterou nohu dřív skočit	inte veta hur man ska göra	*	HPS
fot	komma på fötter	postavit se na nohy	komma tillbaka igen efter svårigheter, repa sig	*	L
fot	leva på stor fot	žít na vysoké noze	vara rik, ha ett dyrbart levnadssätt	=	IK

fot	lätt på foten	lehká žena	en kvinna som bjuder ut sig till olika män, oanständig	↔	L
fot	man skall inte sträcka fötterna längre än skinnfällan räcker	jaký kroj, tak se stroj	sågs när man måste anpassa utgifterna efter inkomsterna, ofta varierat	↔	SS
fot	marken bränner under fötterna	půda pálí pod nohama	situationen börjar bli farlig, obehaglig för ngn	=	SS
fot	på stående fot	bez rozmýšlení, ihned	bestämna sig genast	0	HPS
fot	rösta med fötterna	přestoupit k někomu/něčemu jinému	sluta stödja ett företag eller en produkt och gå över till ngt annat och förmånligare	0	SS
fot	skjuta sig i foten	nadělat si do vlastního hnízda	skada sig själv genom sitt eget agerande	↔	SS
fot	stoppa foten i munnen	uříznout si kšandu/ostudu	göra bort sig	↔	SS
fot	stryka på foten	ustoupit něčemu	få ge sig/få ge vika för ngt annat	0	L
fot	stå med båda/bägge fötterna på jorden	stát oběma nohama na zemi	vara realistisk	=	SS
fot	stå med en fot i vardera lägret	hrát na obě strany	ha sina sympatier hos motsatta läger	↔	SS
fot	stå med ena foten i graven	stát jednou nohou v hrobě	vara nära döden	=	SS
fot	stå på god fot med ngn	být s někým na dobré noze	ha ett gott förhållande till ngn, komma överens med ngn	*	TH
fot	sätta ner foten	stavět se na zadní nohy	säga ifrån, protestera mot ngt	*	L
fot	ta till fötterna/fötters	vzít do zaječích/práskno ut do bot	springa sin väg på grund av ngt hotande	↔	SS
fot	vara bunden till händer och fötter	být jedno tělo jedna duše	ha känslomässigt starka band till ngn	≈	SS

fot	vara en black om foten	být koulí na noze	vara en hinder för ngn, en belastning	*	SS
fot	vara på fri fot	být na volné noze	när en brottsling ännu inte är gripen	≠	SS
fot	vara på resande fot	být na cestách	ute på resa, färdas omkring	0	L
fot	vara på rörlig fot	pendlovat mezi několikými místy	ständigt förflytta sig mellan olika ställen	0	SS
fot	vara rund under fötterna	nohy se pletou/motají	ha svårt med balansen för att vara berusad	*	TH
fot	visa framfötterna	vychloubat se, vyzdvihovat své schopnosti	visa hur duktig man är, vad man kan, förmår	0	HPS
fot	världen ligger för nngns fötter	svět leží někomu u nohou	ngn väntas få mycket stor framgång	=	SS
galla	ösa/gjuta galla över ngn	vylít si na někoho žluč	visa missnöje	*	SS
haka	sticka ut hakan	vystrčit bradu/růžky	våga säga sitt uppriktiga mening även om det ogillas	=	L
haka	tappa hakan	brada poklesla	bli väldigt förvånad eller överraskad	*	TH
haka	upp med hakan!	hlavu vzhůru	tappa inte modet, ingen idé att deppa	≈	L
hals	falla ngn om halsen	padnout někomu kolem krku	krama om ngn, omfamna ivrigt	=	L
hals	fly hals över huvud	utíkat o překot, co nohy stačí	få plötsligt väldigt bråttom iväg	↔	TH
hals	få en klump i halsen	mít knedlík v krku	bli bedrövad eller ledsen så att det stockar sig i halsen	*	SS
hals	få en tupp i halsen	přeskočit hlas	förlora kontrollen över rösten	0	SS
hals	få ngn/ngt på halsen	mít někoho/něco na krku	behöva ta hand om ngn/ngt, fler bekymmer	*	L
hals	för full hals	z plna hrdla	med mycket hög röst, så högt man orkar	=	L
hals	med andan i halsen	bez dechu	man andas hårt, väldigt andfådd	0	L
hals	med gråten i halsen	mít na krajíčku	nära att börja gråta, grärfärdig	↔	L

hals	stockas/stocka sig i halsen på ngn	hrdlo se stahuje	känna gråten komma	*	SS
hals	stå där med sin tvättade hals	zbytečně se namáhat	ha ansträngt sig helt i onödan, ha gjort ngt helt förgäves	0	L
hals	stå ngn upp i halsen	mít někoho plně zuby	väldigt trött på, man har fått nog	≈	L
hals	vara en kvarnsten om ngn's hals	být někomu mlýnským kamenem na krku	ngt orsakar ngn mycket stora svårigheter, ngn är mycket jobbigt, betungande för ngn	=	SS
hand	anhålla/be om ngn's hand	žádat o něčí ruku	fria till en kvinna	=	SS
hand	bort med händerna/tassar!	ruce pryč!	i uppmaning att inte röra ngt	=	SS
hand	bära ngn på sina händer	nosit někoho na rukou	dyrka ngn förbehållslöst	=	SS
hand	bättre en fågel i handen än tio i skogen	lepší vrabec v hrsti než holub na střeše	bättre att nöja sig med ngt litet som man säkert vet att man ha	*	L
hand	börja med två tomma händer	začínat s prázdnýma rukama	inte ha några pengar när man börjar	*	L
hand	den vänstra handen vet inte vad den högra gör	levá ruka neví, co dělá pravá	några är överens om ngt och en av dem sedan gör tvärt emot	=	SS
hand	dö för egen hand	zemřít vlastní rukou	begå självmord	=	SS
hand	efter hand	postupně, postupem času	så småningom, allt eftersom tiden gick	0	L
hand	falla/hamna/komma i fel/orätta händer	padnout/přijít do nesprávných rukou	hamna hos fel, olämplig person	=	SS
hand	få ngt ur händerna	mít něco z krku	bli klar med ngt, få ngt gjort	≈	HPS
hand	ge med den ena handen och ta med den andra	jednou rukou dávat a druhou brát	ngn verkar vara givmild men ser till att kompensera sig på annat sätt	=	SS
hand	ge ngn en hand	podat někomu ruku	hjälpa ngn, ge ngn en handtag	=	L

hand	ge ngn fria händer	dát/nechat někomu volné ruce	låta ngn få göra som man vill, låta ngn ta ansvar	=	L
hand	ge ngn kalla handen	odmítnout někoho	säga nej till ngn, nobba ngn	0	L
hand	ge ngt med varm hand	dát něco rád, s radostí	ge ngt mycket gärna	0	L
hand	ge/räcka ngn en hjälpande hand	podat někomu pomocnou ruku	hjälpa ngn	=	SS
hand	gnugga händerna	mnout si ruce	vara glad och nöjd, känna sig mycket belåten	*	L
hand	gå ngn till handa/tillhanda	být někomu po ruce	vara i närheten och hjälpa till vid behov	*	SS
hand	gå ngn väl i händer	jít někomu na ruku	det går mycket bra för ngn, lyckas väl	*	L
hand	gå ur hand till hand	jít z ruky do ruky	gå från den ena till den andra	=	SS
hand	göra ngt med fast hand	držet otěže pevně v rukou	vara bestämd och inte ge med sig	*	SS
hand	göra ngt med händer och tänder	jít přes mrtvoly	om att med alla till buds stående medel slåss för ngt eller hålla undan ngt	↔	SS
hand	göra ngt med vänster hand	udělat něco levou rukou	slarva över en uppgift som du borde göra noggrant	=	IK
hand	göra ngt på tu man hand	dělat něco společně	när bara två personer gör ngt tillsammans	0	SS
hand	ha fria händer	mít volné ruce	göra som ngn vill	=	HPS
hand	ha god hand med ngn/ngt	být s někým za dobře	vara duktig på att sköta ngn/ngt, kunna handskas	↔	L
hand	ha händerna fulla	mít plné ruce práce	ha väldigt mycket att göra	*	HPS
hand	ha ngt i sin hand	mít něco v ruce	ha kontroll över ngt, ha grepp om ngt	=	L
hand	ha sin hand med i spelet	být ve hře	vara inblandad i ngt	↔	SS
hand	ha tummen mitt i handen	mít volšový ruce/mít obě ruce levé	vara mycket opraktisk	*	L
hand	ha/sitta med trumf på hand	mít v ruce trumf/sedět s trumfem v ruce	ha fördelar av ngt	=	SS

hand	handen på hjärtat	ruku na srdce	om du är uppiktig, ärligt talat	=	A
hand	hålla händerna i styr	udržet ruce v klidu	ngn kan inte låta bli att röra vid ngt, ofta nekande eller i uppmaningar	=	SS
hand	hålla sin hand över ngn/ngt	držet nad někým/něčím ochrannou rukou	skydda ngn/ngt	*	SS
hand	i första hand	z první ruky	det som är viktigast	≠	L
hand	knyta handen i byxfickan	vypustit páru	hålla tillbaka sin vrede	↔	SS
hand	komma i goda händer	přijít do dobrých rukou	bli väl omskött, omhändertagen	=	L
hand	komma ngn till handa/tillhanda	do vlastních rukou	när ngt är adresserat direkt till ngn, formellt	*	SS
hand	komma/vara i goda händer	přijít/být v dobrých rukou	bli/vara väl omhändertagen	=	SS
hand	kunna ta varandra i hand	moci si podat ruce	ngra är av samma, ofta tvivelaktiga, sort, kritisk	*	SS
hand	leda/styra ngn/ngt med fast/järnhård hand	vládnout někomu/něčemu pevnou/železnou rukou	vara en kraftfull ledare	=	SS
hand	leva ur hand till mun	žít z ruky do pusy/huby	ha bara vad som är nödvändigt för tillfället	=	SS
hand	ligga i ngns händer/i händerna på ngn	ležet/být v něčích rukách	ngt bestäms och styrs av ngn med makt	=	SS
hand	ligga nära till hands	být na snadě	ngt som är lätt att tro eller tycka men som visar sig vara fel	↔	HPS
hand	låta tillfället gå sig ur händerna	nechat příležitost proklouznout mezi prsty	missa en bra chans, inte ta tillfället i akt	≈	L
hand	lägga en död/kall hand över ngt	ochromit činnost	förlama en verksamhet	0	SS
hand	lägga sista handen vid ngt	dokončit něco	avsluta ngt, göra ngt färdigt	0	HPS

hand	med facit i hand	po bitvě je každý generál	nar man vet resultatet är det lätt att säga hur ngt ska vara, lätt att vara efterklok	↔	L
hand	på egen hand	na vlastní pěst	göra ngt själv, ensam, oberoende av ngn	≈	TH
hand	passa som hand i handske	sedět jak prdel na hrnec	ngt passar exakt	≈	SS
hand	råka i händerna på ngn	náhodou se dostat někomu do ruky	bli fångad eller beroende av ngn, råka i klorna på ngn	*	L
hand	skaka hand på ngt	dát někomu na něco ruku	lova varandra ngt genom att skaka hand, vara överens	*	L
hand	spela ngn i händerna	nahrát někomu do ruky	hjälpa ngn utan att det var meningen	=	L
hand	ta lagen i egna händer	vzít spravedlnost do vlastních rukou	utnämna sig själv till domare och straffa ngn	*	SS
hand	ta saken i egna händer	vzít věci do vlastních rukou	göra ngt utan att fråga ngn annan först, göra ngt på eget bevåg	=	L
hand	ta sin hand ifrån ngt	dát od něčeho ruce pryč	inte längre vilja ansvara för ngt	=	SS
hand	ta skeden i vacker hand	jít/přijít ke křížku	göra ngt som man inte tycker om	↔	IK
hand	två sina händer	mýt si ruce	känna ingen skuld för ngt, fränsäga sig allt ansvar	*	L
hand	under hand	pod rukou	ngt omtalas i förtroende, inte offentligt	=	SS
hand	vara ngns högra hand	být něčí pravá ruka	vara ngns närmaste medarbetare, stå närmast chefen	=	L
hand	vara som en omvänd hand	být jako vyměněný	helt förändrad, visa en helt annan sida	↔	HPS
hjärna	både hjärna och hjärta	hlavou i srdcem	både förnuft och känsla	≈	SS
hjärna	bry sin hjärna med ngt	žhavit mozek	fundera mycket på ngt, grubbla över ngt	*	L
hjärna	de bästa hjärnorna	nejlepší mozky	de bäst begåvande personerna	=	SS

hjärna	få hjärnsläpp	zapomenout na něco	glömma bort ngt	0	SS
hjärna	få ngt på hjärnan	vrtat/honit hlavou/v hlavě	kan inte sluta tänka på ngt, få ngt som en fix idé	≈	L
hjärna	ngns hjärna arbetar för fullt/högtryck	něčí mozek pracuje naplno/na plný plyn	när ngn tänker intensivt	=	SS
hjärna	rådbråka/bråka sin hjärna	lámat si hlavu	noga tänka efter	≈	SS
hjärna	vara hjärnan bakom ngt	být mozkiem něčeho	den som har tänkt ut ngt, ligger bakom ngt	=	L
hjärta	av hela sitt hjärta	z celého svého srdce	önska ngt mycket starkt, av hela sin själ	=	L
hjärta	av hjärtans lust	s chutí	när ngt görs mycket ivrigt	↔	SS
hjärta	bevara sitt hjärta rent	vyjít z něčeho s čistým štítem	vara ärlig och oförvitlig	↔	SS
hjärta	bli varm om hjärtat	hřát/zahřát u srdce	bli glad eller rörd, känna starkt för ngn	*	L
hjärta	bära ett barn under sitt hjärta	nosit pod srdcem dítě	vara med barn	=	SS
hjärta	finns det hjärterum så finns det stjärterum	když je dobrá nálada nebo je člověk dobrý přítel, je pro něj vždy místo	sågs för att förmedla att om humöret är gott eller om man är goda vänner så räcker utrymmet till även om det är trångt	0	TH
hjärta	få/ta/vinna en plats i ngns hjärta	získat místo v něčím srdci	vara omtyckt av ngn	=	SS
hjärta	gömma ngt i sitt hjärta	skrýt/schovat něco ve svém srdci	föresätta sig att minnas ngt	=	SS
hjärta	ha brustet/krossad hjärta	mít zlomené srdce	vara mycket olycklig (av kärlek)	=	L
hjärta	ha ett gott hjärta	mít dobré srdce	vara snäll och hjälpsam	=	L
hjärta	ha ett hjärta av guld	mít srdce ze zlata	vara mycket god och snäll	=	L

hjärta	ha ett hjärta av sten	mít srdce z kamene	inte kunna känna kärlek, hård och känslökall	=	L
hjärta	ha hjärtat i halsgropen	mít/cítit srdce až v krku	var väldigt rädd, dödsförskräckt	*	L
hjärta	ha hjärtat på rätta stället	mít srdce na správném místě	vara mycket snäll och omtänksam, vara godhjärtad	=	L
hjärta	ha ngt på hjärtat	mít něco na srdci	vilja tala om ngt	=	TH
hjärta	hjärtans gärna	ze srdce rád	mycket gärna, med nöje	*	L
hjärta	i hjärtat av ngt	v srdci něčeho	i centrum, i den viktigaste delen	=	L
hjärta	i själ och hjärta	duší i tělem	innerst inne, i grunden	≈	L
hjärta	inte ha hjärta att göra ngt	nemít srdce něco udělat	låta bli att göra det man tänkte för man känner medlidande	=	TH
hjärta	komma från hjärtat	jít/přijít od srdce	mena det verkligen	=	L
hjärta	lägga ngn på hjärtat att göra ngt	klást někomu něco na srdce	få ngn att allvarligt tänka på och minnas ngt	*	SS
hjärta	lätta sitt hjärta	ulevit svému srdci/vylít si srdce	tala ut om ngt som känns svårt, anförtro sig till ngn	=	L
hjärta	med blödande hjärta	s krvácejícím srdcem	vara djupt bedrövad	=	SS
hjärta	med lätt hjärta	s lehkým srdcem	vara lättad och känna sig glad och bekymmerslös	=	TH
hjärta	med tungt hjärta	s těžkým srdcem	mycket ledsen och sorgsen	=	L
hjärta	ngns hjärta blöder	něčí srdce krvácí	nn känner stort medlidande	=	SS
hjärta	ngns hjärta klappar för ngn/ngt	něčí srdce bije/tluče pro někoho/něco	ngn hyser varma känslor för ngn/ngt	=	SS
hjärta	ngns hjärta veknar	mít měkké srdce	ngn blir mjuk till sinnes	*	SS
hjärta	önska ngn/ngt av fullaste hjärta	přát si někoho/něco z celého srdce	innerligt	*	SS
hjärta	öppna sitt hjärta	otevřít své srdce	berätta om sina innersta tankar och känslor	=	L
hjärta	mitt hjärtas dam	žena mého srdce	kärestan	=	SS

hjärta	skänka ngn sitt hjärta	věnovat někomu své srdce	vilja leva sitt liv tillsammans med ngn	=	L
hjärta	skära i hjärtat på ngn	drásat/rvát někomu srdce	tycka att ngt är hemskt, orättvis och grymt	*	L
hjärta	såga sitt hjärtas mening	od srdce/plic něco říct	våga säga vad man tycker, vara uppriktig	*	L
hjärta	utgjuta sitt hjärta	vylévat si srdce	tala ut med ngn	*	SS
hjärta	vara en hjärtesak för ngn	být pro někoho srdeční záležitostí	vara mycket viktigt och angeläget	=	SS
hjärta	varav hjärtat är fullt därom talar munnen/vad hjärtat är fullt av talar munnen	čím jest srdce přeplněno, tím ústa přetékají	man pratar om det man är intresserad av	*	SS
hjärta	vinna ngns hjärta	získat něčí srdce	bli mycket omtyckt av ngn	=	L
hud	få på huden	obdržet kritiku, dostat vynadáno	bli utskälld, få kritik	0	L
hud	ha hård hud	mít hroší kůži	vara okänslig, tåla hård kritik	↔	L
hud	känna ngt in på huden	pocítit něco na vlastní kůži	verkligen känna av ngt	*	SS
huvud	anstränga/bry sitt huvud med ngt	namáhat/lámat si s něčím hlavu	fundera mycket på ngt	*	SS
huvud	begära/kräva ngns huvud på ett fat	požadovat něčí hlavu	kräva att ngn ska straffas hårt	*	SS
huvud	bli ett huvud kortare	být o hlavu kratší	bli halshuggen	=	SS
huvud	det känns som om huvudet skulle sprängas i tusen bitar	cítit se, jako by se hlava měla rozskočit na tisíc kousků	ha en fruktansvärd huvudvärk	=	SS
huvud	det är inte min huvudvärk	z toho mě hlava nebolí	det struntar jag i, det är inte mitt bekymmer	*	SS
huvud	få/ha ngt i sitt huvud	mít něco v hlavě	uppleva aningen inskränkt eller enkelspåring	=	SS
huvud	förvrída huvudet på ngn	poplést někomu hlavu	göra ngn mycket förälskad	=	L

huvud	gå runt i huvudet	vrtat/honit se hlavou	när tankarna tumlar runt så man inte kan tänka	*	SS
huvud	gå över ngn's huvud/huvudet på ngn	být nad něčí chápání	när ngn inte kan förstå	↔	SS
huvud	göra ngt efter sitt eget huvud	mít svou vlastní hlavu	göra ngt så som man själv vill ha det	*	SS
huvud	göra/ske ngt över ngn's huvud	udělat něco někomu za zády	göra ngt utan att alla är informerade	≈	SS
huvud	ha ett gott huvud	mít dobrou hlavu	bra förstånd, begåvad	=	L
huvud	ha huvudet fullt av ngt	mít něčeho plnou hlavu	vara uppfylld av ngt	=	SS
huvud	ha huvudet på skaft	být pozorný, zajímat se o něco	vara vaken och intresserad, vara intelligent	0	HPS
huvud	ha sågspån i huvudet	mít v hlavě piliny/hobliny	vara mycket düm, vara tom i bollen	=	L
huvud	ha tak över huvudet	mít střechu nad hlavou	ha ngnstans att bo	=	L
huvud	hålla huvudet kallt	zachovat chladnou hlavu	inte få panik och inte bli rädd	=	HPS
huvud	hänga med huvudet	svěsit/věšet hlavu	vara ledsen och deppig	=	HPS
huvud	känna sig tom i huvudet	mít prázdnu hlavu/mít v hlavě prázdno	inte kunna tänka ut det som krävs	*	SS
huvud	köra huvudet i väggen	jít hlavou proti zdi	misslyckas med ngt man håller på med	*	L
huvud	likt strutsen sticka/stoppa huvudet i sanden/busken	strkat hlavu do písku (jako pštros)	låtsas att det inte finns några problem eller svårigheter	=	L
huvud	låta huvuden få rulla	nechat padat hlavy	straffa ytterligare personer, utse skyldiga	*	L
huvud	riskera huvudet	riskovat krk	riskera livet	≈	SS
huvud	räkna ut ngt i huvudet	vypočítat něco z hlavy	räkna ut ngt själv utan hjälpmedel	=	SS
huvud	samla glödande kol på ngn's huvud	přimět někoho zpytovat svědomí	få ngn att ångra sig genom att löna ont med gott	0	SS
huvud	slå sina kloka huvuden ihop	dát hlavy dohromady	försöka lösa problemet tillsammans	*	HPS

huvud	stiga ngn åt huvudet	stoupnout někomu do hlavy	inte klara en framgång, få alltför stora tankar om sig själv	=	L
huvud	ställa ngt på huvudet	postavít něco na hlavu	vända upp och ned på ett förhållande, ett resonemang	=	SS
huvud	sätta griller i huvudet på ngn	vnuknout někomu divné nápady	ge ngn underliga tankar eller idéer	0	L
huvud	sätta myror i huvudet på ngn	nasadit někomu brouky do hlavy	göra ngn förbryllad, förvirrad	*	HPS
huvud	ta sig vatten över huvudet	ukousnout si příliš velké sousto	ta på sig för mycket arbete, lova mer än man kan hålla	↔	L
huvud	tappa huvudet	ztratit hlavu	vara så rädd att inte kan tänka klart, få panik	=	HPS
huvud	tjata hål i huvudet på ngn	vymluvit někomu díru do hlavy	trötta ut ngn fullständigt med sitt tjat	=	SS
huvud	träffa huvudet på spiken	uhodit hřebík na hlavičku	det man säger stämmer precis	=	HPS
huvud	vara dum i huvudet	mít v hlavě seno/nasráno	ha dålig fattningsförmåga	*	SS
huvud	vara sjuk i huvudet	být padlý na hlavu/nemít to v hlavě v pořádku/mít v hlavě o kolečko víc	vara mentalt sjuk, inte anses förstå ngt	*	SS
huvud	vara/känna sig klar i huvudet	mít jasnou/čistou hlavu	kunna tänka klart	*	SS
huvud	våga sitt huvud på ngt/sätta sitt huvud i pant på ngt	vsadit na něco svou hlavu	i försäkran om att ngt förhåller sig på ett visst sätt	*	SS
huvud	växa ngn över huvudet	přerůst někomu přes hlavu	bli för svårt för ngn, bli övermäktigt	=	L
hår	ge ngn gråa hår	dělat/přidělavat někomu vrásky	ge ngn bekymmer	≈	L
hår	håret reser sig	vlasý se zvedají/vstávají/ježí se	bli fruktansvärt rädd	=	TH
hår	hänga på ett hår	viset na vlásku	det är stor risk att det inte går bra, kritiskt läge	=	L

hår	inte kröka/röra ett hår på ngn's huvud	nezkřivít někomu ani vlas/vlásek	ngn kommer inte att skada ngn det minsta	*	SS
hår	lyfta sig själv i håret	vzchopít se, překonat sám sebe	rycka upp sig eller överträffa sig själv	0	SS
hår	på håret	o vlas/vlásek	ytterst nära, nätt och jämt	=	TH
hår	slita sitt hår/riva sig i håret	rvát si vlasy	vara mycket förtvivlad	=	L
hår	sluka/svälja ngt/ngn med hull och hår	sežrat/spolknout něco i s navijákem	ta till sig ngt/ngn fullständigt, bli helt betagen av ngt/ngn	↔	L
häck	jobba häcken av sig	ušoupat si zadek	arbeta alltför mycket	*	SS
häck	ta dig/kyss mig i häcken!	jdi do prdele/polib mi prdel	kraftuttryck till ngn som man vill avvisa	=	SS
häl	vara hack i häl/tätt i hållarna	být někomu v patách	aldeles nära	=	SS
höft	på en höft	od boku	göra ngt på ett ungefär, inte exakt	=	TH
kind	vända andra kinden till	nastavit druhou tvář	inte slå tillbaka, inte hämnas på ngn som sagt eller gjort ngt elakt	=	L
knä	be ngn på sina knä	prosit někoho na kolenu	be om ngt som är oerhört viktig	=	SS
knä	bringa ngn på knä	srazil/dostat někoho na kolena	få ngn att ge sig eller kapitulera	*	SS
knä	gå på knäna	podlamují se kolena	vara mycket trött och utmattad	*	SS
knä	komma krypande på sina knän	příplazit se po kolenu	visa ånger	=	SS
knä	stå på knäna för ngn	klečít před někým na kolenu	böja sig för ngn, fjäska för ngn	=	SS
knä	trolla med knäna	čarovat	göra det omöjliga	0	SS
knä	tvinga ngn på knä	nutit někoho lézt po čtyřech	tvinga ngn att lyda, få ngn att falla till föga	↔	L
knä	vara nere på knäna	být na kolenu	ha svårigheter	*	SS

kropp	en konstig kropp	divný patron	en konstig människa, en underlig figur	↔	L
kropp	en sund själ i en sund kropp	v zdravém těle zdravý duch	sågs när man tycker att det är viktigt att ägna sig både åt kroppsvård och åt sitt inre liv	=	SS
kropp	ha myror i kroppen	s někým šíjí všichni čerti	känna en krypande oro	↔	SS
kropp	inte en tråd/utan en trasa på kroppen	být tak jak nás pánbůh stvořil	helt naken, i bara mässingen	↔	L
kropp	inte ha några känslor i kroppen	nemít kouska citu v těle	när ngn är känslokall	=	SS
kropp	inte ha ngn hut/skam i kroppen	nemít kouska studu v těle	skarp tillsägelse när ngn gör ngt dumt	=	SS
kropp	inte ha ngn ro i kroppen	nemít kouska klidu v těle	inte vara lugn fysiskt sett	=	SS
kropp	klä av ngt inpå bara kroppen	vysvléct někoho do naha	totalt avslöja ngn	↔	SS
kropp	med kropp och själ	tělem i duší	med all kraft och vilja, satsa helhjärtat på något	=	L
kropp	över min döda kropp	přes mou mrtvolu	sätta stopp för ngt, det kommer aldrig på fråga	=	L
käke	gäspa käken ur led	vyvrátit si pusu z pantů	överdrift om att gäspa väldigt mycket	↔	SS
led	vrida nacken ur led	ukroutit si krk	anstränga sig mycket för att se ngt	↔	SS
lillfinger	linda ngn runt sitt lillfinger	omotat si někoho kolem prstu	få ngn att göra allt vad man vill, utnyttja ngn	≈	L
lillfinger	räkna ut ngt med lillfingret	spočítat něco raz dva	ngt är självklart	↔	L
lillfinger	sköta ngt med lillfingret	zvládnout něco levou zadní	en enkel uppgift	↔	L
lunga	fylla lungorna med frisk luft	provětrat si plíce	vara ute i frisk luft	*	SS
lunga	vara en grön lunga	být plícemi něčeho	grönområden i tätort	*	SS

läpp	falla ngn på läppen	padnout někomu do noty	passa ngn, falla ngn i smaken	↔	TH
läpp	ha ett leende på läpparna	mít úsměv na rtech	se glad ut	=	SS
läpp	hänga läpp	věšet hlavu	vara ledsen eller missnöjd, se sur ut	≈	TH
läpp	hänga vid ngns läppar	viset někomu na rtech	lyssna intensivt på ngn	=	SS
läpp	inte ett ord kommer över ngns läppar	nebýt schopen slova/nemoct ze sebe vypravít ani slovo	när ngn, ofta av fasa, inte förmår säga ngnting	↔	SS
läpp	inte få ngt över sina läppar	něco nejde přes pusu	uttala ngt med viss svårighet eller motvilja	≈	SS
läpp	ngns läppar är förseglade	mít pusu na zámek	man lovar om att inte avslöja ngt	≈	SS
läpp	vara på allas läppar	být středem pozornosti	ngt alla pratar om, ett hett samtalsämne	0	L
mage	det knyter sig i magen/magen knyter	žaludek se svírá	få ont i magen av rädsla	*	SS
mage	det skriker i magen/magen skriker	kručí v břiše	vara mycket hungrig	=	SS
mage	det vänder sig i magen	žaludek se obrací/zvedá	känna starkt obehag, äv. psykiskt obehag	=	SS
mage	få någonting i magen	dostat něco do žaludku	äta ngt, få sig ngt till livs	=	L
mage	gå med magen i vädret	být těhotná, v očekávání	vara gravid	0	SS
mage	ha fjärilar i magen	mít trému	känna sig nervös, uppjagad	0	SS
mage	ha is i magen	zachovat chladnou hlavu	ta det lugnt, hålla huvudet kallt	≈	L
mage	ha mage att göra ngt	mít žaludek něco udělat	ha fräckheten att göra ngt som du inte borde	=	TH
mage	magen står i fyra hörn	být přejedený	ngn är proppmätt	0	SS
mun	betrakta ngn/ngt met gapande mun/bli med mun öppen	zírat na/pozorovat někoho/něco s otevřenou pusou	uttyck för förvåning	=	SS

mun	det vattnas i munnen	sbíhají se mi sliny	få saliv i munnen när man tänker på god mat	≈	HPS
mun	dra på munnen	usmát se	le med stängd mun	0	HPS
mun	gå/sprida sig från mun till mun	jít/šířít se od úst k ústům	om berättartradition	=	SS
mun	ha ett välsmort munläder	mít dobře proříznutou pusou	man kan prata mycket och länge	*	L
mun	ha gröt i munnen	mít v ústech knedlík	tala otydligt, sluddra	*	SS
mun	ha mål i munnen	mít řeč, mít na všechno odpověď	kunna svara	↔	SS
mun	ha många munnar att mätta	mít doma hodně hladových krků	ha en stor familj att försörja	≈	L
mun	håll mun!	drž hubu!	tillsägelse till ngn att vara tyst	=	SS
mun	hålla mun	držet pusou/hubu	vara tyst, tiga	=	HPS
mun	hålla tungan rätt i mun	být soustředěný, bezchybný	koncentrera sig så man inte gör fel	0	HPS
mun	(inte) ta ngt i sin mun	(ne)vzít něco do pusy	såga ngt som är känslig, vanligen nekande	=	SS
mun	låta maten tysta mun	s plnou pusou se nemluví	när man inte vill att ngn ska prata under måltiden	*	SS
mun	lägga ngt i ngns mun	vložit někomu něco do úst	tillskriva ngn ett yttrande	=	SS
mun	med en mun	jedněmi ústy/jako jeden muž	såga ngt på samma gång	=	HPS
mun	munnen går på ngn	nezavřít pusou/mlít pusou/hubou	när ngn talar i ett utan uppehåll	*	SS
mun	prata bredvid mun	proříct se, vyslepičit něco	såga ngt som man inte få säga, försäga sig	0	HPS
mun	rätta mun efter matsäcken	přispůsobit se situaci, spokojit se s tím, co člověk má	få klara sig med det man har	0	TH
mun	slicka sig om munnen	olizovat seslintat nad něčím	gärna vilja ha ngt, bli förtjust	*	SS
mun	snörpa på munnen	sevřít rty	sinnesstämning för missnöje	≈	SS

mun	ta bladet från munnen	pustit si pusu na špacír	säga ngt som man inte velat säga tidigare	*	L
mun	ta brödet ur munnen på ngn	utrhnout někomu chleba od úst	beröva ngn existensmöjligheter na	*	SS
mun	ha/ta munnen full av ngt	mít plná ústa něčeho	om att vara storordig	=	SS
mun	tala ordet ur munnen på ngn	vzít někomu něco z úst	säga just det som ngn tänkt säga	*	L
mun	tala/prata i mun på varandra	mluvit jeden přes druhého	alla pratar på samma gång	↔	HPS
mun	tyst min mun så får du socker	přinutit se mlčet	uppmaning till den egna personen att inte säga ngt olämpligt	0	SS
mun	täppa till munnen på ngn	zavřít někomu pusu/ústa	få ngn att vara tyst	=	L
mun	vara ful i mun	mít nevytěchanou pusu/ústa	svära, använda fula ord	*	L
mun	vara i var mans mun	přijít do řeči	alla människor talar om ngt	↔	SS
mun	vara len i munnen	mazat někomu med kolem pusu/huby	tala inställsamt	*	SS
mun	vara stor i munnen	být velkohubý	vara kaxig och använda stora ord	=	SS
märg	ända in i märgen	až do morku (kostí)	fullständigt, i varje tum	=	L
nacke	flåsa ngn i nacken	funět někomu na/za krk	komma ngn för nära	=	SS
nacke	få ngn/ngt på nacken	mít něco na krku	få ngn/ngt på halsen	=	SS
nacke	ha några år på nacken	mít léta na krku	vara gammal	=	L
nacke	knycka på nacken	pohodit hlavou	visa att man inte bryr sig	≈	SS
nagel	få skit under naglarna	dělat špinavou práci	syssla med arbeten som gör man smutsar ner sig	↔	SS
nagel	ha jord under naglarna	mít hlínu za nehty	syssla med trädgårds- eller jordbruksarbete	*	SS
nagel	nagelfara	důkladně něco zkontrolovat	kontrollera ngt mycket noggrant	0	TH

nagel	vara en nagel i ögat på ngn	být někomu trnem v oku	göra ngn irriterad, förarga ngn	*	TH
nerv	det tar på nerverna	být o nervy	när ngt är jobbigt eller påfrestande	*	SS
nerv	gå ngn på nerverna	jít/lézt někomu na nervy	göra ngn mycket irriterad eller nervös	=	L
nerv	ha franska nerver	být na nervy	ngn är smått neurotisk eller lätt varvar upp	*	SS
nerv	ha kalla nerver	mít pevné nervy	vara lugn och inte bli nervös	*	L
nerv	ha nerver av stål	mít nervy z oceli	vara behärskad och kontrollerad	=	SS
nerv	ha nerverna utanpå/ha nerverna på ytan	mít nervy na pochodu/v kýblu/v hajzlu	vara mycket nervös, känna stor nervositet	*	L
nerv	nerverna är på helspänn	nervy jsou na prasknutí	vara mycket nervös, ofta inför en prestation	=	SS
nerv	sätta nerver i dallring	brnkat/hrát na nervy	göra ngn nervös, orolig eller upprörd	*	SS
näsa	dra ngn vid näsan	tahat někoho za nos	lura ngn	=	SS
näsa	få lång näsa	odejít s dlouhým nosem	känna sig lurad och besviken	*	HPS
näsa	få på näsan	dostat po nose	bli straffad, få ovett	=	SS
näsa	gå dit näsan pekar	jít za nosem	gå utan att ha en bestämd plan	*	SS
näsa	gå ngns näsa förbi	projít někomu pod nosem	det såg jag inte, det missade jag	*	L
näsa	göra ngt mitt framför näsan på ngn	dělat něco někomu rovnou pod nosem	göra ngt olämpligt rakt inför betraktaren	*	SS
näsa	ha näsa för ngt	mít na něco nos	ha god känsla för ngt, förstå sig på ngt	=	HPS
näsa	ha skinn på näsan	jít si za svým, nebát se ohradit	inte vara rädd för att säga vad man tycker och försvara sina rättigheter	0	HPS
näsa	inte se längre än näsan räcker	být krátkozraký/nevidět dál než na svůj nos/špičku vlastního nosu	tänka på hur det är just nu, men inte framåt	*	HPS

näsa	inte sticka näsan utanför dörren	nevystřít nos ze dveří	inte gå ut, hålla sig inne	=	SS
näsa	knäppa ngn på näsan	praštit někoho po nose/přes nos	vara arg och fräckt säga till ngn att han/hon har gjort fel, läxa upp ngn	=	L
näsa	ligga mitt framför näsan på ngn	ležet někomu rovnou/přímo před nosem	alldeles framför ngn	=	L
näsa	lägga näsan i blöt	strkat do něčeho nos/strkat nos do cizích záležitostí	vara nyfiken och lägga sig i andras affärer	*	HPS
näsa	rynka på näsan	krčit/ohrnovat nos	visa att man tycker att ngt är dåligt	=	HPS
näsa	sitta med näsan i böcker/boken	sedět s nosem zabořeným v knize	läsa väldigt mycket	*	SS
näsa	sticka ut näsan	vystřít nos	gå ut	=	SS
näsa	stå/stupa/falla på näsan	spadnout/upadnout na nos	ramla	*	HPS
näsa	stänga dörren framför näsan på ngn	zavřít/zabouchnout někomu dveře před nosem	avfärda ngn bryskt	=	SS
näsa	sätta/ha näsan i vädret	mít nos nahoru/chodit s nosem vzhůru	vara högfärdig och tycka att man är bäst	*	HPS
näve	ha hårda nävar	mít tvrdé pěsti	om brutalitet	=	SS
näve	knyta näven	zatlout pěst	om annat än våld eller uppamma ny kraft	=	SS
näve	slå näven i bordet	bouchnout pěstí do stolu	säga ifrån mycket bestämd, visa att man menar allvar	=	SS
näve	spotta i nävarna	plivnout si do dlaní	samla sig inför en ny kraftansträngning ofta efter ett tidigare misslyckande	≈	SS
panna	få en etikett klistrad i pannan	dostat/mít na čele nálepku	bli kategoriserad på ett enda sätt oavsett hur mycket man förändras	=	SS
panna	ha panna att göra ngt	mít drzost něco udělat	inte dra sig för att göra ngt	↔	SS
panna	lägga pannan i djupa veck	svraštit čelo	fundera noga och länge, grubbla över ngt	*	L

panna	stånga sin panna blodig	namáhat se, aniž by to mělo smysl	anstränga sig mycket utan att det hjälper	0	L
panna	ta sig för pannan	chytit se za hlavu	visa att man är arg eller förvånad över vad ngn har gjort	≈	L
panna	torka svetten ur pannan	utřít si/osušit si pot z čela	andas ut efter ngt svårt	*	SS
pekfinger	mellan tummen och pekfingret	baj vočko, od oka	ungefär, i runda tal	≈	L
rygg	binda ris åt egen rygg	uplést na sebe bič/metlu	om att ngn genom eget handlande skaffar sig onödiga problem, negativt	↔	SS
rygg	det går kalla kårar längs ryggen	běhá mi mráz po zádech	rysa till av rädsla eller obehag	*	SS
rygg	det rör mig inte i ryggen	z toho si hlavu nedělám	det bryr jag mig inte alls om, det påverkar mig inte	≈	HPS
rygg	dolkstöt i ryggen	dýka/nůž v zádech	bli förrådd av sina egna	=	SS
rygg	falla ngn i ryggen	vpadnout někomu do zad	rikta ett lömsk angrepp mot ngn	=	SS
rygg	gå bakom ryggen på ngn	udělat něco někomu za zády	göra ngt utan att fråga ngn fast han/hon har rätt att vara med och bestämma	*	HPS
rygg	gömma sig bakom ryggen på ngn	schovávat se někomu za zády	låta ngn göra det man inte vågar göra själv	=	HPS
rygg	ha piskan på ryggen	mít bič za zády	vara stressad och trängd	*	SS
rygg	ha ryggen fri	mít krytá záda	gardera sig och inte behöva ta ansvar för ngt	*	HPS
rygg	ha råg i ryggen	mít morální sílu	vara modig, ha karaktär och styrka	0	L
rygg	hålla ngn om ryggen	stát za někým, podporovat někoho	beskydda ngn, hjälpa ngn alltid, också när han har gjort ngt dumt	0	HPS
rygg	kröka rygg	ohnout záda	visa sig undergiven	=	SS
rygg	skjuta rygg	udělat kočičí hřbet	om katt som skjuter upp ryggen så att den blir rund	*	SS

rygg	vara mjuk i ryggen	nebýt pevný v kramflecích, být měkký	vara eftergiven	↔	SS
rygg	vara rakryggad	být upřímny	säga sanningen fast det är otrevligt	0	HPS
rygg	vända ryggen till	otočit se k někomu zády	visa att man inte vill vara med, ignorera ngn	*	HPS
ryggmärke n	ha ngt i ryggmärken	mít něco zažité, zvládat něco bez problémů	om att ha lärt in ngt för att aldrig glömma det	0	SS
ryggmärke n	sitta i ryggmärken/rygggraden	mít něco v ruce/rukách	kan ngt så bra att man nästan inte behöver tänka, det går nästan automatisk	≈	L
rygggrad	inte ha ngn rygggrad	nemít žádnou páteř	föraktfullt om feg person	=	SS
rygggrad	vara ngts rygggrad/rygggraden i ngt	být páteří něčeho	bära upp ngt	=	SS
rygggrad	vara rygggradslös	být bezpáteřní	karaktärslös person	=	SS
skalle	dansk skalle	dostat ránu horní částí hlavy	om stöt med övre delen av huvudet	0	SS
skalle	få in ngt i sin skalle	rozsvítit se v lebce/hlavě	förstå ngt, fatta ngt	*	L
skalle	få på skallen	dostat po hlavě	få en utskällning eller stryk, få på pälsen	=	L
skalle	ha ngt i skallen	mít něco v hlavě	vara intelligent	=	SS
skalle	inte ha ögon i skallen	pro oči nevidět	inte se ngt som kan verka uppenbart	*	SS
skalle	per skalle	na hlavu	per person	=	L
skalle	supa skallen av sig/i bitar	zpít se do němoty	dricka sig ordentligt berusad	↔	SS
skalle	vara knäpp i skallen	nemít to v hlavě v pořádku	vara dum eller enfaldig	*	SS
skalle	vara tom i skallen	mít prázdnu hlavu/mít v hlavě prázdno	när man intekan tänka alls	*	SS
skelett	ha ett skelett i garderoben	mít kostlivce ve skříní	vilja dölja en skamlig eller kriminell handling i det förflutna	=	SS

skinn	arga katter får rivet skinn	na hrubý pytel hrubá záplata	mästrande om aggressiv person som råkat illa ut	↔	SS
skinn	bli blöt/våt inpå bara skinnet	být mokrý/promoklý až na kůži	bli genomblöt	=	SS
skinn	bli plundrad inpå bara skinnet	být stažen z kůže	bli bestulen på alla ägodelar	*	SS
skinn	det kryper i skinnet	zalézá to pod kůži	när det känns olustigt	*	SS
skinn	hålla sig i skinnet	zůstat v kildu	hålla sig lugn, hålla sig på mattan	0	L
skinn	krypa in under skinnet på ngn	vlézt/dostat se někomu pod kůži	få en nära kontakt med ngn	=	SS
skinn	krypa ur skinnet	vyletět z kůže	bli utom sig	*	SS
skinn	man ska inte sälja skinnet förrän björnen är skuten	neříkej hop dokud jsi nepřeskočil	sägs när man inte bör räkna med ngt som man ännu inte har	↔	SS
skinn	ömsa skinn	převléknout kůži	byta utseende	=	SS
skinn	rädda sitt eget skinn	chránit svou vlastní kůži	rädda sig själv men strunta i andra, bara tänka på sig själv	=	L
skinn	som ett torrt skinn	jako fretka	snabbt och nervöst, som en skällad rätta	↔	L
skinn	vara rädd om sitt eget skinn	bát se o svou vlastní kůži	inte ta ngra risker	=	SS
skuldra	göra ngt skuldra vid skuldra	dělat něco společně	göra ngt tillsammans	0	SS
skägg	mumla/tala i skägget	mumlat/mluvit pod fousy/do fousů	uttrycka sig oklart, inte säga ngt rent ut	=	SS
skägg	sitta med skägget i brevlådan	být jako nahý v trní	hamna i en svår situation, vara i knipa	↔	L
skägg	strid om påvens skägg	vést žabomyší válku	bråka om småsaker	↔	SS
skägg	tala ur skägget	mluvit srozumitelně a jasně	vara ärlig, tala så att folk förstår vad du menar	0	TH
skägg	vara/bli jämnt skägg	bý na vlas stejný	när två konkurrenter är lika bra	≈	SS
sköte	bära ett barn i sitt sköte	nosit dítě v lůně	vara gravid	=	SS

sköte	i naturens sköte	v objetí/náruči přírody	mitt i naturen	≈	SS
syn	bli lång i synen	být zklamaný	bli förvånad eller besviken, bli snopen	0	L
syn	för syns skull	na oko	bara för att det ska se bra ut, visa en vacker fasad	*	L
syn	till synes	na pohled, zdánlivě	det som visas stämmer inte riktig, skenbart	*	L
syn	ur min synvinkel	z mého úhlu pohledu	som jag tycker så..., enligt min åsikt	=	L
syn	vara en syn för gudar	být pohled pro bohy	det var helt fantastiskt att se, rent otroligt att se	=	L
tand	bita ihop tänderna	zatnout zuby	fortsätta att kämpa fast det är svårt, samla sina sista krafter	*	L
tand	få blodad tand	chytit slinu	få plötsligt ett starkt intresse/smak för ngt	≈	TH
tand	få sig en tår på tand	dát si panáka	få sig en sup	0	SS
tand	hacka tänder	drkotat zuby	frysa så att tänderna slår mot varandra	=	L
tand	hålla tand för tunga	držet jazyk za zuby	inte berätta en hemlighet, inte avslöja ngt	*	L
tand	sätta tänderna i ngt	zakousnout se do něčeho	börja arbeta med ngt svårt eller besvärligt	*	L
tand	tidens tand	zub času	tiden gör att ngt bli äldre	=	L
tand	vara beväpnad/rustad till tänderna	být po zuby ozbrojen	ha mycket av ngt	=	SS
tand	visa tänderna	ukázat zuby	bli aggressiv, resa borst	=	L
tand	öga för öga, tand för tand	oko za oko, zub za zub	referera till principen att möta varje oförrätt med samma oförrätt	=	SS
tumme	bita sig i tummen	udělat chybu, zmýlit se	ha helt fel, missta sig	0	L
tumme	det bidde inte ens en tumme	přijít zkrátka	sägs när det inte blir mycket kvar av ngt	↔	SS

tumme	få/göra tummen ner	dostat/dát palec dolů	tycka att ngt inte är bra, inte godkänna ngt	=	SS
tumme	få/göra tummen upp	dostat/dát palec nahoru	mötas med bifall, samtycke	=	SS
tumme	få tummen ur	k něčemu se rozhoupat	komma sig för med att göra ngt	↔	SS
tumme	ha tumme med ngn	bý u někoho oblíbený	vara omtyckt av ngn, stå på god fot med ngn	0	L
tumme	ha/hålla tummen i ögat på ngn	mít něco pod palcem	noga övervaka ngn	*	SS
tumme	hålla tummarna för ngn	držet někomu palce	önska innerligt att det går bra för ngn, lovat att tänka på ngn	=	L
tumme	rulla tummarna	točit palci	inte göra ngt, sitta med armarna i kors	=	L
tunga	bita sig i tungan	kousnout se do jazyka	försöka hejda sitt eget tal	=	SS
tunga	elaka tungor	zlé jazyky	dem som kommer med ont förtal	=	SS
tunga	en vass/giftig tunga	ostrý jazyk/jazyk jako břitva/jedovatý jazyk	säga elaka saker, kunna bita ifrån sig	=	SS
tunga	ha en kvick/rapp tunga	mít hbitý jazyk	kunna uttrycka sig slagfärdig och spirituellt	=	SS
tunga	ha ngt på tungan	mít něco na jazyku	inte riktigt komma på ngt, ha ngt på bakhuvudet	=	L
tunga	hålla tungan i styr	držet/udržet jazyk na uzdě	tala försiktig och kunna behärska sig	*	SS
tunga	lossa tungans band	rozvázat jazyk	börja prata	*	SS
tunga	låta tungan löpa	pustit si jazyk na špacír/mlít jazykem	prata ohämmad	*	SS
tunga	slinta med tungan	přeřeknout se	försäga sig	0	SS
tunga	tala med dubbel/kluven tunga	mít rozeklaný jazyk	säga en sak men mena ngt annat, vara falsk	*	TH
tunga	tungan på vågen	jazyček na vahách	det som avgör ngt, faller utslag	=	L

tunga	vakta sin tunga	dávat si pozor na jazyk	vara försiktig med vad man säger	*	L
tå	från topp till tå	od hlavy až k patě	hela kroppen, uppifrån och ned, helt och hållet, alltigenom	≈	TH
tå	stå på tå för ngn	lézt někomu do zadku/prdele	fjäska, ställa sig in hos ngn	≈	L
tå	trampa på en öm tå/ngn på tårna	šlápnout někomu na kuří oko	råka säga ngt till en annan person som gör att hon skäms, råka vidråra en öm punkt	≈	TH
tår	bada i tårar	koupat se v slzách	när ngn gråter väldigt mycket	*	SS
tår	fälla en saknadens tår	uronit slzu stesku	när ngn gråter av saknad	=	SS
tår	fälla/gråta bittra tårar	ronit slzy hořkosti/hořké slzy	när ett nederlag etc. får ngn att gråta	=	SS
tår	ha nära till tårarna	nemít daleko k slzám/mít nakrajíčku	nästan gråta	*	SS
tår	klämna fram en tår/tårar	vymáčknout slzu	anstränga sig till och med för att gråta för att bevisa sin sprg	=	SS
tår	skratta så att tårarna rinner	brečet smíchy	skratta hejdlöst så att ögonen tåras	*	SS
tår	vara upplöst i tårar	topit se v slzách	gråta mycket	*	SS
ända	få ändan ur vagnen	zvednout zadek	sätta i gång med ngt som borde vara klart, komma till skott	*	L
ända	vara/bli en spark i ändan	nakopnout někoho	när ngt fungerar som en impuls till förändring	↔	SS
ända	världens ände	prdel světa	ett ställe som ligger väldigt långt bort, en avlägsen plats	=	L
öga	bara ha ögon för ngn	mít oči jen pro někoho	bara vara intresserad av en enda person eller sak, vara fixerad	=	L
öga	blicka djupt i ngns ögon	zakoukat se do někoho	bli förälskad i ngn	↔	SS

öga	det första man blir blind på är ögonen	pro oči nevidět/být na obě oči slepý	sågs när man inte har sett ngt som finns alldeles framför en	*	SS
öga	det onda ögat	zlé oči	om tänkt, ondskefull makt	=	SS
öga	finna nåd inför nngns ögon	být vzat na milost	accepteras av ngn	↔	SS
öga	fjällen faller från nngns ögon	někomu spadly šupiny/klapky z očí	plötsligt inse det verkliga förhållandet	=	SS
öga	få ögonen på ngn/ngt	odhalit/oběvit něco	upptäcka ngt betydelsefullt och viktigt	0	SS
öga	göra stora ögon	valit/kulit oči	bli mycket förvånad	*	HPS
öga	ha ett gott öga till ngn	mí na někoho dobré oko	gilla ngn, vara förtjust i ngn	=	HPS
öga	ha glimten i ögat	blýskat/zablýskat očima	ha humor, kunna skämta	≠	L
öga	ha sina ljusa ögonblick	mít své světlé okamžiky	ibland gör man ngt riktigt bra	=	L
öga	ha öga för ngt	mít na něco oko	kunna se vad som är vackert, god smak	=	L
öga	ha ögon i nacken/ryggen/back	mít oči vzadu/všude	se/upptäcka allt som händer	*	HPS
öga	ha ögonen med sig	mít oči otevřené	vara uppmärksam och se många saker	*	HPS
öga	ha ögonen på skaft	mít oči na štopkách	titta mycket noga, skärpa sina sinnen	=	L
öga	himla med ögonen	dát/obrátit oči v sloup/k nebi	titta upp med ögonen t. ex. för att man är irriterad på ngn	*	L
öga	hålla ett öga/ögonen på	dohlížet na někoho	vakta ngn, kontrollera ngn	0	HPS
öga	hålla ögonen öppna	mít oči otevřené	vara vaksam	*	SS
öga	i ett svagt ögonblick	ve slabé chvílce	när man inte tänker efter så noga, man ger ngt som man sedan kanske ångrar	↔	L
öga	i mina ögon	v mých očích	enligt vad jag tycker, som jag ser det	=	L
öga	inför allas ögon	před zraky všech	så att alla ser det, inför öppen ridå	=	L

öga	inte få en blund i ögonen	ani oka nezamhouřit	inte kunna sova	*	L
öga	inte för ett ögonblick	ani na okamžik	inte alls, inte det minsta	=	L
öga	(inte) kunna se ngn i ögonen	(ne)moci se někomu podívat do očí	(inte) skämmas för ngt inför ngn, ha skamkänslor	=	L
öga	inte ses med blida ögon	nebýt oblíbený	inte vara omtyckt, populärt	0	L
öga	inte tro sina ögon	nevěřit svým (vlastním) očím	bli mycket förvånad över ngt man ser, spärra upp ögonen	=	L
öga	kasta ett öga på ngt	přelétnout něco očima/ mrknout na něco	titta snabbt på ngt	*	HPS
öga	klösa ögonen ur ngn	vyškrábat někomu oči	uttryck för ilsken reaktion på ngt som ngn sagt eller gjort	=	SS
öga	komma i (det) rätta ögonblicket	přijít v pravý čas	dyka upp lagom för ngt	↔	SS
öga	kärlek vid första ögonkastet	láska na první pohled	bli omedelbart kär	=	TH
öga	med egna ögon	na vlastní oči	vad man själv varit med om, egna iakttagelser	=	L
öga	med öppna ögon	nezavírat před něčím oči	se verkligheten som den är, inte blunda för svårigheter	*	L
öga	mellan fyra ögon	mezi čtyřma očima	ett allvarligt samtal mellan två personer	=	TH
öga	mitt framför ögonen på ngn	přímo někomu před očima	alldeles framför, precis i närheten	=	L
öga	ngns ögon faller på ngn/ngt	něčí oči/pohled padl/i na někoho/něco	ngn får syn på ngt	=	SS
öga	ögat är själens spegel	oko do srdce okno	ögonen avslöjar mycket om människans karaktär	*	SS
öga	ögonen tränger nästan ut ur sina hålor	oči div nevypadnou z důlků	som tecken på skräckfylld upplevelse, yttersta förvåning	*	SS
öga	öppna ngns ögon	otevřít někomu oči	få ngn att inse ngt, komma till insikt	=	L

öga	se döden i ögonen	pohlédnout smrti do očí	när man konfronteras med nngns eller ngts död	=	SS
öga	se ngt för sitt inre öga	vybavit si něco před očima	återkalla en minnesbild	*	SS
öga	se ngt med ett halvt öga	podívat se na něco (jen) jedním okem	förstrött se på ngt utan att koncentrera sig	*	SS
öga	se ngt med nya ögon	vidět/dívat se na něco novýma očima	se ngt på ett nytt sätt, se ngt i ett nytt ljus	=	L
öga	se stjärnor framför ögonen	vidět/mít hvězdičky před očima	man slår sig och det gör mycket ont, vrída sig av smärta	=	L
öga	skämmas ögonen ur sig	klopit oči	vara mycket generad och besvärad	*	HPS
öga	slå blå dunster i ögonen på ngn	věšet někomu bulíky na nos	lura ngn att tro ngt som inte är sant, föra ngn bakom ljuset	≈	L
öga	snabbt som ögat	v mžiku/mrknutím oka	mycket snabbt, blixtsnabbt	*	L
öga	spänna ögonen i ngn	měřit si někoho očima	se skarpt och kritiskt på ngn	*	L
öga	spärra upp ögonen	vytřeštit oči	bli förvånad, göra stora ögon	=	L
öga	sticka i ögonen	bít do očí/do očí bijící	det retar och irriterar, väcker reaktion (negativ)	*	L
öga	stå öga mot öga	stát/stanout tváří v tvář někomu	stå mitt framför varandra	≈	HPS
öga	svartna för ögonen	zatmět, zčernat před očima	hålla på att svimma, nära att förlora medvetandet	=	L
öga	så långt ögat når	kam až oko dohlédne	så långt man kan se	=	SS
öga	vara blåögd	být naivní	lätt att lura, naiv	0	L
öga	vara ett ögonblicks verk	být dílem okamžiku	det händer mycket snabbt och oväntat	=	L
öga	vara fröjd för ögat	být pastva pro oči	när ngt är en visuell glädje	*	SS
öga	vara nära ögat	být o chlup/vlásek	nära att ngt höll på att hända eller inträffa (om olycka)	≈	L

ögonbryn	höja på ögonbrynen	zvednout/povyťá hnout obočí	visa att man är förvånad, reagera med förvåning	=	TH
ögonbryn	rynka på ögonbrynen	svraštit obočí	visa att man tycker illa om ngt	=	SS
ögonlock	ha tunga ögonlock	mít těžká víčka	bli trött	=	SS
öra	dra öronen åt sig	natáhnout/napno ut uši	ana att ngt är fel och vara extra försiktig	*	HPS
öra	få på/kring örat	dostat za ucho/uši	få en smäll	*	SS
öra	få/ha det hett om öronen	dostat za ucho/uši	bli utskälld för vad man har gjort, få kritik	*	HPS
öra	gå in genom ene örat och ut genom det andra	jít jedním uchem tam a druhým ven	genast glömma vad ngn säger	=	HPS
öra	ha en räv bakom örat	mít za ušima	inte kunna lita på ngn, man talar inte öppet om vad man tänker göra, vara listig	*	HPS
öra	ha goda öron	mít dobré uši	höra bra	=	SS
öra	ha ngns öra	mít něčí důvěru	ha ngns förtroende	0	SS
öra	ha öra för ngt	mít uši pro hudbu	ha sinne för musik, rytmer etc.	*	SS
öra	ha/hålla öronen öppna	mít uši otevřené	vara uppmärksam och mottaglig för ngt	=	SS
öra	ha/lägga örat mot/till ngt	mít zaječí uši	vara lyhörd för vad som rör sig, för stämningar	*	SS
öra	inte vara/bli torr bakom öronen	být zkušený, mít zkušenosti	ha nått mogen ålder	0	SS
öra	inte tro sina öron	nevěřit svým (vlastním) uším	bli mycket förvånad av det man får höra, svårt att fatta att ngt är sant	=	L
öra	inte vilja höra/lyssna på det örat	nechtít něco slyšet	inte vilja förstå och bry sig om det, ta avstånd	↔	HPS
öra	kär upp över öronen	zamilovaný až po uši	mycket kär, väldigt förälskad	=	L
öra	lyssna med ett halvt öra	poslouchat na půl ucha	inte lyssna så noga, tänka på annat	=	L

öra	låna sitt öra till ngn/ngt/låna ngn/ngt sitt öra	poslouchat někoho	lyssna på ngn/ngt	0	SS
öra	lägga/sätta ngt bakom örat	zapsat si něco za uši	lägga ngt på minnet eller komma att tänka på	*	SS
öra	mycket ska man höra innan öronen trillar av!	zvolání, výkřik v nějaké překvapivé situaci	det kan inte vara sant!, det låter otroligt!	0	L
öra	ngt kommer till/när ngns öron	přijít/dostat se k něčím uším/dosáhnout něčích uší	när ngn får reda på ngt	=	SS
öra	öronen går i lås	zalehly mi uši	det står lock för öronen	*	SS
öra	ringa/susa i öronen	zvonit/šumět v uších	efter en bullrig dag	=	SS
öra	skära i öronen	tahat/rvát za uši	ett ljud är skarpt och intensivt	*	SS
öra	slå dövörat till	být k něčemu hluchý	låtsas vara döv för, inte vill höra	↔	IK
öra	slå lock för örat/öronen	mít klapky na uších	höra tillfälligt dålig på ena örat	*	HPS
öra	spetsa öronen	nastražit uši	lyssna extra moga	=	HPS
öra	stå på öronen	zakopnout a spadnout	snava och falla omkull	0	SS
öra	ta ngn i örat	vytahat někoho za ucho/uši	skälla på ngn för ngt dumt han/hon gjort	*	L
öra	tala för döva öron	kázat hluchým uším	ingen lyssnar vad man säger	*	HPS
öra	vara idel öra	být jedno (velké) ucho	vara beredd att lyssna noga, nyfiken på vad ngn har att säga	*	L
öra	vara på örat	být opilý	vara lite berusad	0	L
öra	vara skuldsatt upp över öronen	být zadlužený až po uši	ha stora skulder, ha mycket dålig ekonomi	=	L
öra	vara som ljuv musik i ngns öron	lahodit něčím uším	det tycker jag verkligen om att få höra, underbart att få höra	*	L
öra	vinna ngns öra	získat si někoho	få ngns gillande	0	SS
öra	väggarna har öron	zdi mají uši	ngn kan höra oss, tala tystare!	=	L

